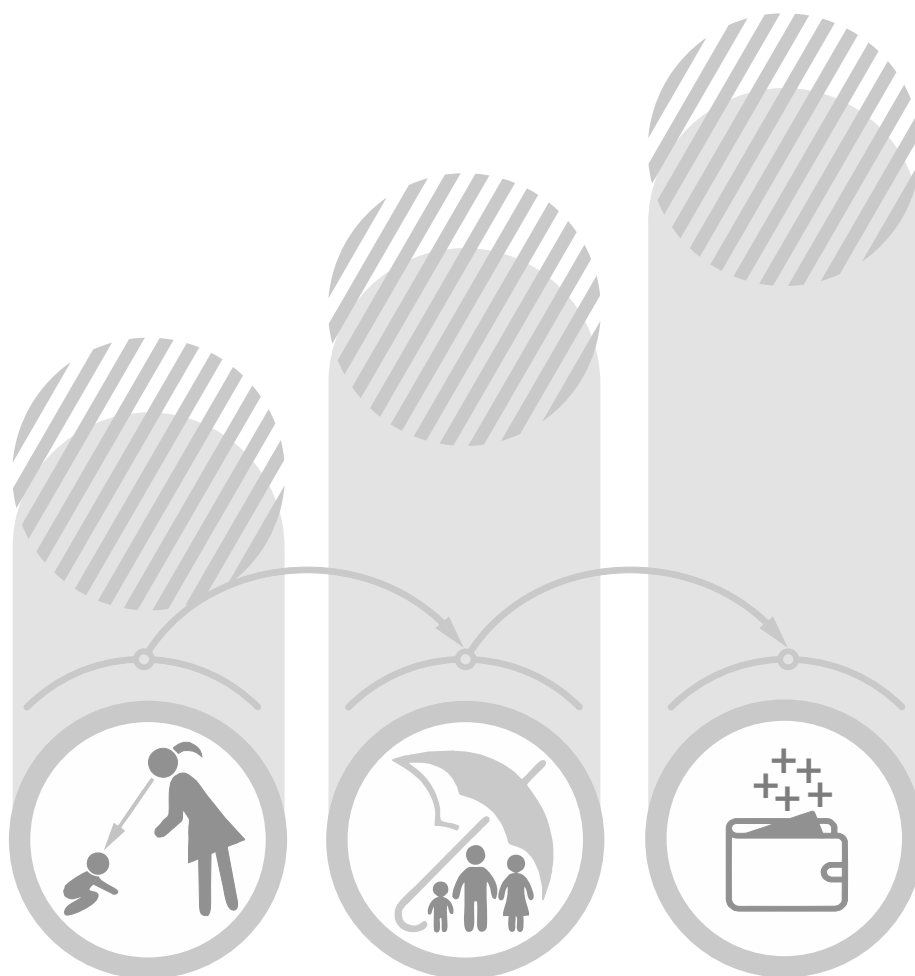

Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2021 r.

Social assistance, child and family services in 2021

Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2021 r.

Social assistance, child and family services in 2021

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych; Urząd Statystyczny w Krakowie
Statistics Poland, Social Surveys Department; Statistical Office in Krakow

pod kierunkiem

supervised by

Dr Piotr Łysoń

Dyrektor Departamentu Badań Społecznych

Director of the Social Surveys Department

Zespół autorski

Editorial team

Joanna Marzęcka – Departament Badań Społecznych GUS

Danuta Kalista, Elżbieta Niemiec, Marta Osuch, Jadwiga Szponder – Urząd Statystyczny w Krakowie

Koordinacja prac

Coordination of work

Joanna Marzęcka

Opracowanie redakcyjne

Editorial works

Andrzej Paluchowski

Opracowanie graficzne

Graphics

Marek Bartosz, Paweł Luty

ISSN 2300-7974

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publication available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

00-925 WARSZAWA, AL. Niepodległości 208.

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji GUS — tel. (22) 608 32 10, 608 38 10

Zam. 208/2022

Przedmowa

Publikacja „Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2021 roku” – po raz piąty wydana w serii „Analizy statystyczne”, stanowi kontynuację opracowania „Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia”, poświęconego wynikom badań statystycznych z zakresu pomocy społecznej oraz zagadnieniom związanym z polityką wspierania rodzin.

Informacje prezentowane w publikacji pochodzą z badań statystycznych GUS. Wykorzystano w niej także dane Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, dotyczące świadczeń pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, dane Ministerstwa Sprawiedliwości na temat adopcji oraz dane Ministerstwa Finansów o wydatkach budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.

W publikacji ujęto analizę form i terytorialnego rozkładu instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej w Polsce. W kolejnych rozdziałach omówiono zagadnienie adopcji krajowych i zagranicznych, rolę placówek wsparcia dziennego i innych form wspierania rodziny, opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz pomoc udzielaną w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej.

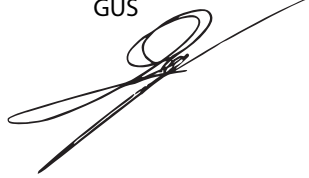
Ujęto również informacje o rozmiarach pomocy kierowanej do rodzin z dziećmi (w tym wydatków na rządowy program „Rodzina 500 plus”, na świadczenia rodzinne) w ramach utworzonego w 2017 r. działu budżetowego „Rodzina”, a także informacje o świadczeniach udzielanych w ramach systemu pomocy społecznej.

Mamy nadzieję, że publikacja okaże się cennym źródłem wiedzy na temat różnych form udzielanej pomocy, a także o zbiorowości osób z niej korzystających.

Składamy serdeczne podziękowania wszystkim osobom, które przyczyniły się do przekazania informacji, stanowiących podstawę do opracowania niniejszej publikacji, a szczególnie Sprawozdawcom uczestniczącym w badaniach realizowanych na formularzach PS-01, PS-02, PS-03, OD-1.

Cała publikacja obejmująca także aneks tabelaryczny dostępna jest w Internecie pod adresem: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/>.

Dyrektor
Departamentu Badań Społecznych
GUS

Dr Piotr Łysoń

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Krakowie

Agnieszka Szlubowska

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Preface

The elaboration „Social Assistance, Child and Family Services in 2021” appears for the fifth time as "Statistical analyses" and it is a successor of the study "Social Assistance – Infrastructure, Beneficiaries, Benefits", devoted to the results of statistical researches on social assistance and issues connected with family assistance policy.

The information presented in the elaboration comes from statistical surveys of Statistics Poland. There have been also used data of the Ministry of Family and Social Policy regarding social assistance and family benefits, data of the Ministry of Justice on adoption and data of the Ministry of Finance on the expenditure of the state budget and local government units.

The elaboration includes an analysis of the forms and territorial distribution of institutional and family foster care in Poland. The following chapters cover the issue of domestic and foreign adoptions, the role of day-support centres and other forms of family support, childcare for children up to the age of 3, also assistance provided in stationary social welfare facilities.

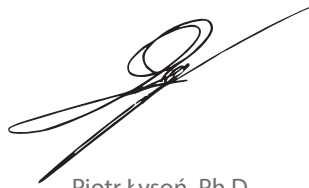
There were also included data on the size of financial support for families with children (including expenditures on the government "Family 500 plus" programme, on family benefits) as a part of the "Family" division created in the state budget in 2017, as well as information on benefits provided under the social assistance system.

We do hope the publication will prove to be a valuable source of knowledge on various forms of assistance provided, as well as on the population of people benefiting from this assistance.

We do express our thanks to everyone providing information as a basis of this publication, especially Rapporteurs for participating in surveys carried out on the forms PS-01, PS-02, PS-03, OD-1.

The entire publication including also tabular appendix is available on the website:
<https://stat.gov.pl/en/topics/living-conditions/social-assistance>

Director
of the Social Surveys Department

Piotr Łysoń, Ph.D.

Director
of the Statistical Office in Krakow

Agnieszka Szlubowska

President
Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph.D.

Warsaw, September 2022

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Spis tablic	7
List of tables	7
Spis wykresów	8
List of charts	8
Spis map	11
List of maps	11
Objaśnienia znaków umownych.....	12
Symbols.....	12
Ważniejsze skróty.....	12
Main abbreviations	12
Wstęp	13
Introduction.....	14
Synteza	15
Piecza zastępcza	15
Wspieranie rodziny.....	15
Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”	15
Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	15
Świadczenia rodzinne	16
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej.....	16
Świadczenia z pomocy społecznej.....	16
Executive summary	17
Foster care	17
Family support	17
Benefits under the „Family 500 plus” programme	17
Childcare for children up the age of 3	17
Family benefits.....	18
Stationary social welfare facilities.....	18
Social assistance benefits.....	18
Rozdział 1. Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą.....	19
Chapter 1. Foster care provided to children and young people	19
1.1 Porównania międzywojewódzkie pieczy zastępczej.....	28
1.1 Intervoivodship comparison of foster care.....	28
Rozdział 2. Adopcje	37
Chapter 2. Adoptions	37
Rozdział 3. Wspieranie rodziny	38
Chapter 3. Family support.....	38
3.1 Poradnictwo rodzinne prowadzone przez Kościół katolicki w 2021 roku	41
3.1 Family counseling conducted by the Catholic Church in 2021	41
Rozdział 4. Świadczenia z programu „Rodzina 500 plus”	42
Chapter 4. „Family 500 plus” programme.....	42

Rozdział 5. Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	45
Chapter 5. Childcare for children up to the age of 3	45
5.1 Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH+”	51
5.1 Programme for the development of institutions for care of children up to the age of 3 "MALUCH+"	51
Rozdział 6. Świadczenia rodzinne	52
Chapter 6. Family benefits	52
Rozdział 7. Pomoc społeczna	55
Chapter 7. Social assistance	55
7.1 Stacjonarne zakłady pomocy społecznej	55
7.1 Stationary social welfare facilities	55
7.1.1 Porównania międzywojewódzkie stacjonarnych zakładów pomocy społecznej	59
7.1.1 Interoivodship comparison of stationary social welfare facilities	59
7.2 Świadczenia pieniężne i niepieniężne w ramach systemu pomocy społecznej	64
7.2 Monetary and non-monetary benefits in social assistance system	64
7.2.1 Porównania międzywojewódzkie świadczeń pomocy społecznej	67
7.2.1 Interoivodship comparison of social assistance benefits	67
7.3 Wydatki budżetu państwa w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” i „855 Rodzina”	76
7.3 Expenditures of the state budget in budget classification: „852 Social assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”	76
7.3.1 Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina”	80
7.3.1 Expenditures of local government enteties in budget classification: „852 Social Assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”	80
Uwagi metodologiczne	83
1. Źródła danych statystycznych	83
2. Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne	84
3. Podstawowe definicje	85
Instytucjonalna piecza zastępcza	85
Wspieranie rodziny	86
Rodzinna piecza zastępcza	86
Opieka nad dziećmi do lat 3	87
Świadczenia rodzinne	88
Pomoc społeczna	90
Methodological notes	92
1. Sources of statistical data	92
2. Basic methodological explanations	93
3. Basic definitions	94
Institutional foster care	94
Family support	94
Family foster care	95
Childcare for children up to the age of 3	96
Family benefits	96
Social assistance	98

Spis tablic

List of tables

Tablica 1.	Wskaźniki dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi według województw w 2021 r.	29
Table 1.	Indicators on foster care for children by voivodships in 2021.....	29
Tablica 2.	Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych.....	49
Table 2.	Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs	49

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.	Dzieci w pieczy zastępczej	20
Chart 1.	Children in foster care	20
Wykres 2.	Dzieci i młodzież w placówkach opiekuńczo-wychowawczych według grup wiekowych w 2021 r.	22
Chart 2.	Children and youth in care and education centres by age in 2021	22
Wykres 3.	Dzieci do 18 roku życia, które odeszły z placówek opiekuńczo-wychowawczych w ciągu 2021 r.	23
Chart 3.	Children up to age of 18 who left round-the clock centres during the 2021	23
Wykres 4.	Rodzinna piecza zastępcza	24
Chart 4.	Family Foster care	24
Wykres 5.	Struktura rodzinnej pieczy zastępczej według liczby rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz liczby dzieci w 2021 r.	25
Chart 5.	The structure of family foster care by numer of foster families and foster homes and numer of children in 2021	25
Wykres 6.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w miastach i na wsi	26
Chart 6.	Family foster care in urban and rural areas	26
Wykres 7.	Osoby prowadzące rodzinną pieczę zastępczą według wieku w 2021 r.	26
Chart 7.	Persons running family foster care by age in 2021	26
Wykres 8.	Rodzinna piecza zastępcza według liczby przyjętych dzieci (liczba rodzin zastępczych i RDD oraz liczba dzieci) w 2021 r.	27
Chart 8.	Family foster care by number of taken children (numer of foster families and foster homes and number of children) in 2021	27
Wykres 9.	Dzieci do 18 roku życia, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą w 2021 r.	28
Chart 9.	Children up to the age of 18 who left family foster care in 2021	28
Wykres 10.	Wskaźnik rozwodów a udział dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat w 2021 r.	30
Chart 10.	Divorce index to the share of children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 in 2021	30
Wykres 11.	Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0-17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form pieczy zastępczej (RDD + rodziny zastępcze + placówki rodzinne) w liczbie dzieci objętych pieczą zastępczą w 2021 r.	31
Chart 11.	The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms (foster homes + foster families + family centres) in the number of children covered by foster care in 2021	31
Wykres 12.	Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej w liczbie dzieci objętych opieką zastępczą według podregionów w 2021 r.	34
Chart 12.	The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms in the number of children covered by foster care by subregions in 2021	34
Wykres 13.	Dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców a wielkość placówki w 2021 r.	38
Chart 13.	Children in day-support centres per 1 thousand population to the size of the centre in 2021	38

Wykres 14.	Przeciętna liczba wychowanków placówek wsparcia dziennego przypadających na jednego wolontariusza w 2021 r.	39
Chart 14.	Average number of residents in day-support centres per one volunteer in 2021	39
Wykres 15.	Rodziny posiadające Kartę Dużej Rodziny	40
Chart 15.	Families receiving The Large Family Card.	40
Wykres 16.	Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymywały świadczenie wychowawcze z programu „Rodzina 500 plus” w 2021 r.	43
Chart 16.	Monthly average number of children for which families received child-raising benefit from „Family 500+” programme in 2021	43
Wykres 17.	Przeciętne wydatki na świadczenia wychowawcze z programu „Rodzina 500 plus” na mieszkańca w ciągu 2021 r.	44
Chart 17.	Average expenditures on child-raising benefits from „Family 500+” programme per capita during 2021	44
Wykres 18.	Liczba placówek dla dzieci w wieku do lat 3 w 2020 i 2021 r.	45
Chart 18.	Number of facilities for children up to the age of 3 in 2020 and 2021.	45
Wykres 19.	Placówki dla dzieci w wieku do lat 3	46
Chart 19.	Facilities for children up to the age of 3	46
Wykres 20.	Miejsca w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku 0–2	47
Chart 20.	Places in facilities for children up to the age of 3 per 1 thousand population aged up to 3	47
Wykres 21.	Dzieci w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 według wieku w 2021 r.	50
Chart 21.	Children in facilities for children up to the age of 3 by age in 2021	50
Wykres 22.	Nianie w 2021 r.	50
Chart 22.	Nannies in 2021.	50
Wykres 23.	Struktura wydatków na świadczenia rodzinne według rodzaju świadczeń w 2021 r.	54
Chart 23.	Structure of expenditures on family benefits by type of benefit in 2021	54
Wykres 24.	Stacjonarne zakłady pomocy społecznej (łącznie z filiami) według organu prowadzącego w 2021 r.	56
Chart 24.	Stationary social welfare facilities (including branches) by governing bodies in 2021	56
Wykres 25.	„Miejsca pobytu” w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2021 r.	56
Chart 25.	„Places of staying” in stationary social welfare facilities in 2021.	56
Wykres 26.	Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według wieku w 2021 r.	57
Chart 26.	Residents of stationary social welfare facilities by age in 2021.	57
Wykres 27.	Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według „oddziałów” w 2021 r.	58
Chart 27.	Residents of stationary social welfare facilities by „wards” in 2021	58
Wykres 28.	Struktura stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (łącznie z filiami) w 2021 r.	59
Chart 28.	Structure of stationary social welfare facilities (including branches) in 2021	59
Wykres 29.	Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2021 r.	61
Chart 29.	Children in stationary social welfare facilities in 2021	61
Wykres 30.	Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekłe psychicznie chorych w 2021 r.	63
Chart 30.	Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill in 2021.	63
Wykres 31.	Liczba rodzin korzystających, na podstawie decyzji, z pomocy środowiskowej według powodów przyznania tej pomocy (w tys.) w 2021 r.	65
Chart 31.	Number of families receiving benefits (based on decision) by reasons (in thousands) in 2021	65

Wykres 32.	Liczba osób korzystających oraz kwota świadczeń przyznanych na podstawie decyzji według rodzaju pomocy środowiskowej w 2021 r.	66
Chart 32.	Number of persons receiving benefits and amount of benefits (based on decision) by type of assistance in 2021	66
Wykres 33.	Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2021 r.	68
Chart 33.	Annual expenditures from social assistance system per one beneficiary and per capita by voivodships in 2021	68
Wykres 34.	Nominalne i realne zmiany wydatków z systemu pomocy społecznej między 2021 r. a 2020 r. według województw	69
Chart 34.	Nominal and real changes of expenditures from social assistance system between 2021 and 2020 by voivodships	69
Wykres 35.	Struktura wydatków na świadczenia pieniężne.	70
Chart 35.	Structure of expenditures on monetary benefits	70
Wykres 36.	Wydatki na świadczenia pieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2021 r.	71
Chart 36.	Expenditure on monetary benefits per capita by voivodships in 2021	71
Wykres 37.	Struktura wydatków na świadczenia niepieniężne.	72
Chart 37.	Structure of expenditures on non-monetary benefits.	72
Wykres 38.	Wydatki na świadczenia niepieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2021 r.	73
Chart 38.	Expenditure on non-monetary benefits per capita by voivodships in 2021	73
Wykres 39.	Rodziny beneficjentów pomocy społecznej według przyczyn ubiegania się o pomoc oraz według województw w 2021 r.	75
Chart 39.	Families of beneficiaries of social assistance by causes of applying for help in voivodships in 2021	75
Wykres 40.	Wydatki z budżetu państwa w dziale 852, 853 i 855	76
Chart 40.	Expenditures of the state budget in budget divisions: 852, 853 and 855.	76
Wykres 41.	Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 852	77
Chart 41.	Structure of state budget expenditures in budget division 852	77
Wykres 42.	Wydatki z budżetu państwa w dziale 853 według wybranych rozdziałów budżetowych	78
Chart 42.	Expenditures of the state budget in budget division 853 by selected budget chapters	78
Wykres 43.	Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 855	79
Chart 43.	Structure of state budget expenditures in budget division 855	79
Wykres 44.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855.	80
Chart 44.	Expenditures of local government entities in budget divisions: 852, 853 and 855.	80

Spis map

List of maps

Mapa 1.	Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2021	21
Map 1.	Places in care and education centres in 2021	21
Mapa 2.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w podziale na miasto i wieś w 2021 r.....	25
Map 2.	Foster families and Foster homes in urban and rural areas in 2021	25
Mapa 3.	Dzieci w wieku 0–17 lat umieszczone w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2021 r.	32
Map 3.	Children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 by subregions in 2021	32
Mapa 4.	Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat korzystających z rodzinnych form opieki wśród dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą według podregionów w 2021 r.	33
Map 4.	The percentage of children up to the age of 18 in family forms of care among children up to the age of 18 covered by foster care by subregions in 2021	33
Mapa 5.	Dzieci w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 lat na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział wychowanków placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej w liczbie wychowanków ogółem według podregionów w 2021 r.	35
Map 5.	Children up to the age of 18 in family and institutional foster care per 1 thousand population aged up to 18 and the share of residents of family centres or family foster care in the total number of residents by subregions in 2021	35
Mapa 6.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka na 10 tys. ludności według powiatów w 2021 r.....	36
Map 6.	Foster families and foster homes per 10 thousand by powiats in 2021.....	36
Mapa 7.	Dostępność placówek na poziomie podregionów (NUTS 3) w 2021 r.....	48
Map 7.	Availability of facilities by subregions (NUTS 3) in 2021	48
Mapa 8.	Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2021 r.	60
Map 8.	Stationary social welfare facilities in 2021	60
Mapa 9.	Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2021 r.	62
Map 9.	Children in stationary welfare facilities per 10 thousand population aged up to 18 by subregions in 2021.....	62
Mapa 10.	Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych na 10 tys. ludności w 2021 r.	64
Map 10.	Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill persons per 10 thousand population in 2021	64
Mapa 11.	Beneficjenci pomocy społecznej wraz z członkami ich rodzin	74
Map 11.	Social assistance beneficiaries with family members.....	74
Mapa 12.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855 na 1 mieszkańca w 2021 r.....	81
Map 12.	Expenditure of local government entities in the budget divisions: 852, 853 and 855 per capita in 2021.....	81

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Znak x	wypełnienie pozycji, ze względu na układ tablicy, jest niemożliwe lub niecelowe not applicable
„w tym” „of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given
Kropka (.)	oznacza zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych data not available or not reliable
Zero (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0,5 of a unit
Zero (0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0,05 of a unit

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
RDD	rodzinny dom dziecka foster home
tys.	tysiąc thousand
mln	milion million
mld bn	miliard billion
zł PLN	złoty złoty
m.st.	miasto stołeczne
nr (Nr) No.	numer number
ok.	około
p.proc. pp	punkt procentowy percentage point
pkt	punkt
poz.	pozycja
woj.	województwo
Dz.U.	Dziennik Ustaw

Wstęp

Podstawowym źródłem informacji prezentowanych w publikacji „Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2021 roku” są wyniki badań statystycznych prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny, dane pozyskane z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sprawiedliwości, jak również dane Ministerstwa Finansów.

W opracowaniu skoncentrowano się na zjawiskach zachodzących w obszarze pomocy społecznej, pieczy zastępczej oraz wspierania rodziny, przedstawiając szeroki wachlarz form pomocy służących poprawie sytuacji osób wymagających wsparcia oraz poprawie kondycji i funkcjonowania rodzin w Polsce. Publikacja zawiera informacje na temat instytucji świadczących usługi, form pomocy pieniężnej i niepieniężnej, beneficjentów, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.

Opracowanie oparte jest na wynikach badań ujętych w Programie badań statystycznych statystyki publicznej:

- 1.20.03 – Świadczenia na rzecz rodziny,
- 1.20.04 – Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej,
- 1.20.05 – Żłobki i kluby dziecięce,
- 1.20.06 – Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”,
- 1.25.07 – Pomoc społeczna.

Publikacja zawiera informacje o liczbie i strukturze placówek pomocy społecznej, ich pracownikach, wolontariuszach oraz o różnych formach udzielanej pomocy, a także o zbiorowości osób korzystających z tej pomocy. Znaczna część publikacji poświęcona jest zagadnieniom związanym z opieką nad dziećmi i młodzieżą, pozbawionymi opieki rodzicielskiej (instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza). Znalazły się w niej również dane na temat żłobków i klubów dziecięcych, uzupełnione o inne formy opieki nad małym dzieckiem oraz zagadnienie adopcji.

Prezentujemy również dane obrazujące skalę wsparcia finansowego z budżetu państwa oraz z budżetów jednostek samorządowych, kierowanego do beneficjentów pomocy społecznej oraz na wsparcie dla rodzin.

Uwagi metodologiczne obejmują podstawowe wyjaśnienia i definicje pojęć stosowanych w sprawozdawczości statystycznej w 2021 r., będącej źródłem danych prezentowanych w części tabelarycznej (dostępnej w wersji elektronicznej).

W części analitycznej zawarto analizę zróżnicowań terytorialnych. Dane zostały zaprezentowane dla całego kraju i poszczególnych województw, wybrane zagadnienia w podziale na podregiony, a w tablicach – także według powiatów.

Introduction

The basic source of information presented in the publication "Social assistance, child and family services in 2021" are the results of statistical surveys conducted by Statistics Poland, data obtained from the Ministry of Family and Social Policy, the Ministry of Justice, as well as data of the Ministry of Finance.

The study focuses on the phenomena occurring in the area of social assistance, foster care and family support. A wide range of forms of assistance to improve the situation of people in need of support and to improve the condition and functioning of families in Poland has been presented. It contains information on institutions providing services, forms of monetary and non-monetary assistance, beneficiaries, with special consideration of children and young people.

The publication is based on the results of research within the framework of the Statistical Program:

- 1.20.03 - Benefits for the family,
- 1.20.04 - Supporting the family and foster care system,
- 1.20.05 - Nurseries and children's clubs,
- 1.20.06 - Benefits under the "Family 500 plus" programme,
- 1.25.07 - Social assistance.

The publication includes information on the number and structure of social assistance centres, their employees, volunteers and on various forms of aid as well as on the population of beneficiaries. A significant part of the publication is dedicated to issues related to the care for children and young persons deprived of parental care (institutional and family foster care). The publication also contains data on nurseries and children clubs, supplemented by new forms of child care and adoption.

There have been also included financial data on the volume of financial support transferred to the beneficiaries from the state budget and local government units as well as data on financial assistance for families.

The methodical notes include basic explanations and definitions used in the 2021 reporting, being the source of data presented in the tables (available in the electronic version).

The analytical part includes analysis of territorial differences. The data are presented as total figures referring to the entire country, for particular regions as well as for subregions in the case of selected issues. The electronic version contains also data for powiats in the tables.

Synteza

Pieczą zastępczą

Badanie instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej jest prowadzone w cyklu rocznym z wykorzystaniem formularzy PS-01 i PS-02. Badanie to dostarcza informacji o liczbie i typie jednostek zapewniających opiekę, liczbie i cechach społeczno-demograficznych wychowanków.

Pieczą zastępczą, sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, powinna mieć charakter okresowy i tam gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Dziecko może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej: rodzinnej lub instytucjonalnej. Zgodnie ze stanem w dniu 31 grudnia 2021 r. liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej wyniosła 72,3 tys. (w 2020 r. – 71,5 tys.), z czego 15,9 tys. przebywało w 1 273 placówkach pieczy instytucjonalnej, zaś 56,4 tys. w 36 639 podmiotach pieczy rodzinnej (rodzinach zastępczych lub rodzinnych domach dziecka).

Wspieranie rodziny

We wzmocnieniu opiekuńczych funkcji rodziny, istotne znaczenie miały placówki wsparcia dziennego, których w 2021 r. funkcjonowało 2 950 (w 2020 r. – 2 725). Ze wszystkich zbadanych placówek wsparcia dziennego (opiekuńczych, specjalistycznych, prowadzonych w formie pracy podwórkowej, w połączonych formach) skorzystało w ciągu roku 93,0 tys. dzieci i młodzieży (w 2020 r. – 87,4 tys.). Poza placówkami wsparcia dziennego, znaczącym elementem systemu wspierania rodziny, byli asystenci rodziny oraz rodziny wspierające. W 2021 r. zatrudniono ponad 3,8 tys. asystentów rodziny, było również 59 rodzin wspierających.

Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”

Program „Rodzina 500+” to świadczenia przyznawane od 1 kwietnia 2016 r. (z progiem dochodowym dla 1 dziecka), a od 1 lipca 2019 r. na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia w rodzinie naturalnej, jak również umieszczone w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej. Świadczeniem wychowawczym w wysokości 500 zł miesięcznie objęto w 2021 r. przeciętnie miesięcznie 6 480,4 tys. dzieci (w 2020 r. – 6 470,7 tys.). Wydatki na ten cel wyniosły 39 892,4 mln zł (w 2020 r. - 39 975,5 mln zł). Z dodatków: wychowawczego, do zryczałtowanej kwoty oraz w wysokości świadczenia wychowawczego, w okresie od stycznia do grudnia 2021 r. przeciętnie miesięcznie korzystało 60,1 tys. dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej (w 2020 r. – 60,3 tys.). Wydatki na dodatki wyniosły 360,4 mln zł (w 2020 r. – 358,4 mln zł).

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

Dzieci w wieku do lat 3 objęte opieką w żłobkach i klubach dziecięcych								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	66 365	74 694	87 279	99 409	122 938	143 574	142 355	163 416
miasto	62 074	69 440	80 039	90 024	109 482	125 754	123 588	139 189
wieś	4 291	5 254	7 240	9 385	13 456	17 820	18 767	24 227

Dzieci w wieku do lat 3 objęte opieką w żłobkach na 1000 dzieci w wieku 0-2								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	59,0	67,5	77,8	86,4	105,3	123,9	128,2	155,1
miasto	95,0	107,3	121,3	132,6	161,2	184,1	189,5	226,2
wieś	9,1	11,4	15,7	19,9	28,6	37,4	41,0	55,3

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 (do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 rok życia lub w przypadku gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym do 4 roku) może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. W okresie od 2014 do 2021 r. liczba dzieci objętych opieką żłobkową wzrosła z 66 tys. do 163 tys.: w miastach z 62 tys. do 139 tys. a na wsi z ponad 4 tys. do ponad 24 tys.

Świadczenia rodzinne

Funkcjonujący aktualnie system świadczeń rodzinnych został wprowadzony 1 maja 2004 r.

Jest on systemem pozaubezpieczeniowym, finansowanym z budżetu państwa, uwzględniającym zasadę, że osobami zobowiązanymi do łóżenia na utrzymanie dzieci, w pierwszej kolejności, są ich rodzice. Wśród świadczeń rodzinnych dominującą pozycję stanowią zasiłki rodzinne. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Kwoty kryteriów dochodowych uprawniających do zasiłku rodzinnego, a także wysokość poszczególnych świadczeń rodzinnych są weryfikowane co 3 lata. Ostatnia weryfikacja, w wyniku której podniesiona została wysokość kwot specjalnego zasiłku opiekuńczego oraz zasiłku dla opiekuna miała miejsce 1 listopada 2018 r., natomiast zasiłku pielęgnacyjnego 1 listopada 2019 r. Od 1 stycznia 2021 r. wzrosła natomiast wysokość świadczenia pielęgnacyjnego.

W 2021 r. średnio miesięcznie 1 535,6 tys. rodzin korzystało ze świadczeń rodzinnych, o 7,5% mniej niż w 2020 r. Kwota wypłaconych z budżetu państwa świadczeń (10 975,2 mln zł) wzrosła o 2,5% w porównaniu z rokiem poprzednim (10 703,5 mln zł).

Liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych (w tys.)							
2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
2 219,0	1 809,7	1 921,1	1 938,8	1 945,3	1 856,0	1 660,7	1 535,6

Stacjonarne zakłady pomocy społecznej

Według danych zbieranych na formularzu PS-03 (Stacjonarne zakłady pomocy społecznej),

w dniu 31 grudnia 2021 r. na terenie kraju działało 2 015 placówek, zapewniających wsparcie osobom tego wymagającym (w 2020 r. – 1 851). Łącznie dysponowały one 127,3 tys. miejsc, a przebywało w nich 114,3 tys. mieszkańców. Największą grupę stanowiły domy pomocy społecznej (897), czyli 44,5% wszystkich placówek, w których mieszkało 79,9 tys. osób.

Świadczenia z pomocy społecznej

Pomoc środowiskowa polega na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania. W ramach tej pomocy organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie, na pomoc społeczną w 2021 r. wydano łącznie 3,5 mld zł (o 58,0 mln zł mniej niż w 2020 r.).

W 2021 r. świadczenia w formie pieniężnej otrzymało na podstawie decyzji 955,5 tys. osób (w 2020 r. – 1 049,7 tys.), w łącznej kwocie 2,2 mld zł (o 92,5 mln mniej niż w 2020 r.). Stanowiły one 64,2% kwoty ogółem na świadczenia z pomocy społecznej. Świadczenia w formie niepieniężnej przyznano na podstawie decyzji 447,5 tys. osób (w 2020 r. – 518,5 tys.) i wydano na nie ok. 1,2 mld zł, tj. 35,8% kwoty ogółem na świadczenia z pomocy społecznej (o 34,4 mln zł więcej niż w 2020 r.).

Liczba osób, którym przyznano na podstawie decyzji świadczenia społeczne (bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania) wyniosła w 2021 r. – 974,7 tys. osób (w 2020 r. – 1 100,7 tys. osób).

Executive summary

Foster care

The statistical survey on institutional and family foster care is conducted on an annual basis using PS-01 and PS-02 forms. This study provides information on the number and type of units providing care, number and socio-demographic characteristics of residents.

Foster care, exercised in the case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child, should be periodic and, whenever possible, aim to integrate a child with his family. A child can be placed into one of two forms of foster care: family or institutional. As of 31 December 2021, the total number of 72.3 thousand children (in 2020 – 71.5 thousand) were placed in foster care, of which 15.9 thousand were in 1 273 institutional care centres, and 56.4 thousand in 36 639 family foster care units (foster families or foster homes).

Family support

In strengthening the protective functions of the family, the day support facilities had significant importance, which in 2021 operated 2 950 centres (in 2020 – 2 725 centres). In all day support facilities (general, specialized, street work, in a combination of the forms) 93.0 thousand children and adolescents (in 2020 – 87.4 thousand) was taken into care during the year. Apart from day support centres, family assistants and supporting families were an important element of the family support system. In 2021, 3.8 thousand family assistants were employed, there were 59 supporting families.

Benefits under the „Family 500 plus“ programme

The "Family 500 plus" programme was financial assistance since April 1, 2016 (with the income criterion for 1 child) and since July 1, 2019 for each child up to the age of 18 in natural families, as well as child placed in family foster care and institutional foster care. A child-rising benefit in the amount of PLN 500 a month was distributed in 2021 to an average of 6 480.4 thousand children (in 2020 – 6 470.7 thousand). Expenditures for this purpose amounted to PLN 39 892.4 million (in 2020 - 39 975.5 million PLN). From the child-rising supplements, the lump sum supplements and supplements in the amount of a child-rising benefit, in the period from January to December 2021, benefited an average of 60.1 thousand children placed in all forms of foster care (in 2020 – 60.3 thousand). Expenditures on supplements amounted to PLN 360.4 million (in 2020 – 358.4 million PLN).

Childcare for children up the age of 3

Children up to the age of 3 are cared in nurseries and children's clubs								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Poland	66 365	74 694	87 279	99 409	122 938	143 574	142 355	163 416
urban areas	62 074	69 440	80 039	90 024	109 482	125 754	123 588	139 189
rural areas	4 291	5 254	7 240	9 385	13 456	17 820	18 767	24 227

Children up to the age of 3 are cared in nurseries and children's clubs for 1000 children aged 0-2								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Poland	59.0	67.5	77.8	86.4	105.3	123.9	128.2	155.1
urban areas	95.0	107.3	121.3	132.6	161.2	184.1	189.5	226.2
rural areas	9.1	11.4	15.7	19.9	28.6	37.4	41.0	55.3

Childcare for children up to the age of 3 (until the end of the school year in which the child reaches 3 years of age or when it is impossible or difficult to include a child in pre-school education up to 4 years of age) may be organized in forms of a nursery or a children's club, as well as provided by a day carer and a nanny.

In the period from 2014 to 2021, the number of children covered by care in nurseries and children's clubs increased from 66 thousand to 163 thousand: in cities with 62 thousand to 139 thousand and in the countryside with over 4 thousand to over 24 thousand.

Family benefits

The system of family benefits currently in force was introduced on May 1, 2004.

It is a system financed from the state budget, taking into account the principle that those are parents in the first place who are obliged to provide maintenance of children. Among family benefits family allowance has the dominant position. Granting the right to family allowance depends, inter alia, on income criterion. The amounts of income criteria for family allowance, as well as the amount for individual family benefits are subject to verification every 3 years. The outcome of the last verification resulted in an increase in the amounts of special attendance allowance and carer's allowance on November 1, 2018 and the nursing allowance on November 1, 2019. From January 1, 2021, the amount of the nursing benefit has increased.

In 2021, on average, 1 535.6 thousand families per month were granted family benefits, by 7.5% less than in 2020. The total amount of benefits paid from state budget (10 975.2 million PLN) increased by 2.5% when compared to the previous year (10 703.5 million PLN).

Number of families benefiting from family benefits in 2010-2019 (in thousand)							
2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
2 219.0	1 809.7	1 921.1	1 938.8	1 945.3	1 856.0	1 660.7	1 535.6

Stationary social welfare facilities

According to data collected on the PS-03 form (Stationary social welfare facilities), on December 31, 2021, there were 2 015 facilities in the country providing support (in 2020 – 1 851). In total, they had 127.3 thousand places, and there were 114.3 thousand of residents in those facilities. The largest group constituted social assistance houses (897) – 44.5% of all facilities, in which 79.9 thousand people lived.

Social assistance benefits

Social assistance benefits consists on providing cash and non-monetary benefits to persons who meet certain criteria and are qualified to receive such assistance in their place of residence. As a part of this assistance organized and provided by local government units as well as implemented by powiat family assistance centres, in 2021, a total of PLN 3.5 billion was spent on social assistance (by 58.0 million PLN less than in 2020).

In 2021, 955.5 thousand persons (in 2020 – 1 049.7 thousand) received benefits in the form of money on the basis of a decision, which amounted to PLN 2.2 billion (by 92.5 million less than in 2020), and accounted for 64.2% of the total amount spent. Benefits in a non-monetary form based on a decision were provided to 447.5 thousand persons (in 2020 – 518.5 thousand) and amounted to about PLN 1.2 billion, i.e. 35.8% of the total amount (by 34.4 PLN million more than in 2020).

The number of people who were granted social benefits based on the decision (regardless of the number of benefits, their type, form and source of financing) in 2021 amounted to 974.7 thousand people (in 2020 – 1 100.7 thousand people).

Rozdział 1.

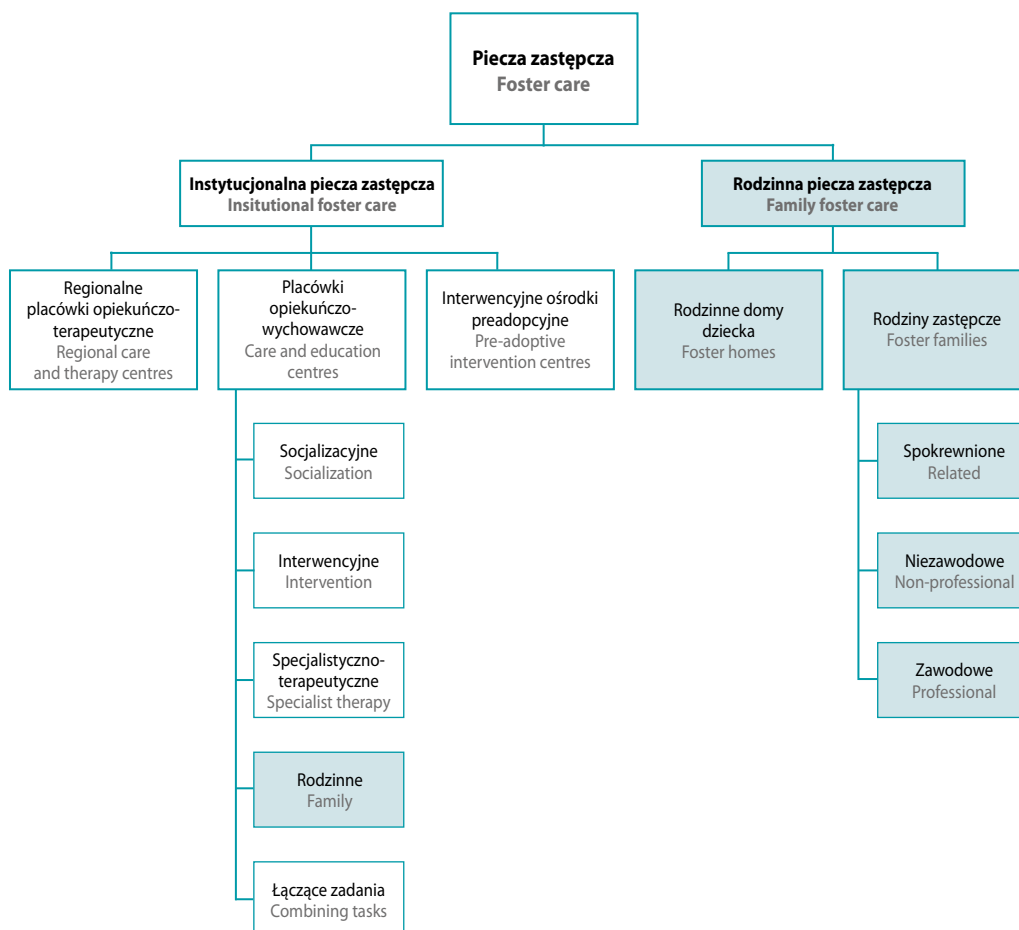
Chapter 1.

Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą

Foster care provided to children and young people

Opieka oraz wychowanie dzieci i młodzieży pozbawionej całkowicie lub częściowo opieki i wsparcia ze strony rodziny naturalnej realizowana jest poprzez system instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej¹.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w przypadku niemożności zapewnienia dzieciom opieki i wychowania przez rodziców umieszcza się je w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych, rodzinach zastępczych lub rodzinnych domach dziecka.

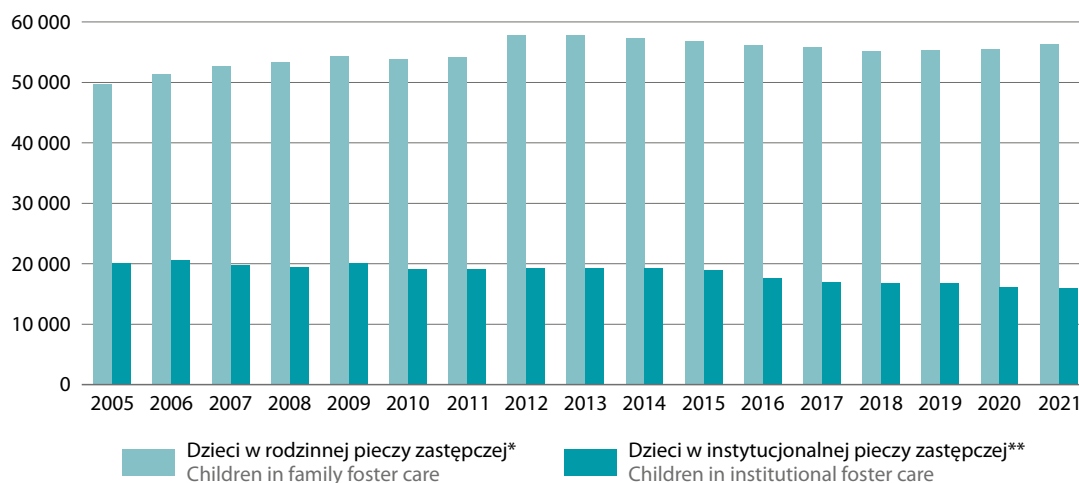

W pieczy zastępczej wyróżniamy pieczę instytucjonalną i pieczę rodzinną, przy czym za rodzinne formy opieki zastępczej, w publikacji, uznano zarówno pieczę rodzinną, jak i placówki rodzinne funkcjonujące w ramach pieczy instytucjonalnej (oznaczone na schemacie kolorem turkusowym).

¹ Do roku 2011 była realizowana w ramach zadań pomocy społecznej.

Od wielu lat można zaobserwować proces powolnego, lecz systematycznego zwiększania udziału rodzinnej pieczy zastępczej tj. rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka (RDD) w sprawowaniu pieczy (opieki) zastępczej. W 2005 r. w rodzinach zastępczych przebywało 71,1% dzieci, w 2010 r. – 73,9% (dla obu lat w obliczeniach uwzględniono dzieci w rodzinach zastępczych wyłącznie do 18 r.ż.), w 2015 r. w rodzinnej pieczy zastępczej (od 1 stycznia 2012 r. rodziny zastępcze wraz z RDD tworzą rodzinną pieczę zastępczą) – 75%, natomiast w 2021 r. dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej² stanowiły 78% ogółu objętych opieką zastępczą.

Wykres 1. Dzieci w pieczy zastępczej
Chart 1. Children in foster care

* Do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych
Until 2011 children in family foster care up to the age of 18

** Do 2011 r. wychowankowie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych
Until 2011 residents in care and education centres

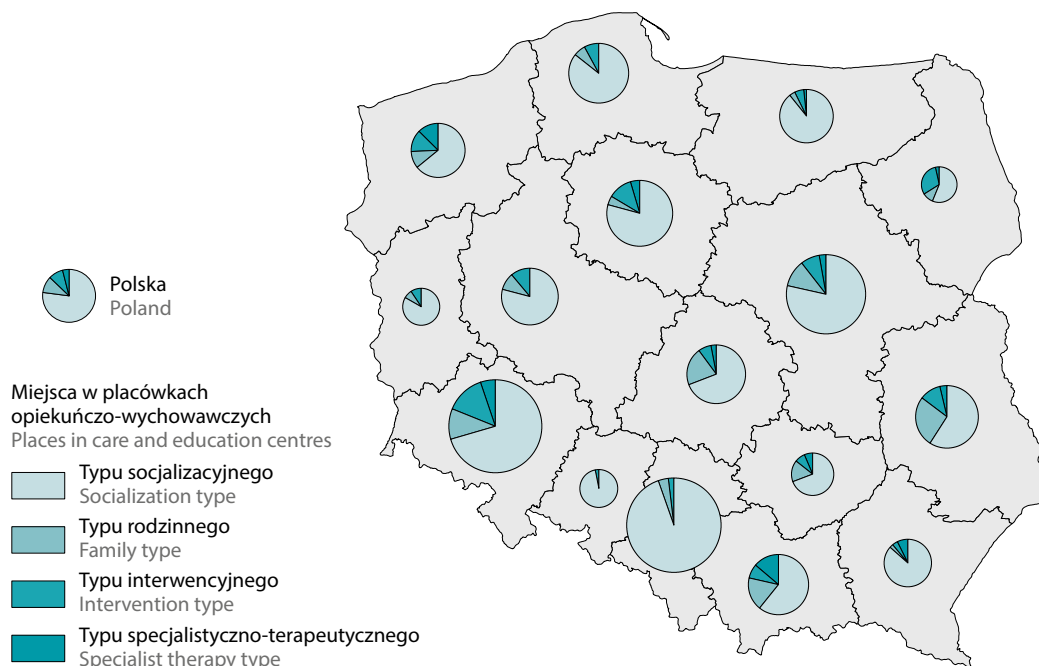
Sąd umieszcza dziecko w instytucjonalnej pieczy zastępczej, jeżeli brak jest możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub z innych ważnych względów nie jest to zasadne³.

Pod koniec 2021 r. funkcjonowały 1 273 placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej, z tego 1 260 **placówek opiekuńczo-wychowawczych** (o 67 więcej niż w 2020 r.) oraz 10 regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i 3 ośrodki preadopcyjne (do 2020 r. – 2). Wśród placówek opiekuńczo-wychowawczych działało: 219 placówek rodzinnych, 777 socjalizacyjnych, 51 interwencyjnych, 31 specjalistyczno-terapeutycznych oraz 182 placówki łączące zadania. Placówki te łączą działania socjalizacyjne (w 182 placówkach), interwencyjne (w 178 placówkach) oraz specjalistyczno-terapeutyczne (w 42 placówkach). Łączna liczba miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosła 16,8 tys., w tym, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych 16,4 tys. (mapa 1).

2 Od roku 2012 – rodzinna pieczę zastępcza (rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, które mogły powstawać w wyniku przekształcenia zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem wielodzietnych rodzin zastępczych lub placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego).

3 Kodeks rodzinny i opiekuńczy, art. 112 § 1.

Mapa 1. Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2021
Map 1. Places in care and education centres in 2021

Miejsca w placówkach łączących zadania zostały przydzielone do odpowiedniego typu.
Places in the facilities combining tasks were assigned to the appropriate type.

W placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, które zapewniały stałą opiekę całodobową, w ostatnim dniu roku przebywało 15,9 tys. wychowanków (w ciągu roku sprawozdawczego 22,5 tys. dzieci), a w samych placówkach opiekuńczo-wychowawczych odpowiednio: 15,6 tys. oraz 22,0 tys. osób. W stosunku do 2020 r. odnotowano spadek liczby wychowanków pieczy instytucjonalnej w ostatnim dniu roku o 0,1 tys. a wzrost liczby wychowanków w ciągu roku (o 0,2 tys.).

Liczba wychowanków w poszczególnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych, kształtowała się następująco:

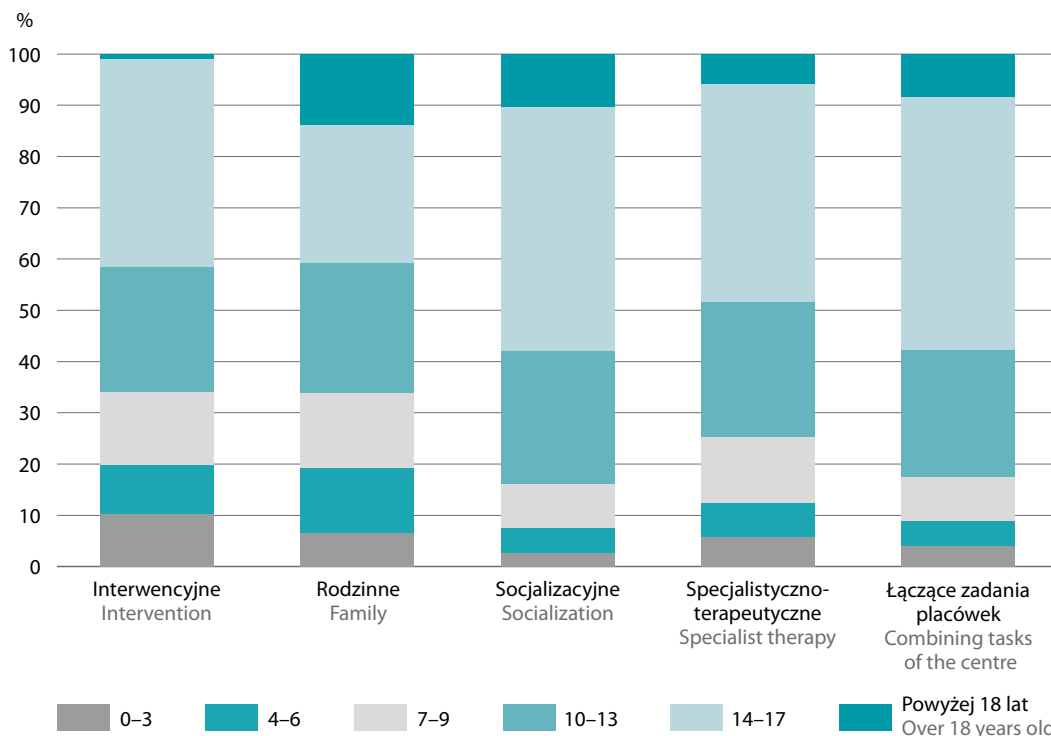
- rodzinne – 1,5 tys. (1,7 tys. w ciągu roku),
- socjalizacyjne – 10,4 tys. (13,8 tys. w ciągu roku),
- interwencyjne – 0,6 tys. (1,7 tys. w ciągu roku),
- specjalistyczno-terapeutyczne – 0,4 tys. (0,5 tys. w ciągu roku),
- łączące zadania – 2,7 tys. (4,3 tys. w ciągu roku):
 - część socjalizacyjna – 2,0 tys. (2,9 tys. w ciągu roku),
 - część interwencyjna – 0,5 tys. (1,1 tys. w ciągu roku),
 - część specjalistyczno-terapeutyczna – 0,2 tys. (0,3 tys. w ciągu roku).

Ponadto w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych przebywało 307 dzieci (383 w ciągu roku), natomiast w ośrodkach preadopcyjnych odpowiednio: 49 i 113 dzieci.

Podobnie jak w latach poprzednich, w instytucjonalnej pieczy zastępczej, według stanu na 31 grudnia 2021 r., umieszczono więcej chłopców (8,5 tys.) niż dziewczynek (7,4 tys.), co daje wskaźnik feminizacji⁴ równy 87,4, podczas gdy dla społeczeństwa w wieku 0-24 wyniósł on 95,0.

4 Wskaźnik feminizacji określa liczbę kobiet w danej populacji przypadającą na 100 mężczyzn.

Wykres 2. Dzieci i młodzież w placówkach opiekuńczo-wychowawczych według grup wiekowych w 2021 r.
 Chart 2. Children and youth in care and education centres by age in 2021

Najmłodsi wychowankowie (do lat 6) stanowili 10,5% ogółu dzieci umieszczonych w placówkach całej pieczy instytucjonalnej. Nieco niższy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7-9 lat (9,9%) oraz osoby powyżej 18 r.ż. (9,5%)⁵. Najliczniejszą grupę tworzyli wychowankowie w wieku 14-17 lat (44,9%) oraz 10-13 lat (25,2% ogółu wychowanków).

Jedynie 2,8% (0,4 tys.) wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej było sierotami biologicznymi, a 16,9% (2,7 tys.) – półsierotami. Wynika z tego, że 4/5 dzieci umieszczonych w placówkach posiadało obydwoje rodziców, którzy mimo wszystko nie zdołali lub też nie chcieli właściwie wypełniać funkcji wychowawczych jako rodzice.

Osoby niepełnosprawne, tj. posiadające prawne potwierdzenie niepełnosprawności, stanowiły 11,7% wychowanków pieczy instytucjonalnej (1,9 tys. osób), natomiast przewlekłe choroby, których choroba trwała sześć miesięcy lub dłużej – 11,4 % wychowanków (1,8 tys. osób).

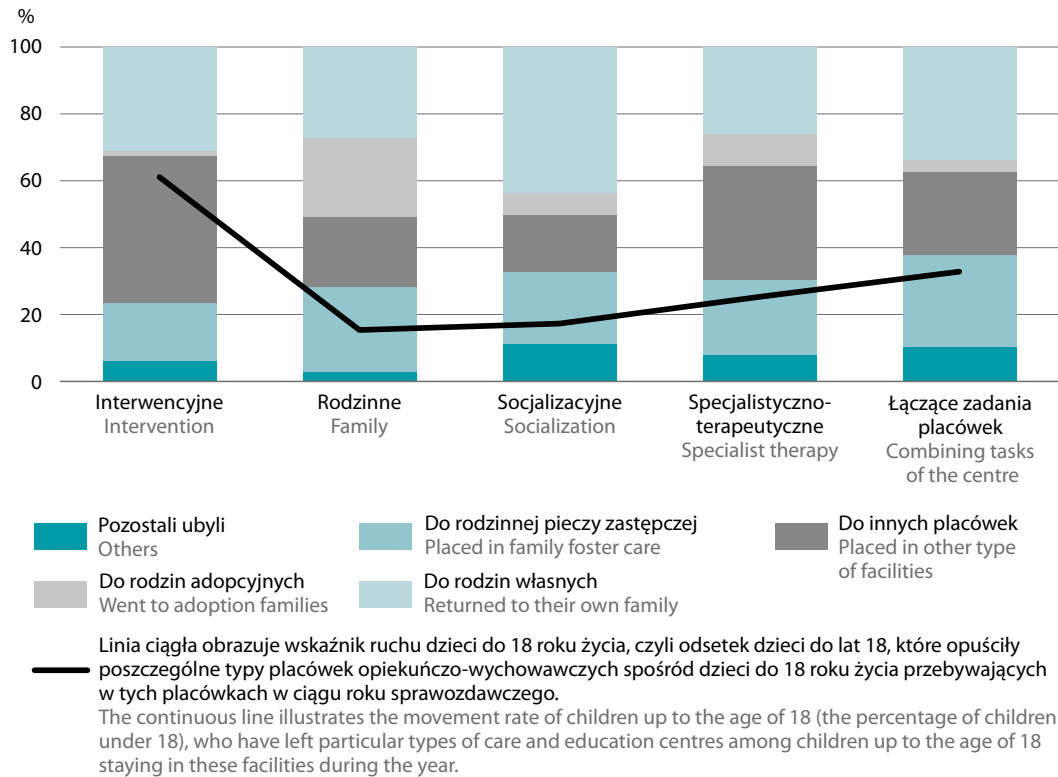
W ciągu 2021 r. 4,5 tys. wychowanków w wieku do 18 lat opuściło instytucjonalną pieczę zastępczą (w 2020 r. – 4,0 tys.), w tym 4,4 tys. – placówki opiekuńczo-wychowawcze. Według typów placówek, jak co roku, najwyższy wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia⁶ wystąpił w placówkach interwencyjnych (odchodzący to 60,6% wychowanków), co należy uznać za zrozumiałe z uwagi na tymczasowy charakter opieki, jaką zapewnia dziecku tego typu placówka⁷. Niższy wskaźnik dotyczył placówek łączących zadania (32,3%), specjalistyczno-terapeutycznych (24,8%) oraz socjalizacyjnych (16,8%). Natomiast w placówkach rodzinnych, zapewniających względnie stabilne środowisko wychowawcze, wskaźnik ruchu dzieci wyniósł 14,9% (wykres 3).

⁵ Dla porównania w całej populacji w wieku 0-24 lat, dzieci do lat 6 stanowiły 27,3%, w grupie 7-9 lat – 11,9%, 10-13 lat – 17,6%, 14-17 lat – 15,8%, natomiast osoby pełnoletnie – 27,4%.

⁶ Wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia rozumiany jest jako odsetek dzieci do lat 18, które opuściły poszczególne rodzaje placówek całodobowych spośród dzieci do 18 roku życia przebywających w tych placówkach w ciągu roku sprawozdawczego.

⁷ Pobyt dziecka w placówce interwencyjnej nie powinien być dłuższy niż 3 miesiące. Po tym czasie dziecko powinno powrócić do rodziny naturalnej, zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej, rodzinie adopcyjnej lub w innej placówce instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 3. Dzieci do 18 roku życia, które odeszły z placówek opiekuńczo-wychowawczych w ciągu 2021 r.
 Chart 3. Children up to age of 18 who left round-the clock centres during the 2021

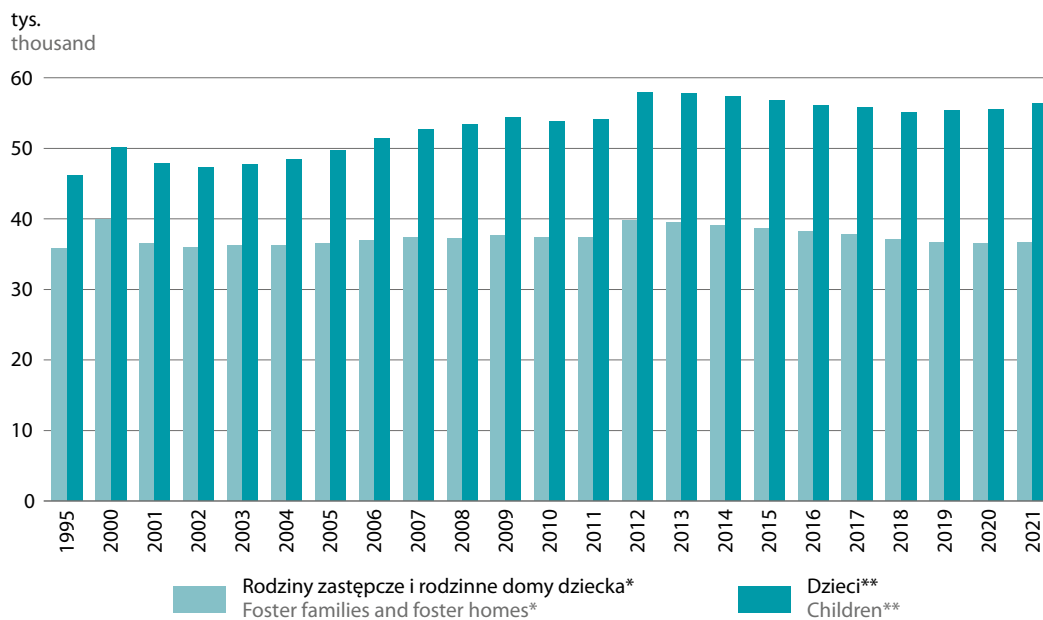
Spośród wszystkich dzieci do 18 roku życia, które opuściły placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej w ciągu roku, najwięcej, bo 35,9% wychowanków powróciło do rodzin własnych (1,6 tys.), 7,0% znalazło opiekę w rodzinach adopcyjnych (0,3 tys.), a 22,3% umieszczono w rodzinnej pieczy zastępczej (1,0 tys.). 25,4% dzieci zmieniło miejsce pobytu na inną placówkę instytucjonalnej pieczy zastępczej (1,2 tys.), co oznacza, że nadal pozostały w instytucjonalnym systemie opieki. Pozostałe 9,3% dzieci opuściło placówkę z innych przyczyn (0,4 tys.). W 2020 r. odpowiednio: 37,0% (1,5 tys.); 6,0%; (0,2 tys.); 21,5% (0,9 tys.); 27,3% (1,1 tys.); 8,2% (0,3 tys.).

Ponadto 2,0 tys. pełnoletnich wychowanków opuściło pieczę instytucjonalną, z czego 54,0% założyło w ciągu roku sprawozdawczego własne gospodarstwo domowe (w 2020 r. odpowiednio: 2,3 tys.; 53,9%).

W 2021 r. placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej w swojej działalności wspierane były pracą 0,8 tys. wolontariuszy (w 2020 r. - 1,0 tys.).

Większość dzieci objęta opieką zastępczą (56,4 tys. tj. 78%) przebywała w pieczy rodzinnej, której formami są: rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. W końcu 2021 r. funkcjonowało 35,9 tys. rodzin zastępczych oraz 724 rodzinne domy dziecka (w 2020 r. rodzin zastępczych było 35,9 tys., wzrost o 60, natomiast rodzinnych domów dziecka 685 – wzrost o 39).

Wykres 4. Rodzinna piecza zastępcza
Chart 4. Family Foster care

* Do 2011 r. wyłącznie rodziny zastępcze
Until 2011, only foster families

** Do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych
Until 2011 children up to the age of 18 in foster families

Większość rodzin zastępczych stanowiły rodziny spokrewnione – 64,2% ogółu, dalej rodziny niezawodowe 29,9% i rodziny zawodowe – 5,9%. Uwzględniając całość pieczy rodzinnej stanowiły one odpowiednio: 63,0%, 29,3% 5,7%, podczas gdy rodzinne domy dziecka - jedynie 2,0% (wykres 5).

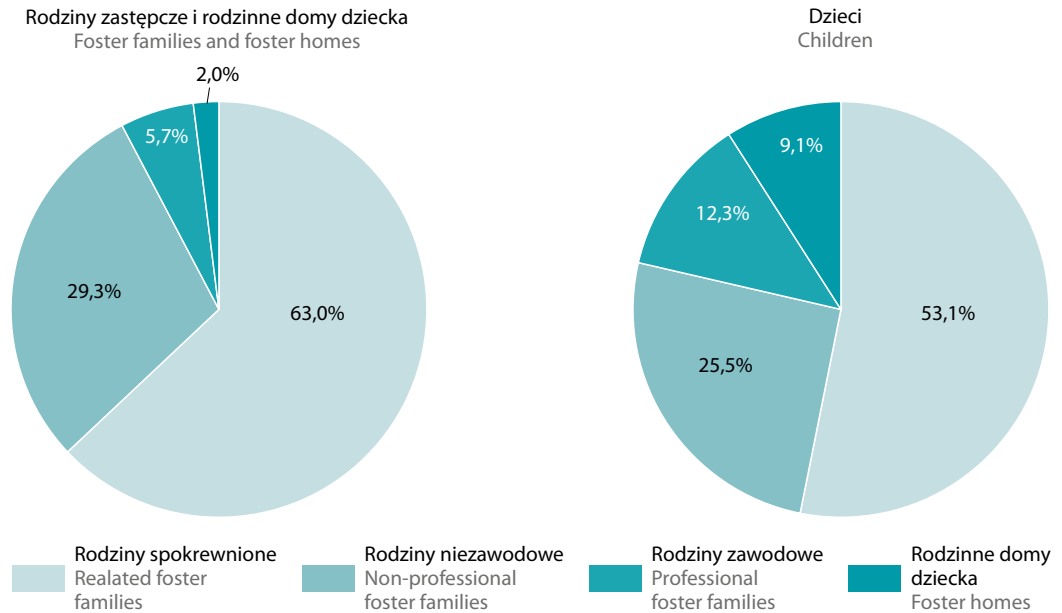
W ramach rodzin zawodowych⁸ najliczniej reprezentowane były rodziny zawodowe „zwykłe” (69,2%), następnie rodziny o charakterze pogotowia rodzinnego (19,3%). Stosunkowo nieliczne były rodziny specjalistyczne (11,5%).

Stosunkowo mało liczne RDD i rodziny zawodowe sprawowały pieczę zastępczą nad odpowiednio: 9,1% i 12,3% dzieci w ramach rodzinnej pieczy zastępczej.

⁸ Patrz „Podstawowe definicje”

Wykres 5. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej według liczby rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz liczby dzieci w 2021 r.

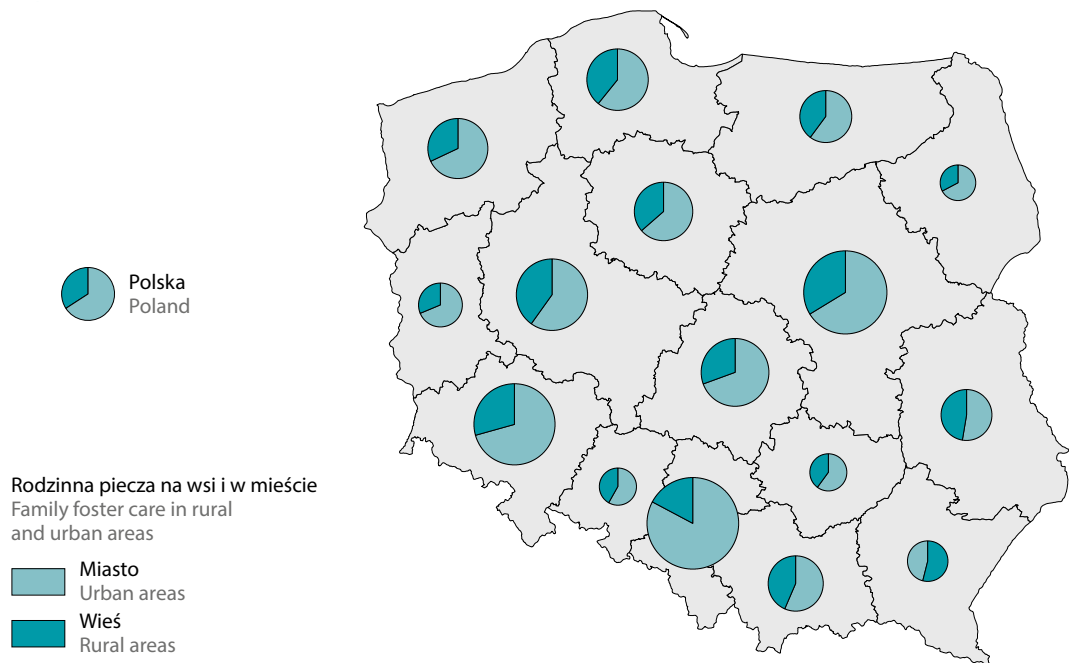
Chart 5. The structure of family foster care by numer of foster families and foster homes and numer of children in 2021

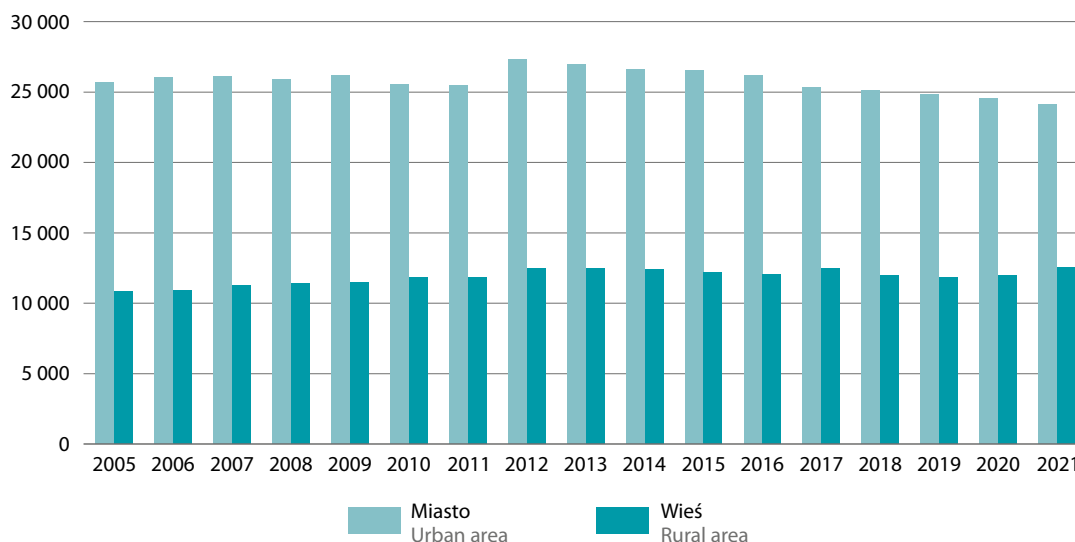
Zdecydowana większość rodzin zastępczych (23,8 tys.) oraz niemal połowa rodzinnych domów dziecka (342) – (łącznie 65,8%) funkcjonowała w miastach, na wsi odnotowano odpowiednio: 12,1 tys. oraz 382 (mapa 2 i wykres 6).

Mapa 2. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w podziale na miasto i wieś w 2021 r.

Map 2. Foster families and Foster homes in urban and rural areas in 2021

Wykres 6. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w miastach i na wsi*
Chart 6. Family foster care in urban and rural areas*

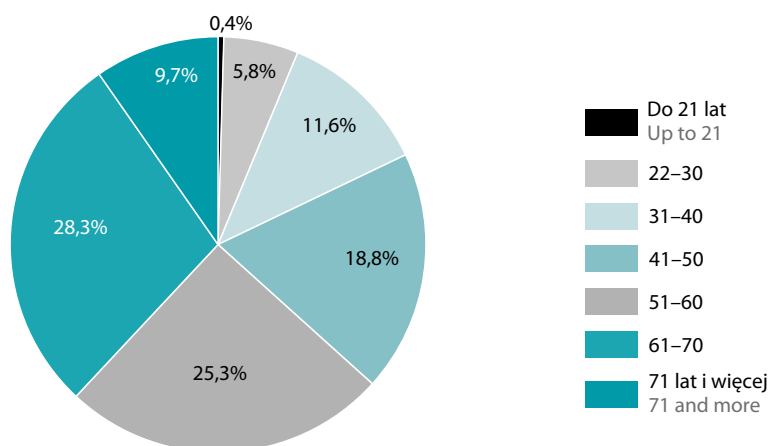

* Do 2011 r. wyłącznie rodziny zastępcze

* Until 2011, only foster families

Często (46,5% przypadków) funkcję rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka pełniła osoba samotna (17,0 tys.), natomiast jedynie 0,1% prowadzących rodzinną pieczę zastępczą było cudzoziemcami (27). 9,7% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej było prowadzonych przez osoby w wieku powyżej 70 lat, a zaledwie 0,4% - przez osoby do 21 roku życia. Osoby w wieku 22-70 lat stanowiły prawie 90,0% (wykres 7).

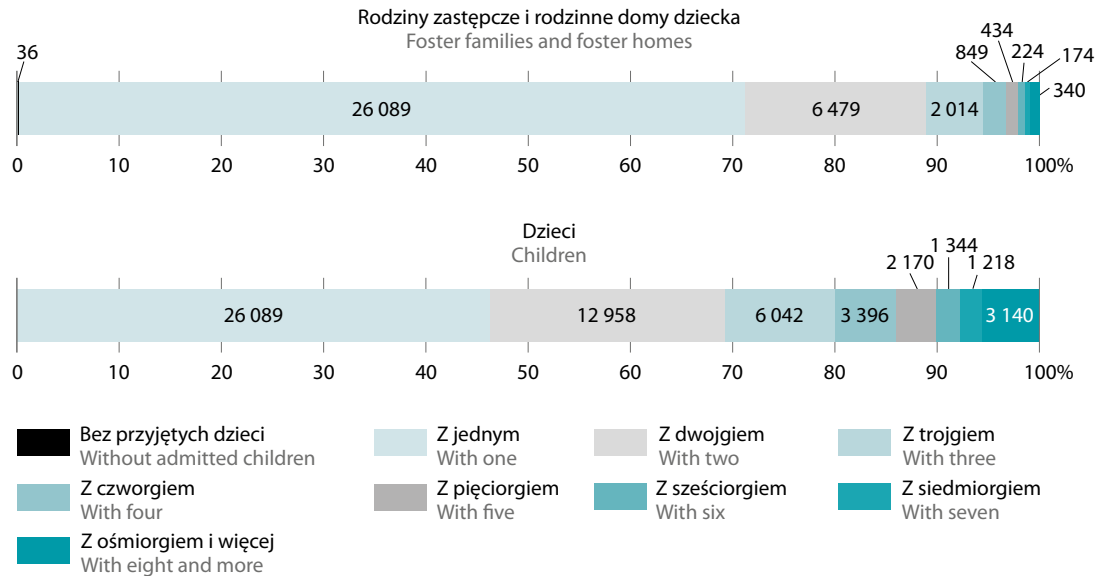
Wykres 7. Osoby prowadzące rodzinną pieczę zastępczą według wieku w 2021 r.
Chart 7. Persons running family foster care by age in 2021

Najwięcej rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (26,1 tys., tj. 71,2%) miało na wychowaniu jedno dziecko, liczba rodzin wychowujących dwoje dzieci stanowiła 17,7% ogółu rodzin (6,5 tys.), udział rodzin z trojgiem dzieci wynosił 5,5% (2,0 tys.), z czworgiem i więcej – 5,5% (2,0 tys.). 73,1% rodzinnych domów dziecka wychowywało sześcioro lub więcej dzieci. Cała rodzinna piecza zastępcza według liczby przyjętych dzieci została przedstawiona na wykresie 8.

Wykres 8. Rodzinna piecza zastępcza według liczby przyjętych dzieci (liczba rodzin zastępczych i RDD oraz liczba dzieci) w 2021 r.

Chart 8. Family foster care by number of taken children (number of foster families and foster homes and number of children) in 2021

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka zapewniły opiekę nad 46,4 tys. dzieci do 18 roku życia oraz 10,0 tys. dzieci w wieku 18-24 (kontynuującym naukę). W porównaniu do 2020 r. liczba dzieci w wieku 0-17 lat w rodzinnej pieczy zastępczej wzrosła o 1,1 tys., a w wieku 18-24 lata spadła o 0,2 tys.

Wśród dzieci przebywających w 2021 r. w rodzinnej pieczy zastępczej, najmniej było dzieci najmłodszych, tj. w przedziale wiekowym 0-3 lata (5,2 tys., co stanowiło 9,3%), wychowanków w wieku 4-6 lat (6,0 tys., tj. 10,7%) oraz osób w wieku 18-24 lata⁹ – 10,0 tys., tj. 17,7%. Największy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7-13 lat (19,5 tys., tj. 34,6%) oraz 14-17 lat (15,6 tys., tj. 27,8%).

Po raz pierwszy w swoim życiu do pieczy zastępczej trafiło w ciągu roku 9,7 tys. dzieci, spośród których 41,0% umieszczonych zostało w rodzinach spokrewnionych.

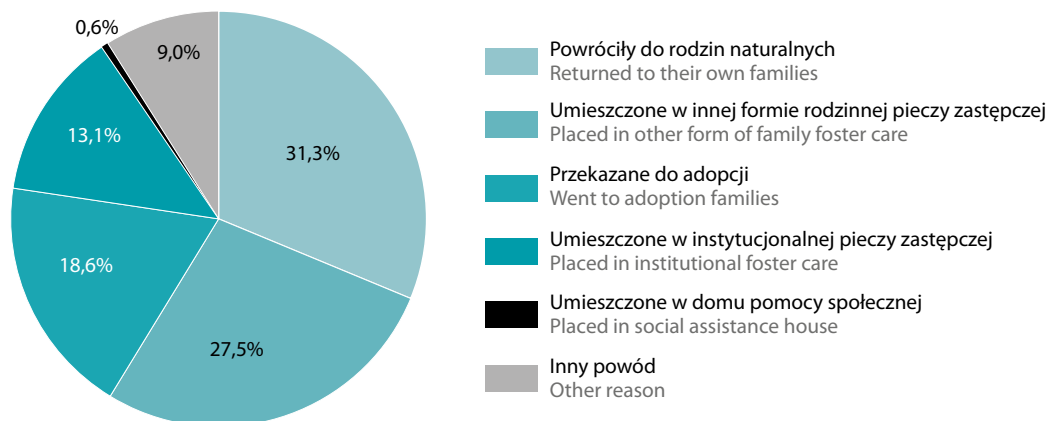
W rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 92 cudzoziemców oraz 6,3 tys. dzieci posiadających orzeczenie o niepełnosprawności, co stanowiło 11,2% wszystkich podopiecznych, wobec 4,2%¹⁰ dzieci niepełnosprawnych w całej populacji.

W roku sprawozdawczym 2021 rodzinną pieczę zastępczą opuściło 6,9 tys. wychowanków do 18 roku życia. Z tej liczby 31,3% (2,2 tys.) powróciło do rodziny naturalnej, 18,6% (1,3 tys.) trafiło do adopcji, 27,5% (1,9 tys.) umieszczono w innej rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka, 13,1% trafiło do instytucjonalnej pieczy zastępczej (0,9 tys.), a pozostałe ponad 9% dzieci (0,7 tys.) opuściło pieczę z innego powodu (wykres 9).

⁹ Od wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, osoba, która osiągnęła pełnoletność, może przebywać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, jeżeli kontynuuje naukę, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, która do 2011 r. regulowała kwestie opieki zastępczej, osoba pełnoletnia mogła przebywać w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, do czasu ukończenia szkoły, w której rozpoczęła naukę przed uzyskaniem pełnoletności.

¹⁰ Źródło: Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia za 2019 r.

Wykres 9. Dzieci do 18 roku życia, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą w 2021 r.
 Chart 9. Children up to the age of 18 who left family foster care in 2021

Ponadto rodzinną pieczę zastępczą opuściło 4,0 tys. wychowanków powyżej 18 roku życia. Z tej zbiorowości 62,7% osób usamodzielniało się, a wśród usamodzielnionych 82,2% wychowanków założyło w ciągu roku sprawozdawczego własne gospodarstwo domowe.

W 2021 r. 1788 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej opiekowało się rodzinami zastępczymi i rodzinnymi domami dziecka.

1.1 Porównania międzywojewódzkie pieczy zastępczej

1.1 Interoivodship comparison of foster care

W 2021 r. liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w stosunku do funkcjonujących pod koniec 2020 r. liczby placówek wzrosła o 68. W stosunku do 2010 r. liczba placówek wzrosła o 63%, a w odniesieniu do 2005 r. - o 89%. Nowe placówki powstały w 2021 r. w 13 województwach – najwięcej przybyło w województwach: lubelskim (12) oraz dolnośląskim i śląskim (po 9). Liczba placówek nie zmieniła się w 3 województwach: opolskim, pomorskim i świętokrzyskim.

Największa liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej, podobnie jak w 2020 r., działała w 3 województwach: śląskim (180, co stanowiło 14,1% ogółu placówek tego typu w Polsce), dolnośląskim (158 placówek; 12,4%), mazowieckim (138; 10,8%). Najmniejsza liczba placówek funkcjonowała w województwie opolskim (25; 2,0%).

Tablica 1. Wskaźniki dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi według województw w 2021 r.
 Table 1. Indicators on foster care for children by voivodships in 2021

Wyszczególnienie Specification	Dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej ¹ Children in institutional foster care ¹	Rozwody ² Divorces ²	Udział dzieci w opiece rodzinnej ³ (%) Percentage of children in foster care family type ³	Dzieci w pieczy zastępczej ⁴ Children in foster care ⁴
Polska	2,1	1,6	78,4	8,8
Dolnośląskie	3,8	1,7	75,2	13,8
Kujawsko-pomorskie	3,0	1,8	73,0	10,9
Lubelskie	2,3	1,5	77,7	8,0
Lubuskie	2,1	1,6	83,3	11,5
Łódzkie	2,2	1,4	81,8	10,1
Małopolskie	1,3	1,3	78,5	4,8
Mazowieckie	1,5	1,7	78,0	6,0
Opolskie	2,4	1,4	78,0	11,0
Podkarpackie	1,6	1,2	69,2	5,2
Podlaskie	1,7	1,4	79,1	7,4
Pomorskie	1,9	1,7	81,5	9,5
Śląskie	2,6	1,7	76,1	10,7
Świętokrzyskie	2,4	1,4	73,8	8,0
Warmińsko-mazurskie	2,6	1,7	78,5	11,8
Wielkopolskie	1,1	1,6	85,3	7,1
Zachodniopomorskie	2,5	1,9	82,6	13,6

1. Liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0-17 w przeliczeniu na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat.
1. Number of children 0-17 in institutional foster care per 1 thousand population aged 0-17.
2. Liczba rozwodów na 1 tys. ludności.
2. Number of divorces per 1 thousand population
3. Udział procentowy dzieci w wieku 0-17 lat objętych rodzinnymi formami opieki zastępczej (placówki rodzinne i rodzinna piecza zastępcza) w liczbie dzieci w wieku 0-17 lat przebywających w pieczy zastępczej (instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza).
3. Percentage of children aged 0-17 covered by foster care family type (family centres and family foster care) in the number of children aged 0-17 staying in foster care (institutional and family foster care).
4. Liczba dzieci w wieku 0-17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat.
4. Number of children aged 0-17 covered by foster care per 1 thousand population aged 0-17.

Występuje dodatnia korelacja pomiędzy liczbą dzieci w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w poszczególnych województwach, a wskaźnikiem rozwodów - współczynnik korelacji w 2021 r. wyniósł 0,7.

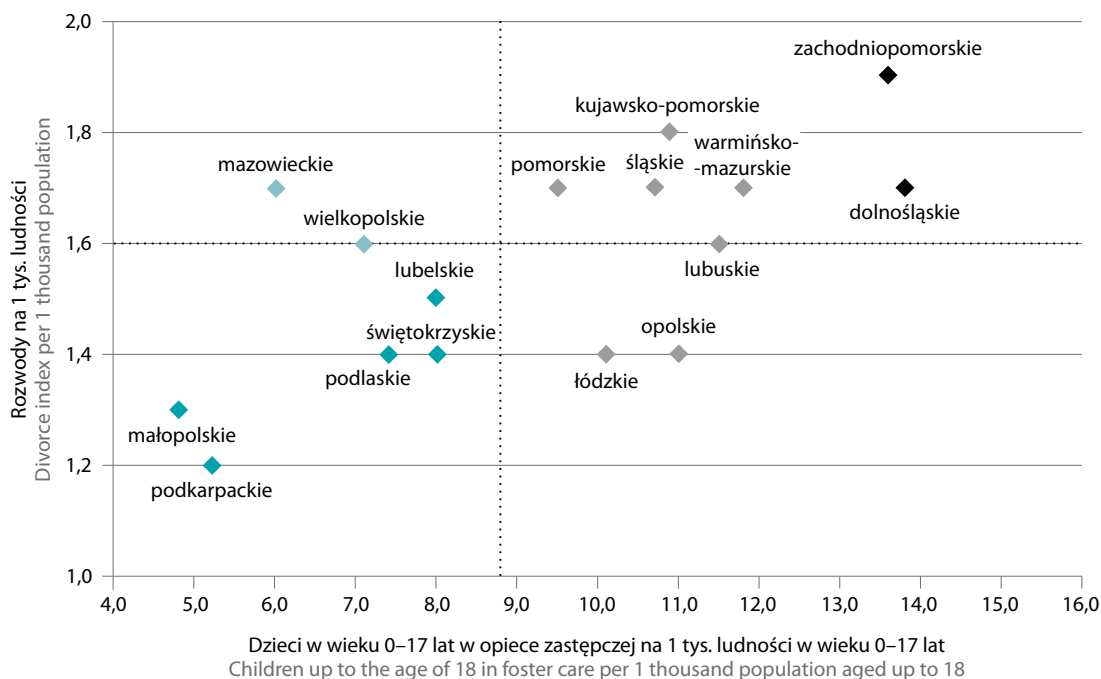
Istnienia korelacji między obu zmiennymi nie należy jednak interpretować w ten sposób, że pierwsza zmienna jest bezpośrednią przyczyną drugiej lub odwrotnie, ale w taki, że obie zmienne na określonym terenie przyjmują odpowiednio wartości wyższe lub niższe niż średnia dla kraju, gdyż mają prawdopodobnie wspólny zespół przyczyn warunkujących ich poziom.

Wskaźnik rozwodów na 1 tys. mieszkańców wyniósł w skali kraju średnio 1,6, ale pomiędzy województwami był zróżnicowany od 1,2 w województwie podkarpackim do 1,9 w województwie zachodniopomorskim. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0-17 lat przebywających w opiece zastępczej w stosunku do liczby ludności w wieku 0-17 lat w kraju wyniósł przeciętnie 8,8 na 1 tys. mieszkańców w wieku 0-17 lat, jednak wahał się od 4,8 w województwie małopolskim i 5,2 w województwie podkarpackim do 13,8 w województwie dolnośląskim i 13,6 w województwie zachodniopomorskim.

Województwa można podzielić na grupy w zależności od wskaźnika liczby dzieci objętych opieką zastępczą i wskaźnika rozwodów (wykres 10).

Wykres 10. Wskaźnik rozwodów a udział dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat w 2021 r.

Chart 10. Divorce index to the share of children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 in 2021

W pierwszej grupie znalazły się dwa województwa o najwyższym wskaźniku liczby dzieci w opiece zastępczej (13,8 na 1 tys. dzieci w województwie dolnośląskim i 13,6 w województwie zachodniopomorskim) oraz ponadprzeciętnym wskaźniku rozwodów (1,9 na 1 tys. mieszkańców w województwie zachodniopomorskim i 1,7 w województwie dolnośląskim).

Druga grupa to siedem województw (pomorskie, łódzkie, śląskie, kujawsko-pomorskie, opolskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie) o ponadprzeciętnej wartości wskaźnika dzieci objętych opieką zastępczą (od 9,5 w województwie pomorskim do 11,8 w województwie warmińsko-mazurskim). W grupie tej wskaźnik rozwodów był zróżnicowany i wyniósł od 1,4 w województwach łódzkim i opolskim do 1,8 w województwie kujawsko-pomorskim.

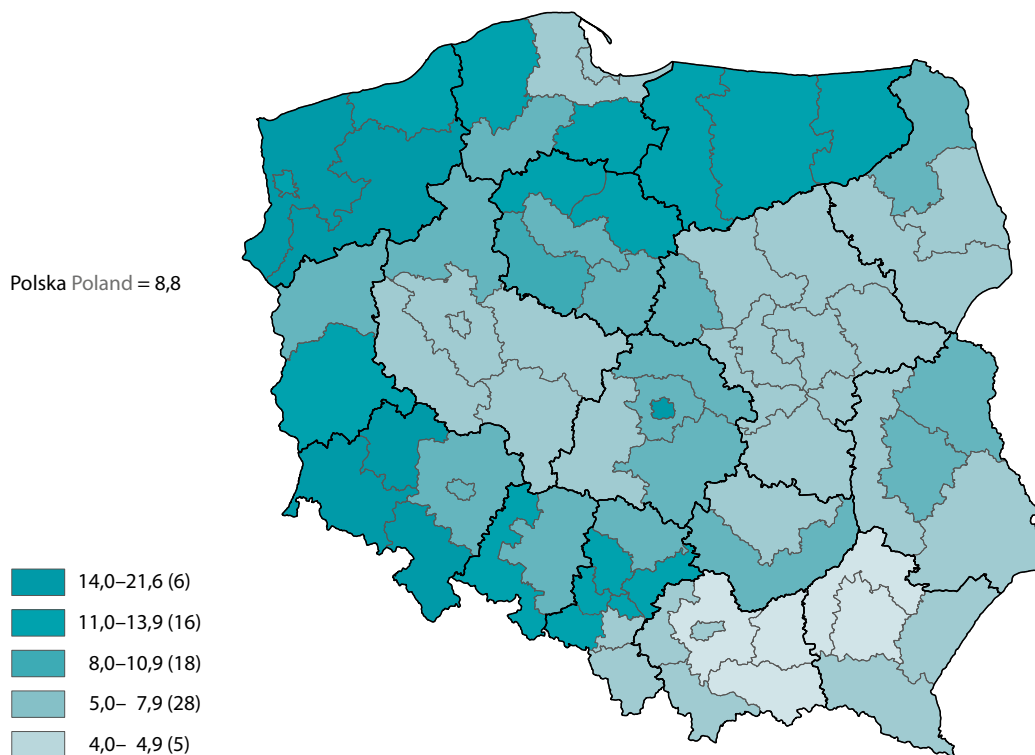
Trzecia grupa, obejmująca dwa województwa (mazowieckie i wielkopolskie), charakteryzowała się niższym od przeciętnej wskaźnikiem liczby dzieci w opiece zastępczej (6,0 w województwie mazowieckim i 7,1 w województwie wielkopolskim) i równym, bądź wyższym od średniej wskaźnikiem rozwodów na 1 tys. ludności (1,6 w województwie wielkopolskim do 1,7 w województwie mazowieckim).

W grupie czwartej znalazło się pięć województw: lubelskie, świętokrzyskie, podlaskie, podkarpackie, małopolskie zarówno o najniższej wartości wskaźnika liczby dzieci w opiece zastępczej (odpowiednio: 8,0; 8,0; 7,4; 5,2 i 4,8), jak i niższym od średniej wskaźniku rozwodów na 1 tys. ludności (od 1,2 w województwie podkarpackim do 1,5 w województwie lubelskim).

Poniżej poddano analizie rodzinne formy opieki zastępczej, obejmujące placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (placówki rodzinne w ramach pieczy instytucjonalnej) oraz rodzinną pieczę zastępczą, które stwarzają najkorzystniejsze dla dziecka środowisko wychowawcze. W przeciwieństwie do pozostałych typów placówek (interwencyjnych, socjalizacyjnych, specjalistyczno-terapeutycznych, łączących zadania), w placówkach rodzinnych, przebywało znacznie mniej wychowanków (przeciętnie 6,6 na placówkę), a w rodzinach zastępczych umieszczano nie więcej niż 3 dzieci a w rodzinnych domach dziecka do 8, z możliwością odstępstwa od tej zasady w przypadku liczniejszego rodzeństwa.

Mapa 3. Dzieci w wieku 0–17 lat umieszczone w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2021 r.

Map 3. Children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 by subregions in 2021

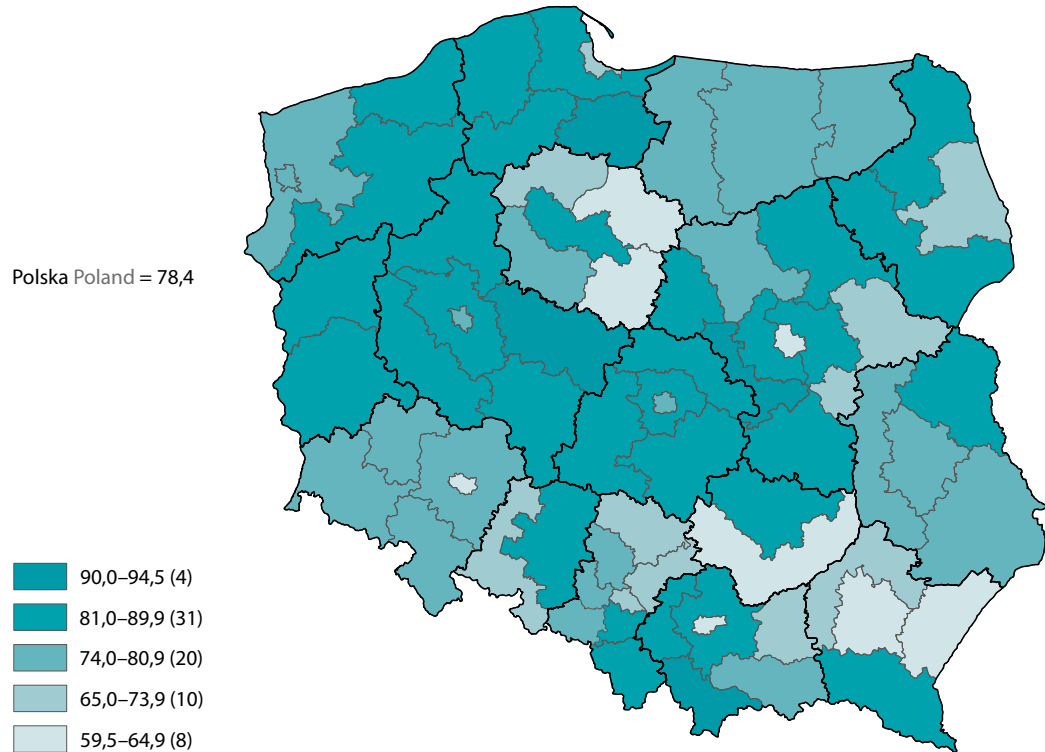

Podobnie jak w 2020 r., do opieki zastępczej częściej trafiały dzieci w podregionach Polski północnej i zachodniej oraz w niektórych podregionach województwa śląskiego i łódzkiego. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w podregionach: wałbrzyskim (21,0), jeleniogórskim (16,3), szczecińsko-pyrzyckim (15,5) oraz legnicko-głogowskim (15,3). Najniższy, poniżej 5 dzieci na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat udział wychowanków objętych opieką zastępczą, odnotowano w południowo-wschodniej części kraju (podregiony: krakowski, rzeszowski, nowosądecki, tarnowski, tarnobrzeski).

Udział procentowy dzieci korzystających z rodzinnych form opieki (mapa 4), przyjął najwyższe wartości w czterech podregionach: żyrdowskim (94,5%), nowotarskim (92,2%), starogardzkim (91,5%) i konińskim (90,5%). Z drugiej strony, w dziewięciu podregionach odsetek dzieci z placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej spośród wszystkich przebywających w pieczy zastępczej wychowanków w wieku 0-17 lat, był najniższy i nie przekroczył 65% (zbliżony poziom do 2020 r.). Trzy podregiony o najniższym odsetku to: sandomiersko-jędrzejowski (59,5%), rzeszowski (61,0%) i podregion m. Wrocław (62,2%).

Mapa 4. Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat korzystających z rodzinnych form opieki wśród dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą według podregionów w 2021 r.

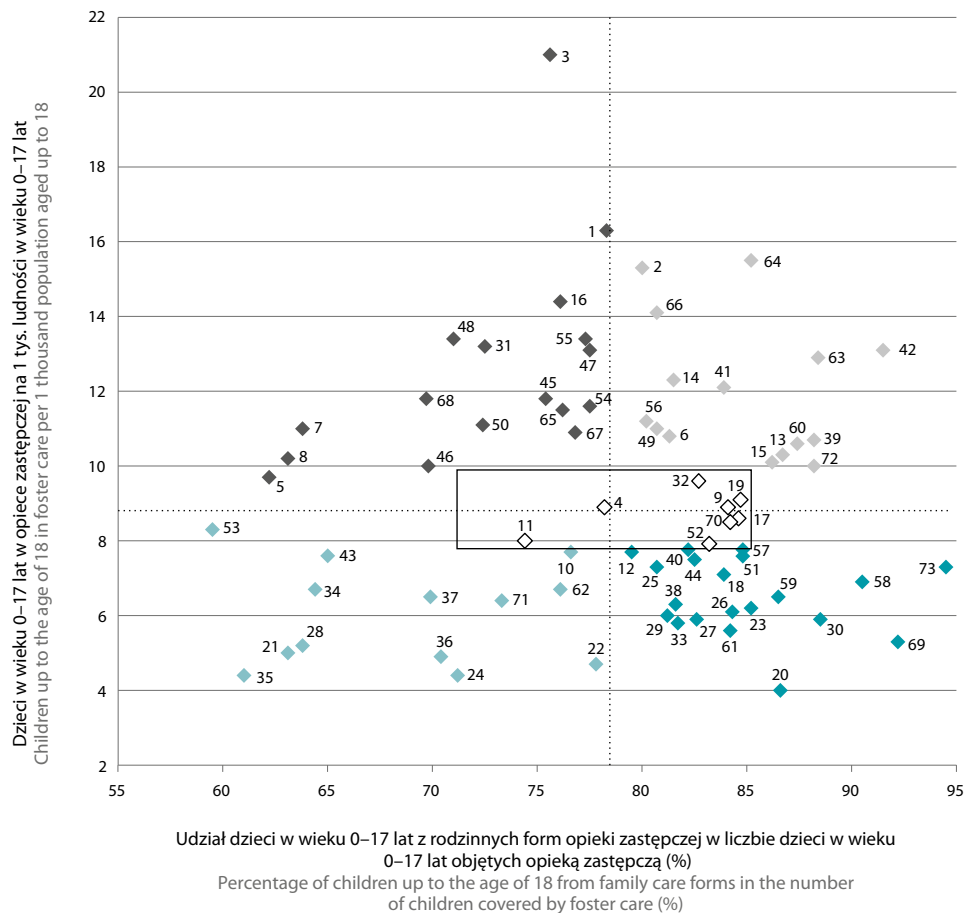
Map 4. The percentage of children up to the age of 18 in family forms of care among children up to the age of 18 covered by foster care by subregions in 2021

Ponadto łączna analiza udziału procentowego dzieci korzystających z rodzinnych form opieki i wskaźnika liczby dzieci objętych opieką zastępczą pozwala poklasyfikować podregiony według wartości obu wskaźników w relacji do średnich dla Polski (wykres 12 i mapa 5).

Wykres 12. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej w liczbie dzieci objętych opieką zastępczą według podregionów w 2021 r.

Chart 12. The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms in the number of children covered by foster care by subregions in 2021

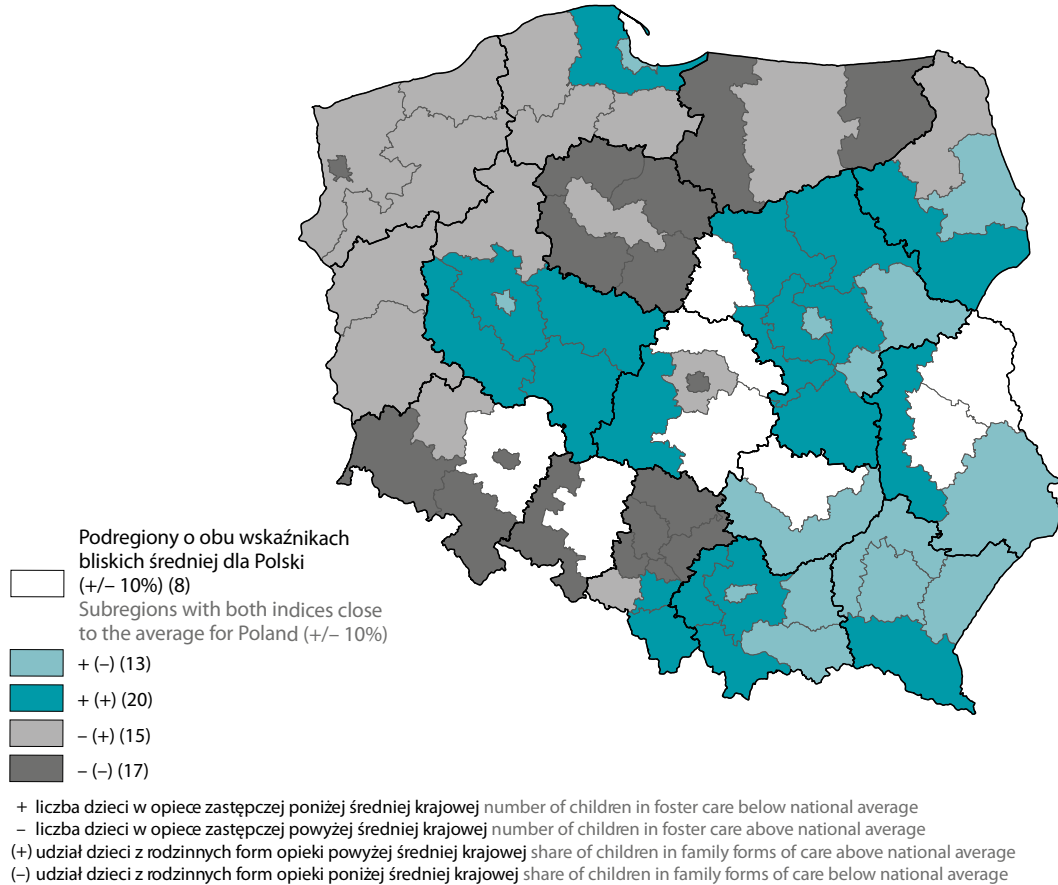
Podregion 1 – jeleniogórski
Podregion 2 – legnicko-głogowski
Podregion 3 – wałbrzyski
Podregion 4 – wrocławski
Podregion 5 – m. Wrocław
Podregion 6 – bydgosko-toruński
Podregion 7 – grudziądzki
Podregion 8 – włocławski
Podregion 9 – białski
Podregion 10 – chełmsko-zamojski
Podregion 11 – lubelski
Podregion 12 – puławski
Podregion 13 – gorzowski
Podregion 14 – zielonogórski
Podregion 15 – łódzki
Podregion 16 – m. Łódź
Podregion 17 – piotrkowski
Podregion 18 – sieradzki
Podregion 19 – skierniewicki
Podregion 20 – krakowski
Podregion 21 – m. Kraków
Podregion 22 – nowosądecki
Podregion 23 – oświęcimski
Podregion 24 – tarnowski
Podregion 25 – ciechanowski

Podregion 26 – ostrołęcki
Podregion 27 – radomski
Podregion 28 – m. st. Warszawa
Podregion 29 – warszawski wschodni
Podregion 30 – warszawski zachodni
Podregion 31 – nyski
Podregion 32 – opolski
Podregion 33 – krośnieński
Podregion 34 – przemyski
Podregion 35 – rzeszowski
Podregion 36 – tarnobrzeczki
Podregion 37 – białostocki
Podregion 38 – łomżyński
Podregion 39 – suwalski
Podregion 40 – gdański
Podregion 41 – ślupski
Podregion 42 – starogardzki
Podregion 43 – trójmiejski
Podregion 44 – bielski
Podregion 45 – bytomski
Podregion 46 – częstochowski
Podregion 47 – gliwicki
Podregion 48 – katowicki
Podregion 49 – rybnicki
Podregion 50 – sosnowiecki

Podregion 51 – tyski
Podregion 52 – kielecki
Podregion 53 – sandomiersko-jędrzejowski
Podregion 54 – elbląski
Podregion 55 – ełcki
Podregion 56 – olsztyński
Podregion 57 – kaliski
Podregion 58 – koniński
Podregion 59 – leszczyński
Podregion 60 – piłski
Podregion 61 – poznański
Podregion 62 – m. Poznań
Podregion 63 – koszaliński
Podregion 64 – szczecinecko-pyrzycki
Podregion 65 – m. Szczecin
Podregion 66 – szczeciński
Podregion 67 – inowrocławski
Podregion 68 – świecki
Podregion 69 – nowotarski
Podregion 70 – plocki
Podregion 71 – siedlecki
Podregion 72 – chojnicki
Podregion 73 – żyrardowski

Mapa 5. Dzieci w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 lat na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział wychowanków placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej w liczbie wychowanków ogółem według podregionów w 2021 r.

Map 5. Children up to the age of 18 in family and institutional foster care per 1 thousand population aged up to 18 and the share of residents of family centres or family foster care in the total number of residents by subregions in 2021

Podregiony, w których jednocześnie mamy do czynienia z niższym od przeciętnej wskaźnikiem dzieci objętych opieką zastępczą przy wyższym od średniej krajowej udziale rodzinnych form opieki (oznaczone kolorem ciemnym turkusowym), występują w Polsce południowej (grupa sąsiadujących podregionów: tyski, bielski, nowotarski, oświęcimski, krakowski oraz podregion krośnieński) oraz w województwie wielkopolskim z wyłączeniem podregionu pilskiego i Poznania, w podregionie sieradzkim województwa łódzkiego, w województwie mazowieckim bez podregionów: plockiego, siedleckiego i Warszawy a także w podregionach: puławskim, łomżyńskim i gdańskim.

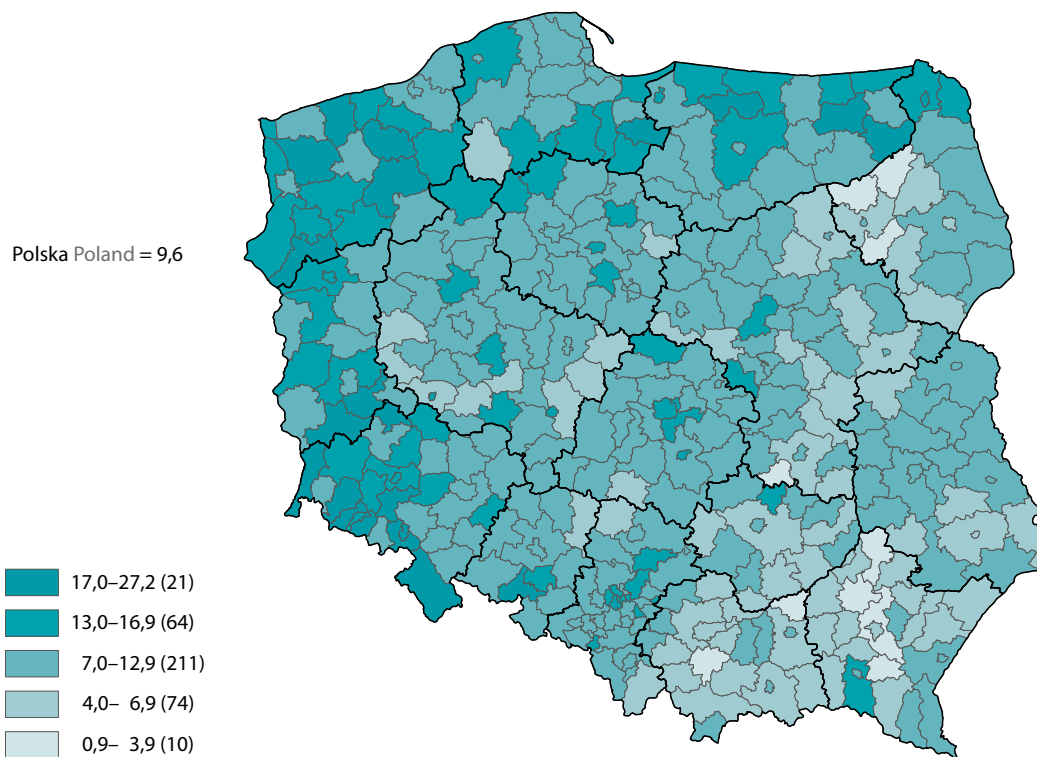
Oznaczone kolorem jasnym turkusowym podregiony charakteryzujące się niższym od przeciętnej dla Polski wskaźnikiem dzieci w pieczy zastępczej i niższym od średniej wskaźnikiem dzieci z rodzinnych form opieki, występują głównie w Polsce południowo-wschodniej od podregionów sandomiersko-jędrzejowskiego, tarnowskiego i nowosądeckiego do podregionu chełmsko-zamojskiego. Taką charakterystykę mają również Trójmiasto, Kraków, Warszawa i Poznań oraz podregiony: siedlecki i białostocki.

Podregiony oznaczone ciemnym odcieniem koloru szarego, obok wyższej niż przeciętna liczby dzieci w pieczy zastępczej, charakteryzują się dodatkowo niższym od średniej odsetkiem dzieci przebywających w placówkach rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej. Najwyższa wartość liczby dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat wystąpiła (podobnie jak w latach poprzednich) w podregionie wałbrzyskim. Należy zaznaczyć, że podregiony ziem zachodnich i północnych (z wyjątkiem podregionu

gdańskiego i trójmiejskiego), oznaczone na mapie i wykresie odcieniami koloru szarego, cechuje wyższy niż średnia krajowa odsetek dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat. Podobną charakterystyką cechują się podregiony województwa kujawsko-pomorskiego, łódź i podregion łódzki oraz centralna i północna część województwa śląskiego.

Warto zwrócić uwagę na 8 podregionów: opolski, skierniewicki, wrocławski, bialski, piotrkowski, płocki, lubelski i kielecki, dla których oba wskaźniki przyjęły wartości w przedziale +/- 10% od średniej dla Polski (na mapie i wykresie oznaczone kolorem białym), zarówno w odniesieniu do liczby dzieci w pieczy zastępczej, jak i udziału rodzinnych form opieki.

Mapa 6. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka na 10 tys. ludności według powiatów w 2021 r.
Map 6. Foster families and foster homes per 10 thousand by powiats in 2021

W 2021 r., podobnie jak w latach poprzednich, na 10 tys. ludności Polski przypadało średnio prawie 10 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka. Powiaty o najwyższej wartości wskaźnika (co najmniej 13,0) występowały głównie w zachodniej i północnej części kraju. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzował się powiat grodzki m. Wałbrzych (27,2). Najmniej rodzin zastępczych na 10 tys. ludności (poniżej 4,0) funkcjonowało w niektórych powiatach zlokalizowanych w województwach: podkarpackim, podlaskim i małopolskim oraz w powiecie szydłowieckim w województwie mazowieckim (mapa 6).

Rozdział 2.

Chapter 2.

Adopcje

Adoptions

W 2021 r. sądy rodzinne orzekły ogółem 2,7 tys. adopcji, w tym 7 **przysposobień** przez osoby zamieszkałe za granicą. W liczbie tej zawierają się orzeczenia dotyczące adopcji dzieci opuszczających instytucjonalną i rodzinną pieczę zastępczą. W stosunku do 2020 r. liczba adopcji ogółem wzrosła o 512, natomiast przez osoby zamieszkałe za granicą spadła o 2. Spadek liczby przysposobień małoletnich mieszkających w Polsce przez kandydatów z innych krajów związany jest z decyzją dotyczącą ograniczania adopcji z przemieszczeniem dzieci poza granice Polski (np. w 2016 r. przeprowadzono 286 adopcji zagranicznych, w 2017 r. – 137, w 2018 r. – 36, w 2019 r. – 22, w 2020 r. – 9).

Analiza z punktu widzenia wieku przysposobionych dzieci wskazuje, że podobnie jak w 2020 r., najwięcej orzeczeń dotyczyło dzieci małoletnich do pierwszego roku życia (11,2%) oraz do 2 roku życia (12,0%). Od lat utrzymuje się tendencja, że generalnie im młodsze dziecko, tym większą ma szansę na przysposobienie a wraz z rosnącym wiekiem dziecka udział procentowy w liczbie adopcji ogółem maleje (w przypadku kategorii wiekowej dzieci: powyżej 13 r.ż. do ukończenia 14 lat oraz powyżej 14 r.ż. do ukończenia 15 lat udziały wyniosły 2%).

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego ds. przysposobienia międzynarodowego. Jednym z zadań jest wydawanie zgody na kontynuowanie procedury o przysposobienie. W 2021 r. wydanych zostało 8 zgód dotyczących 10 dzieci (w 2020 r. – 7 zgód w stosunku do 9 dzieci, w 2019 r. – 11 zgód w stosunku do 12 dzieci, w 2018 r. – 17 zgód w stosunku do 21 dzieci, w 2017 r. – 103 zgody w stosunku do 157 dzieci, w 2016 r. – 196 zgód w odniesieniu do 290 dzieci).

Krajami będącymi miejscem zwykłego pobytu kandydatów w tych sprawach w 2021 r. były: USA (3 dzieci), Bułgaria (3 dzieci), Włochy (2 dzieci), Austria (2 dzieci).

W 2021 r. do rodzin adopcyjnych trafiło ogółem 1,6 tys. dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, z czego ok. 0,3 tys. dzieci z instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz ok. 1,3 tys. z rodzinnej pieczy zastępczej. Stanowiły one odpowiednio: 7,0% wychowanków do 18 r.ż. opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą w ciągu roku i 18,6% opuszczających rodzinną pieczę zastępczą w ciągu roku.

Rozdział 3. Chapter 3.

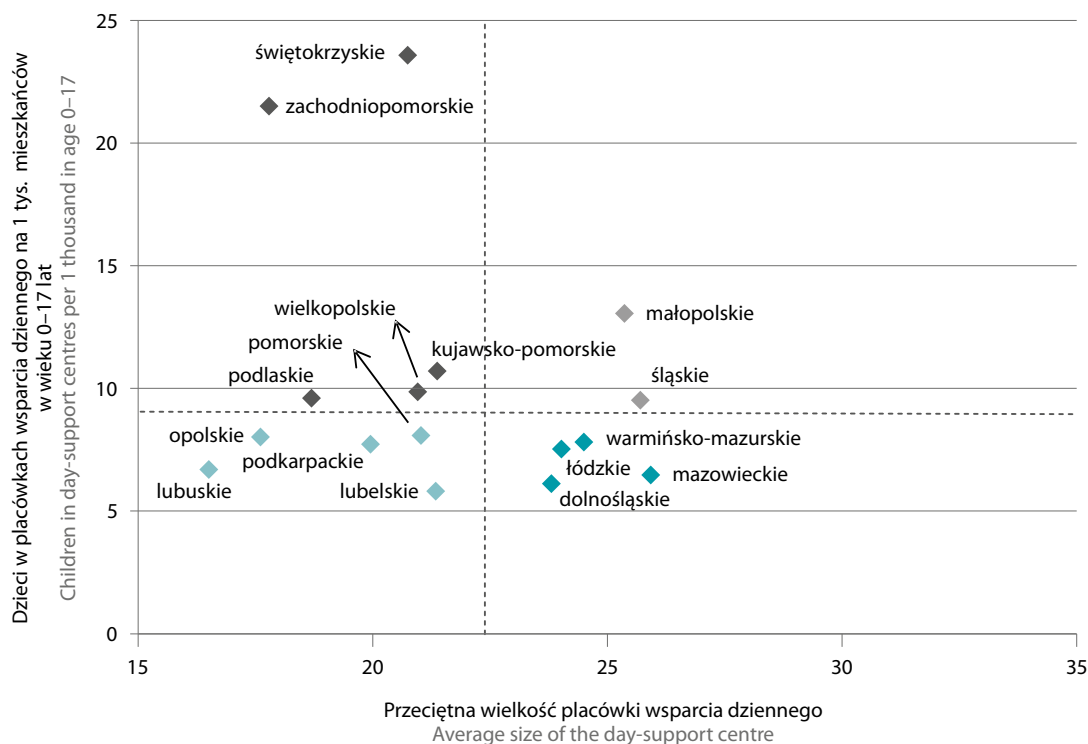
Wspieranie rodziny Family support

Z punktu widzenia wzmocnienia opiekuńczo-wychowawczych funkcji rodziny, ważną rolę odgrywają **placówki wsparcia dziennego**. W 2021 r. funkcjonowało 2 950 placówek (o 225 więcej niż w 2020 r.), w tym 1 770 opiekuńczych, 379 specjalistycznych, 572 placówki prowadzone w formie pracy podwórkowej oraz 229 w połączonych formach.

Dla 48,1% (w 2020 r. dla 45,9%) placówek dziennych, organem prowadzącym był samorząd gminny i powiatowy. Pozostałe prowadzone były m.in. przez stowarzyszenia, kościoły, fundacje, organizacje społeczne.

Ze wszystkich zbadanych placówek wsparcia dziennego skorzystało w ciągu 2021 r. 93,0 tys. dzieci i młodzieży (w 2020 r. 87,4 tys.), w tym 16,5 tys. (17,7% ogółu korzystających) – z placówek specjalistycznych. W przeliczeniu na 1 tys. ludności Polski w wieku 0-17 lat, z placówek wsparcia dziennego korzystało średnio 9 dzieci według stanu wychowanków na 31 grudnia.

Wykres 13. Dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców a wielkość placówki w 2021 r.
Chart 13. Children in day-support centres per 1 thousand population to the size of the centre in 2021

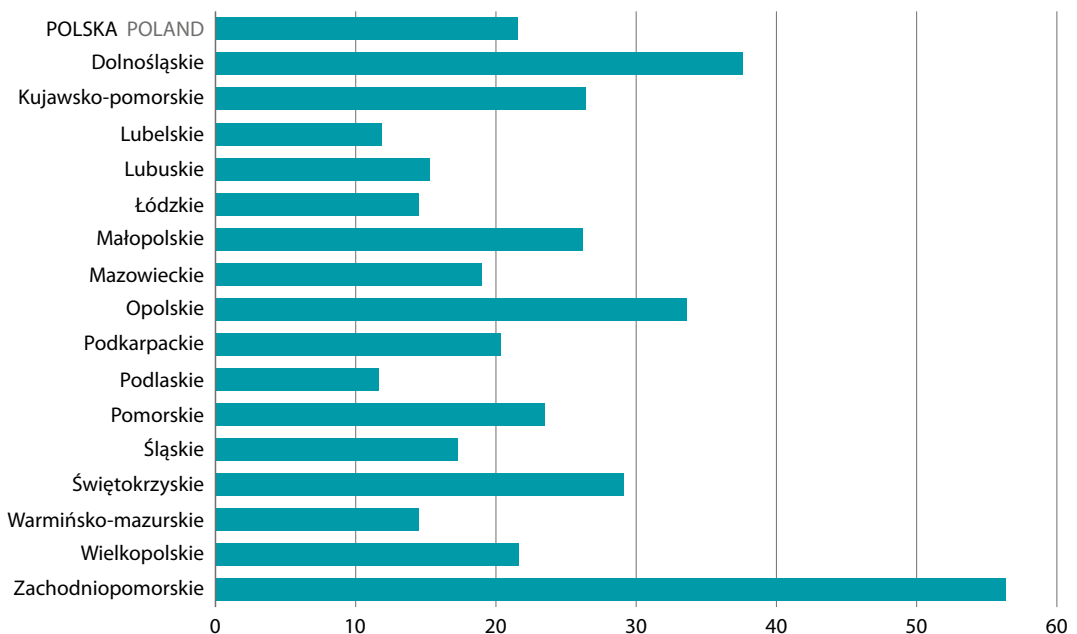

Województwa: małopolskie i śląskie cechowały się placówkami większymi od przeciętnej dla Polski i jednocześnie ponadprzeciętną wartością wskaźnika korzystających dzieci na 1 tys. mieszkańców. Cztery województwa (wykres 13) tworzyły dość zwartą grupę, w której na każdy tysiąc osób w wieku 0-17 lat przypadło mniej dzieci korzystających z placówek wsparcia dziennego, niż średnio w Polsce (województwa: warmińsko-mazurskie, łódzkie, mazowieckie i dolnośląskie), a jednocześnie placówki te były większe¹¹ od przeciętnej dla Polski. Z kolei w pięciu województwach wielkość placówki była mniejsza od średniej dla Polski, podczas gdy wskaźnik dzieci z placówek wsparcia na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat był wyższy od przeciętnej, co było szczególnie widoczne w województwach: zachodniopomorskim i świętokrzyskim. Czwartą grupę tworzy pięć województw o niskiej wartości wskaźnika dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców w wieku 0-17 lat i wskaźnika wielkości placówki.

W placówkach wsparcia dziennego ogółem na jednego wolontariusza przypadało średnio 21 wychowanków. W ośmiu województwach wskaźnik ten był niższy niż przeciętna dla kraju (od 11,6 w województwie podlaskim do 20,4 w województwie podkarpackim). W województwie wielkopolskim był równy przeciętnej dla kraju wynoszącej 21,6. Wśród pozostałych siedmiu województw wskaźnik osiągnął wartość od 23,5 w województwie pomorskim do 56,4 w województwie zachodniopomorskim (wykres 14).

Wykres 14. Przeciętna liczba wychowanków placówek wsparcia dziennego przypadających na jednego wolontariusza w 2021 r.

Chart 14. Average number of residents in day-support centres per one volunteer in 2021

Poza placówkami wsparcia dziennego funkcję wspierającą rodziny przeżywające trudności w sprawowaniu opieki nad dziećmi pełnili również asystenci rodzin oraz rodziny wspierające. W 2021 r., 59 **rodzin wspierających** pomagało 65 rodzinom w wypełnianiu obowiązków rodzicielskich (w 2020 r. odpowiednio: 67 i 72). 3,8 tys. **asystentów rodziny** służyło pomocą 43,2 tys. rodzin zapobiegając zaistnieniu przesłanek do odebrania dzieci rodzicom i umieszczenia ich w opiece zastępczej lub umożliwiając odzyskanie władzy rodzicielskiej i powrót dzieci do rodziców (w 2020 r. odpowiednio: 3,8 tys. i 41,9 tys.). Według sprawozdawczości MRiPS z poradnictwa specjalistycznego skorzystało 84,7 tys. rodzin (82,2 tys. w 2020 r.).

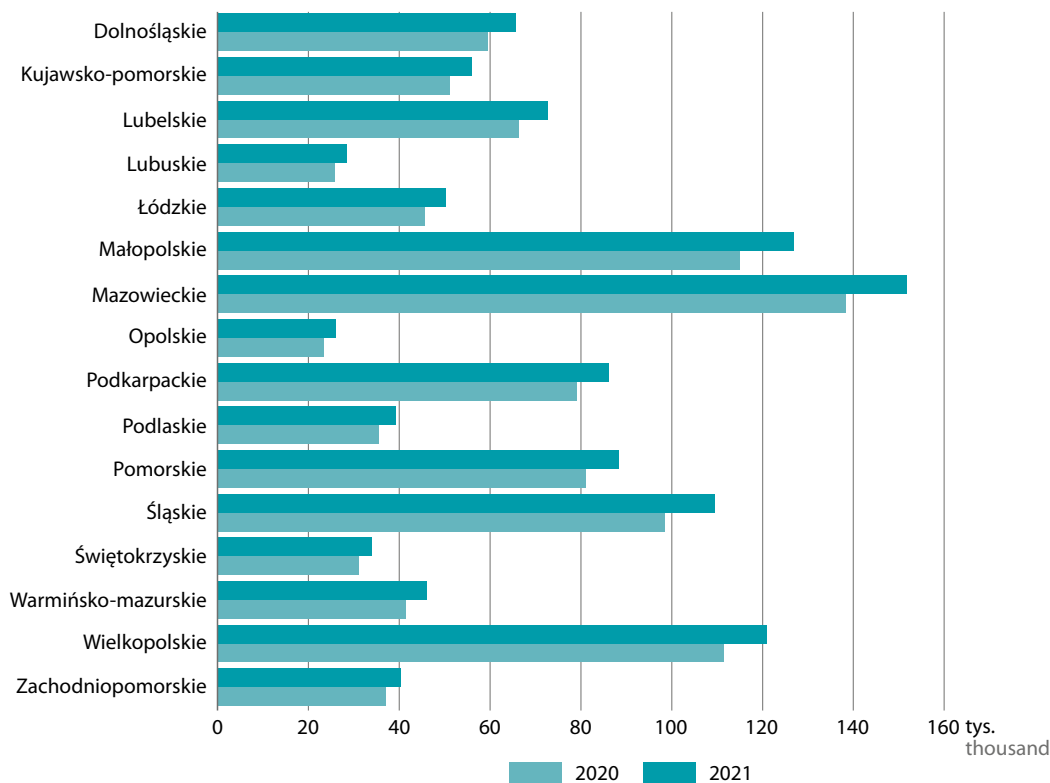
W 2021 r. kontynuowano program **Karta Dużej Rodziny (KDR)** oferujący rodzinom wielodzietnym, mającym obecnie lub w przeszłości na utrzymaniu łącznie co najmniej troje dzieci, system zniżek oraz dodatkowych uprawnień przy korzystaniu z oferty kulturalnej, rekreacyjnej, transportowej na terenie całego kraju. Prawo

¹¹ Wielkość placówki liczona jako iloraz liczby wychowanków wg stanu w dniu 31 grudnia i liczby placówek wsparcia dziennego.

do KDR przysługuje także dzieciom: do 18. roku życia, w wieku do 25. roku życia – w przypadku dzieci uczących się w szkole lub szkole wyższej, bez ograniczeń wiekowych w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Znacząco wzrosła liczba rodzin posiadających tę kartę w 2021 r. (ok. 1 142,2 tys.) w porównaniu z 2020 r. (ok. 1 040,4 tys.). Najwięcej rodzin posiadało KDR w województwach: mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim i śląskim (wykres 15).

Wykres 15. Rodziny posiadające Kartę Dużej Rodziny
Chart 15. Families receiving The Large Family Card

Z dniem 1 czerwca 2018 r. wszedł w życie rządowy program „**Dobry start**”¹² będący elementem długofalowej polityki rodzinnej. Program ma na celu wyrównywanie szans wśród uczniów i oferuje wsparcie dla rodzin z dziećmi w wieku szkolnym na utrzymaniu, bez względu na dochód. Pomoc realizowana jest w formie jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości 300 zł na uczące się dziecko i ma wspomóc rodziny w ponoszeniu wydatków związanych z rozpoczęciem roku szkolnego. Świadczenie przysługuje do ukończenia przez dziecko 20. roku życia a na dziecko niepełnosprawne do ukończenia przez nie 24. roku życia. W 2021 r. rząd przekazał na ten cel 1,3 mld zł (dla ok. 4,4 miliona uczniów).

¹² Realizowany na podstawie rozporządzenia RM z 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” (DZ.U.2021, poz.1092).

3.1 Poradnictwo rodzinne prowadzone przez Kościół katolicki w 2021 roku

3.1 Family counseling conducted by the Catholic Church in 2021

Badanie pełne poradnictwa rodzinnego zostało przeprowadzone w dniach 14 marca do 15 kwietnia 2022 r. przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza.

Dane za 2021 r. zostały zebrane za pomocą elektronicznego formularza statystycznego skierowanego do wszystkich 41 terytorialnych diecezji katolickich obrządku łacińskiego. Wydziały odpowiedzialne za koordynowanie duszpasterstwa rodzin w diecezjach pozyskiwały informacje na temat prowadzonego duszpasterstwa rodzin z 10,2 tys. parafii katolickich w Polsce oraz innych instytucji prowadzących poradnictwo. Braki danych występujące w czterech diecezjach zostały imputowane za pomocą danych zebranych w pierwszym półroczu 2021 r. (podczas badania stanu poradnictwa katolickiego w diecezjach), braki danych z diecezji poznańskiej uzupełniono danymi za 2019 r. Zebrane dane zostały sprawdzone pod względem spójności z danymi pochodzącymi z lat poprzednich i w przypadku rozbieżności, dodatkowo weryfikowane.

W 2021 r. w 121 specjalistycznych poradniach rodzinnych będących wyodrębnionymi jednostkami organizacyjnymi Kościoła katolickiego (świadczącymi specjalistyczną pomoc psychologiczną, pedagogiczną i prawną dla małżeństw i rodzin) przyjmowało 146 duszpasterzy udzielających wsparcia duchowego oraz 875 specjalistów, z pomocy których skorzystało prawie 34,1 tys. osób.

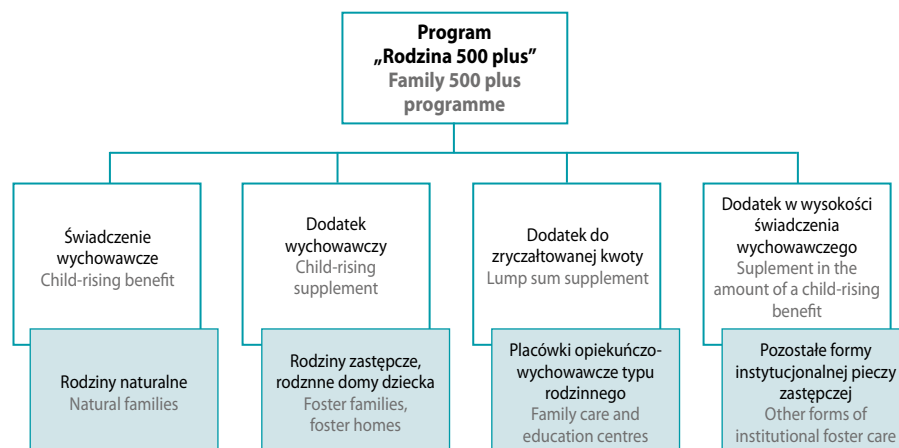
W prawie 2,4 tys. poradni życia rodzinnego inaczej zwanych parafialnymi poradniami rodzinnymi (służącymi pomocą narzeczonym w przygotowaniu do sakramentu małżeństwa oraz małżeństwom w rozwiązywaniu problemów małżeńskich i rodzinnych) pracowało 3,9 tys. doradców, z pomocy których skorzystało 92,9 tys. osób.

Ponadto Kościół katolicki prowadził 30 katolickich domów samotnej matki z 735 osobami objętymi opieką, 17 katolickich ośrodków adopcyjno-opiekuńczych obejmujących opieką ok. 0,9 tys. osób oraz 49 katolickich telefonów zaufania, za pośrednictwem których porad udzielono ponad 3,5 tys. osób.

Rozdział 4.

Chapter 4.

Świadczenia z programu „Rodzina 500 plus” „Family 500 plus” programme

W 2021 r. kontynuowano realizowanie zapoczątkowanego w kwietniu 2016 r. rządowego programu „Rodzina 500 plus”, będącego długofalowym wsparciem kierowanym przede wszystkim do rodzin naturalnych, ale również do rodzinnej pieczy zastępczej i placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Zgodnie ze zmianami wprowadzonymi w Programie „Rodzina 500 plus”, od 1 lipca 2019 r. świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągniany przez rodzinę. Dodatkowe wsparcie w postaci dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego otrzymały także placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne. Program 500 plus objął także dzieci umieszczone w domach pomocy społecznej.

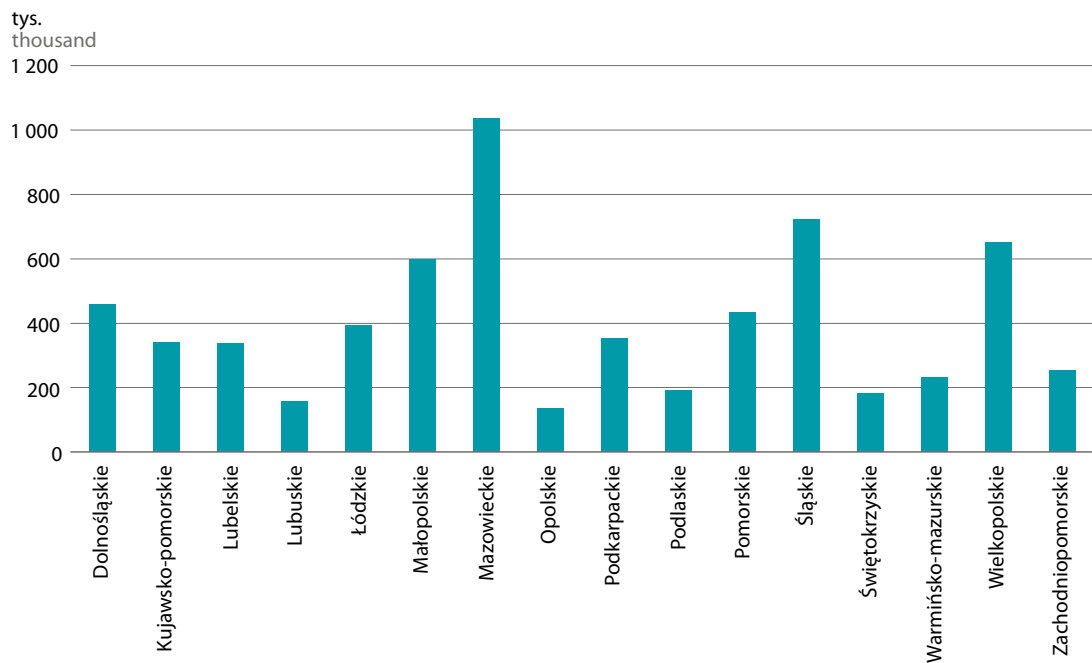
Świadczeniem wychowawczym w wysokości 500 zł miesięcznie w 2021 r. objęto przeciętnie w ciągu całego roku 6 480,4 tys. dzieci do 18 lat, które przebywały w rodzinach naturalnych.

Wydatki z tytułu wypłaty świadczeń wychowawczych wyniosły 39 892,4 mln zł (w 2020 r. – 39 975,5 mln zł.).

Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na którą rodziny otrzymywały świadczenie w 2021 r., tak jak w przypadku ogółu ludności, była najwyższa w województwie mazowieckim (1 037,0 tys.) i śląskim (722,4 tys.), najniższa zaś w województwie opolskim (134,8 tys.).

Wykres 16. Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymywały świadczenie wychowawcze z programu „Rodzina 500 plus” w 2021 r.

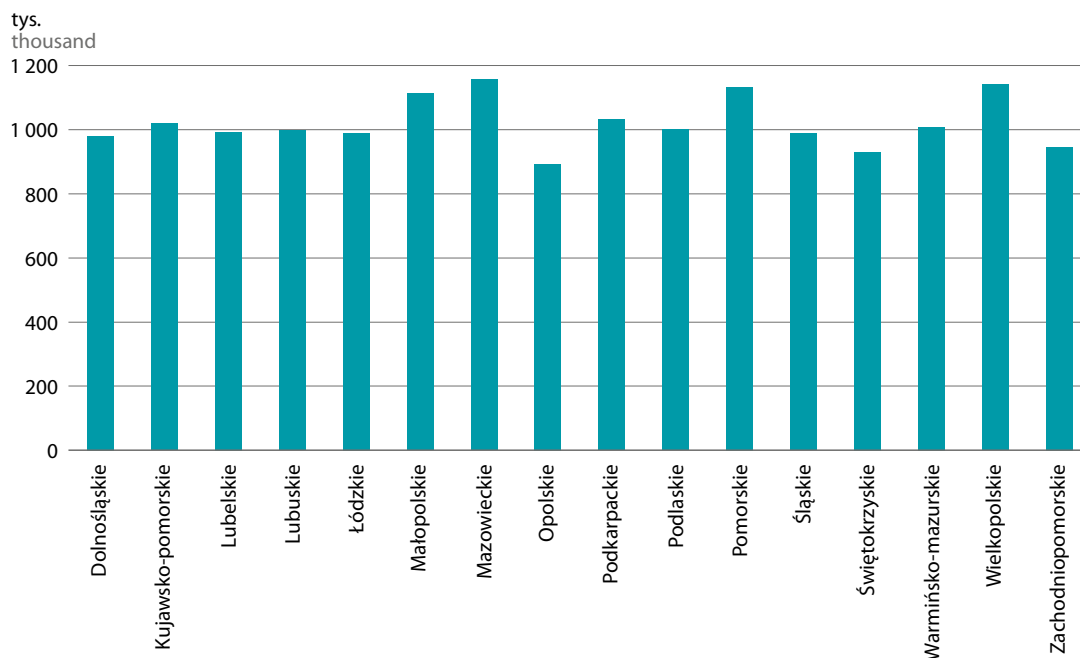
Chart 16. Monthly average number of children for which families received child-raising benefit from „Family 500+” programme in 2021

Największym natężeniem wypłat świadczenia wychowawczego w ciągu 2021 roku na 1 mieszkańca (średnia na mieszkańca w ciągu roku powyżej 1 100 zł), charakteryzowały się województwa: mazowieckie (1 157 zł), wielkopolskie (1 142 zł), pomorskie (1 134 zł) i małopolskie (1 112 zł) a najniższym województwo opolskie (893 zł).

Wykres 17. Przeciętne wydatki na świadczenia wychowawcze z programu „Rodzina 500 plus” na mieszkańca w ciągu 2021 r.

Chart 17. Average expenditures on child-raising benefits from „Family 500+” programme per capita during 2021

W 2021 r. z dodatkowego wsparcia w wysokości 500 zł miesięcznie w postaci **dotatku wychowawczego**, przeciętnie miesięcznie korzystało 45,8 tys. dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej (przeciętnie w 29,4 tys. rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka).

Wydatki na dodatki wychowawcze w 2021 roku wyniosły 275,0 mln zł.

Dotatek do zryczałtowanej kwoty przeciętnie miesięcznie trafiał do 1,3 tys. dzieci przebywających w 0,2 tys. placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

Kwota wydatków z tego tytułu w 2021 roku wyniosła 7,3 mln zł.

Z **dotatku w wysokości świadczenia wychowawczego** przeciętnie miesięcznie korzystało 13,0 tys. dzieci przebywających w pozostałych placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej (1,0 tys.).

Kwota wydatków z tego tytułu w 2021 roku wyniosła 78,2 mln zł.

W 2021 roku wydatki budżetu państwa na realizację programu „Rodzina 500 plus” (bez wydatków na realizację zadań z zakresu koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego) wyniosły 40 577,6 mln zł.

Rozdział 5. Chapter 5.

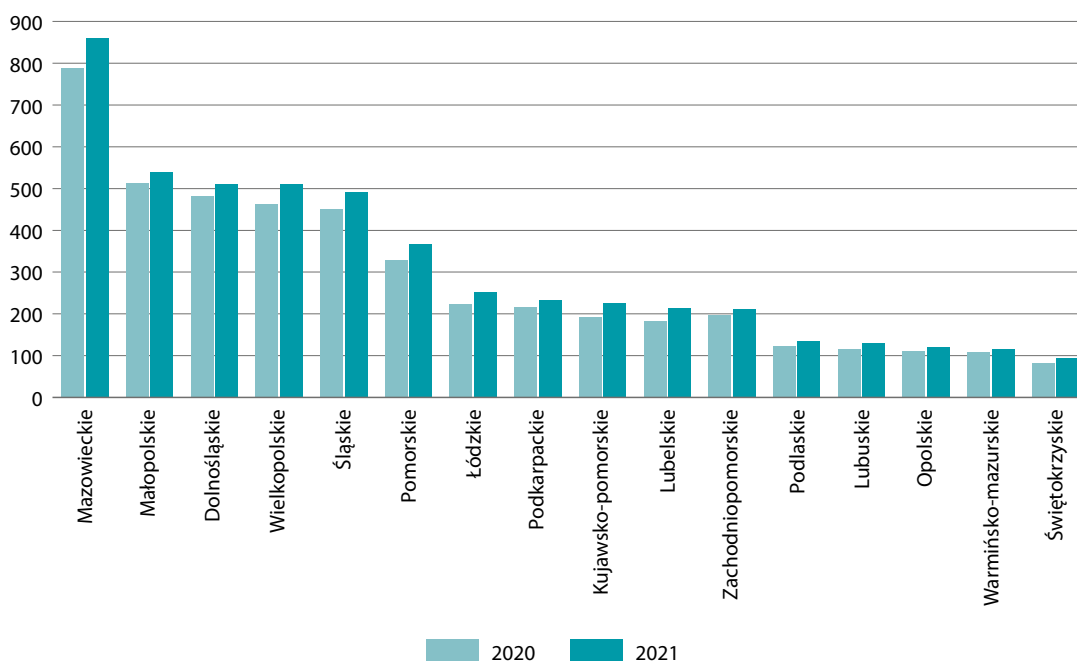
Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 Childcare for children up to the age of 3

Jedną z najważniejszych zasad polityki rodzinnej w Polsce jest dobro dziecka. Realizowana jest ona m.in. przez wsparcie dla zapewnienia opieki nad dzieckiem.

W celu zaspokojenia potrzeb rodziców pragnących godzić obowiązki zawodowe i rodzinne, uchwalona została w 2011 r. ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Ustawa ta stworzyła ramy prawne dla funkcjonowania nowych form opieki nad małymi dziećmi, takich jak: klub dziecięcy, dzienny opiekun oraz niania. Równocześnie funkcjonujące wcześniej żłobki przestały być zakładami opieki zdrowotnej.

W pierwszym kwartale 2022 roku GUS zrealizował badanie „Żłobki i kluby dziecięce” dotyczące działalności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 w Polsce w 2021 r. Jego wyniki wskazują, że na koniec 2021 r. działało 5 012 **placówek opieki nad dziećmi do lat 3**, tj. o 438 więcej (9,6%) niż w 2020 r. (wykres 18).

Wykres 18. Liczba placówek dla dzieci w wieku do lat 3 w 2020 i 2021 r.
Chart 18. Number of facilities for children up to the age of 3 in 2020 and 2021.

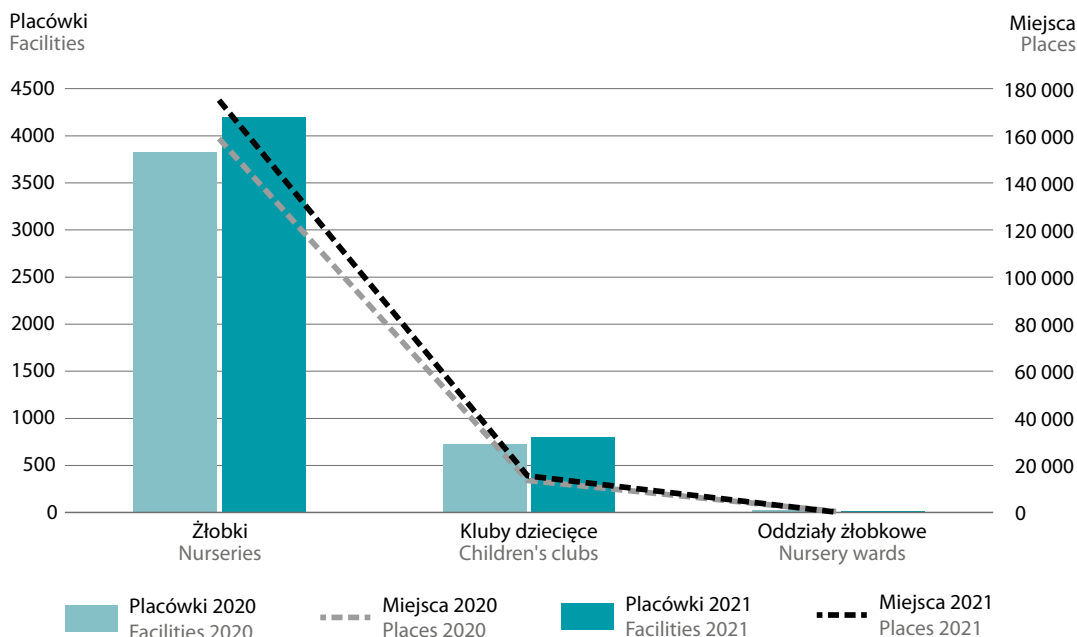
Podobnie jak w latach poprzednich najwięcej placówek funkcjonowało w województwie mazowieckim (861) a najmniej w województwie świętokrzyskim (95).

Według stanu na 31 grudnia 2021 r., zbadane placówki – żłobki, oddziały żłobkowe, kluby dziecięce dysponowały łącznie 191,6 tys. miejsc, było to o 18,1 tys. (10,4%) miejsc więcej niż w 2020 r.

Przyrost zarówno liczby placówek, jak i liczby miejsc dokonał się przede wszystkim dzięki żłobkom (wzrost o 369 placówek i o 16,3 tys. miejsc). W stosunku do 2020 r., udział żłobków w strukturze placówek opieki nad małymi dziećmi nie zmienił się i wyniósł 83,8%, a w strukturze miejsc spadł minimalnie o 0,2 p. proc. do 91,6% (wykres 19).

Kluby dziecięce były zdecydowanie mniejsze od działających żłobków i oddziałów żłobkowych. Przeciętnie dysponowały one - 20 miejscami (w 2020 r. – 19). W przypadku żłobków przeciętna liczba miejsc wyniosła, jak i w 2020 r. – 42 miejsca, w oddziałach żłobkowych wzrosła z 30 do 36 miejsc.

Wykres 19. Placówki dla dzieci w wieku do lat 3
Chart 19. Facilities for children up to the age of 3

Żłobki i kluby dziecięce mogą być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa), instytucje publiczne, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

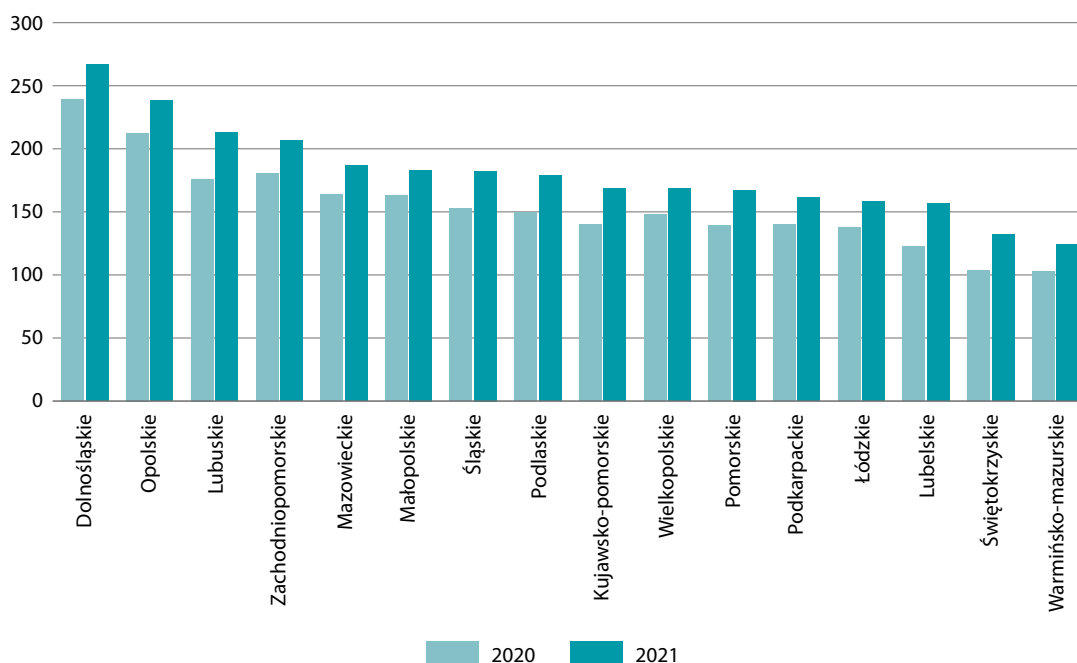
Analiza według własności zbadanych placówek wykazała, że udział placówek sektora niepublicznego systematycznie zwiększał się do 2019 r. (w 2011 r. – 47%; w 2015 r. – 73%; w 2019 r. – 77,7%) by w 2020 r. obniżyć się do 76,2%. W 2021 r. nastąpił dalszy niewielki spadek ich udziału, do 75,4% ogółu placówek opieki nad dziećmi. Oferowały one prawie 61% wszystkich miejsc i według stanu na 31 grudnia przebywało w nich ponad 55% dzieci objętych taką formą opieki.

W 2021 r. odnotowano 50 placówek opieki nad dziećmi do lat 3 przy zakładach pracy (więcej o 29 niż w 2020 r.) Wśród nich przeważały zdecydowanie żłobki – 42. Najwięcej placówek przyzakładowych odnotowano w województwach: mazowieckim i wielkopolskim – po 8 oraz w województwie śląskim – 7. W województwach: lubelskim i świętokrzyskim nie funkcjonowała żadna przyzakładowa placówka opieki nad dziećmi do lat 3. Warto zaznaczyć także, że dominującą część placówek przyzakładowych (78,0%) stanowiły te z sektora niepublicznego (w 2020 r. – 66,7%).

W 2021 r. w 50,4% gmin w Polsce odnotowano jakąkolwiek placówkę opieki nad dziećmi do lat 3 (w 2018 r. było to 36%, w 2019 r. – 40,9%, w 2020 r. – 45,2%). Największy odsetek gmin, w których znajdował się przynajmniej jeden żłobek bądź klub dziecięcy, charakteryzował region warszawski stołeczny (84,3%) oraz województwa: opolskie (66,2%), wielkopolskie (65,9%) i dolnośląskie (65,1%). Najniższe wartości tego wskaźnika wystąpiły w województwach: podlaskim (28,0%) i lubelskim: (28,2%).

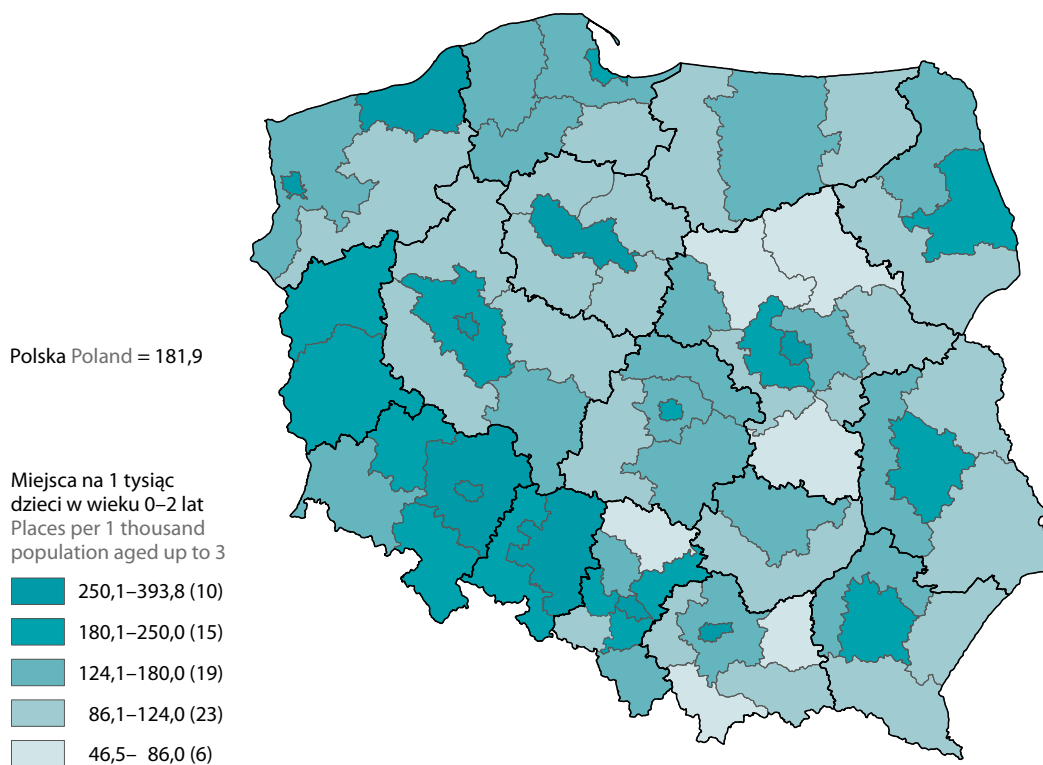
Z analizy zróżnicowania przestrzennego rozmieszczenia placówek wynika, że we wszystkich województwach przeważały żłobki jako forma sprawowania opieki nad małymi dziećmi, chociaż ich udział w strukturze badanych placówek kształtował się różnie: od 91,7% w przypadku województwa opolskiego do 67,7% w województwie pomorskim.

Wykres 20. Miejsca w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku 0–2
Chart 20. Places in facilities for children up to the age of 3 per 1 thousand population aged up to 3

Wskaźnik liczby miejsc w placówkach w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 ilustruje wykres 20. Wskaźnik ten wzrósł we wszystkich województwach w porównaniu z 2020 rokiem. Najwyższe wartości tego wskaźnika (wartość dla całej Polski – 181,9; w 2020 roku – 156,3) odnotowały sąsiadujące ze sobą województwa: dolnośląskie (266,7; 238,8 w 2020 r.) i opolskie (238,0; 212,6 w 2020 r.). Wysokie wskaźniki miały także województwa: lubuskie (212,8; 176,1 w 2020 r.) i zachodniopomorskie (206,7; 180,6 w 2020 r.). Z kolei najniższe wartości wskaźnika wyróżniały województwa: warmińsko-mazurskie (124,1; 102,8 w 2020 r.) i świętokrzyskie (132,2; 103,4 w 2020 r.).

Mapa 7. Dostępność placówek na poziomie podregionów (NUTS 3) w 2021 r.
 Map 7. Availability of facilities by subregions (NUTS 3) in 2021

Na poziomie podregionów (mapa 7) można zauważyć, że największą liczbą miejsc w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 charakteryzują się kolejno największe miasta – Kraków (393,8), Wrocław (380,3), Warszawa (284,7), Poznań (278,7), Szczecin (275,4) oraz podregiony: katowicki (300,3), koszaliński (278,3). Wysokie wartości tego wskaźnika odnotowano także w podregionach: bydgosko-toruńskim (266,4), wrocławskim (263,3) i opolskim (259,2).

Analiza czasu pracy badanych placówek w 2021 r. wykazała, podobnie jak przed rokiem, że 99,8% placówek publicznych (w 2020 r. – 100,0%), w tym wszystkie żłobki i oddziały żłobkowe bez względu na sektor własności, pracowały powyżej 5 godzin dziennie. Na uwagę zasługuje fakt, że 33,4% placówek w 2021 r., (w 2020 r. – 33,7%), pracowało powyżej 10 godzin dziennie, 98,7% spośród nich to żłobki. Można również stwierdzić, że zwiększył się odsetek klubów dziecięcych pracujących powyżej 5 godzin dziennie, co przewiduje ustawa¹³ z 94,2% w 2020 roku do 95,9% w 2021 r.

W ciągu roku sprawozdawczego prawie 40% placówek opieki nad małymi dziećmi wykazało, że były zamknięte z powodu COVID-19 (w sumie 27,3 tys. dni roboczych). Oznaczało to średnio ok.14 dni na 1 taką placówkę.

Na koniec 2021 r. z placówek opieki nad dziećmi do lat 3 korzystało 163,4 tys. małych dzieci, z tego 91,7% stanowiły dzieci przebywające w żłobkach (w 2020 r. – 91,9%). Odnosząc te liczby do ogółu dzieci w wieku do lat 3 można stwierdzić, że w żłobkach, klubach dziecięcych i oddziałach żłobkowych przebywało 155 dzieci na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 (w 2020 r. – 128 dzieci).

¹³ Zgodnie z ustawą, w żłobku i klubie dziecięcym zapewnia się opiekę w wymiarze do 10 godzin dziennie względem każdego dziecka. W szczególnie uzasadnionych przypadkach wymiar opieki w żłobku i klubie dziecięcym może być, na wniosek rodzica dziecka, wydłużony.

Tablica 2. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych
 Table 2. Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs

Wyszczególnienie Specification	W żłobkach In nurseries	W klubach dziecię- cych In children's clubs	W od- działach żłobko- wych In nursery wards	Ogółem w 2021 r. Total in 2021	Ogółem w 2020 r. Total in 2020	Ogółem w 2019 r. Total in 2019	Ogółem w 2018 r. Total in 2018
Polska	14,2	1,3	0,0	15,5	12,8	12,4	10,5
Dolnośląskie	21,1	1,9	0,1	23,0	20,0	19,2	16,6
Kujawsko-pomorskie	11,9	1,9	.	13,8	11,0	10,0	8,1
Lubelskie	12,2	0,7	0,1	13,0	10,0	9,3	7,7
Lubuskie	16,8	2,3	.	19,2	15,5	14,5	12,7
Łódzkie	12,6	1,0	0,0	13,6	11,4	11,6	10,0
Małopolskie	13,1	1,2	.	14,4	12,2	12,0	10,7
Mazowieckie	15,5	1,0	.	16,5	13,9	13,5	11,1
Opolskie	19,9	0,4	0,6	21,0	17,7	17,2	15,8
Podkarpackie	13,7	0,8	.	14,5	11,6	11,2	9,7
Podlaskie	14,9	0,8	.	15,6	12,3	12,2	10,6
Pomorskie	11,0	2,7	.	13,7	11,2	10,6	8,4
Śląskie	13,9	1,2	.	15,1	12,1	11,5	10,0
Świętokrzyskie	11,0	0,8	0,1	11,8	9,0	8,5	6,9
Warmińsko-mazurskie	9,6	1,1	.	10,7	9,2	8,6	6,9
Wielkopolskie	13,2	1,0	0,0	14,2	12,0	12,2	10,3
Zachodniopomorskie	17,7	1,3	.	19,0	15,5	14,7	12,6

Analizując opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 na poziomie województw warto zauważyć, że podobnie jak w 2020 r., największy odsetek dzieci korzystających ze żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych charakteryzował województwa: dolnośląskie 23,0% (w 2020 r. – 20,0%) i opolskie 21,0% (w 2020 r. – 17,7%), natomiast najniższy – województwa: warmińsko-mazurskie 10,7% (w 2020 r. – 9,2%) i świętokrzyskie 11,8% (w 2020 r. – 9,0%).

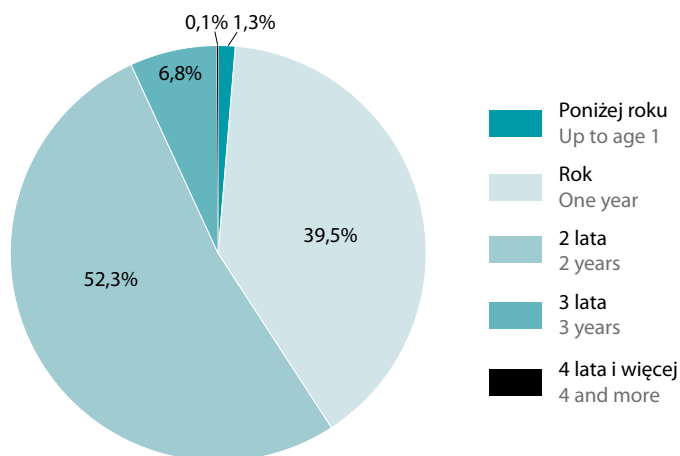
Odsetek dzieci poniżej 3 roku życia (w wieku 0-2) **objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej (żłobek, klub dziecięcy, dzienny opiekun, niania)**, wyliczany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej wyniósł w 2021 roku 19,9 (w 2020 r. – 17,5). Przy założeniu, że nad dziećmi do 1 r.ż. opiekę sprawują rodzice uprawnieni do urlopu rodzicielskiego, wskaźnik objęcia różnymi formami opieki instytucjonalnej dzieci (w wieku 1-2) wyniósł 28,8 (w 2020 r. – 25,6).

Łącznie w ciągu całego 2021 r. z placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 skorzystało 256,4 tys. dzieci (w 2020 r. – 229,1 tys. dzieci). Wśród nich było 167,9 tys. dzieci, których koszty pobytu częściowo lub całkowicie pokrywała gmina.

Przeciętnie w ciągu 2021 r. jedno dziecko uczęszczało do placówki przez 94 dni (w 2020 r. – 80 dni), statystycznie najdłużej do klubu dziecięcego – ponad 97 dni (w 2020 r. – 89 dni), do żłobka 94 dni (w 2020 r. – 79 dni), zaś do oddziału żłobkowego – 73 dni (w 2020 r. – 53 dni). W 2021 r. wydłużenie przeciętnego pobytu dziecka, w stosunku do 2020 r., było najprawdopodobniej spowodowane polepszeniem sytuacji wynikającej z pandemii COVID-19 i rzadszymi przypadkami czasowego zawieszania funkcjonowania placówek.

Najliczniejszą grupę we wszystkich typach placówek stanowiły dzieci w wieku 2 lat – 52,3%. Drugą co do wielkości grupę tworzyły dzieci roczne – 39,5%. Najmniej było dzieci poniżej roku (1,3%) oraz w wieku 3 lat (6,8%). Z zebranych przez GUS danych wynika, że z placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 korzystały również dzieci w wieku 4 lat i więcej, jednak ich udział był niewielki i wynosił zaledwie 0,1% ogółu (wykres 21).

Wykres 21. Dzieci w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 według wieku w 2021 r.
Chart 21. Children in facilities for children up to the age of 3 by age in 2021

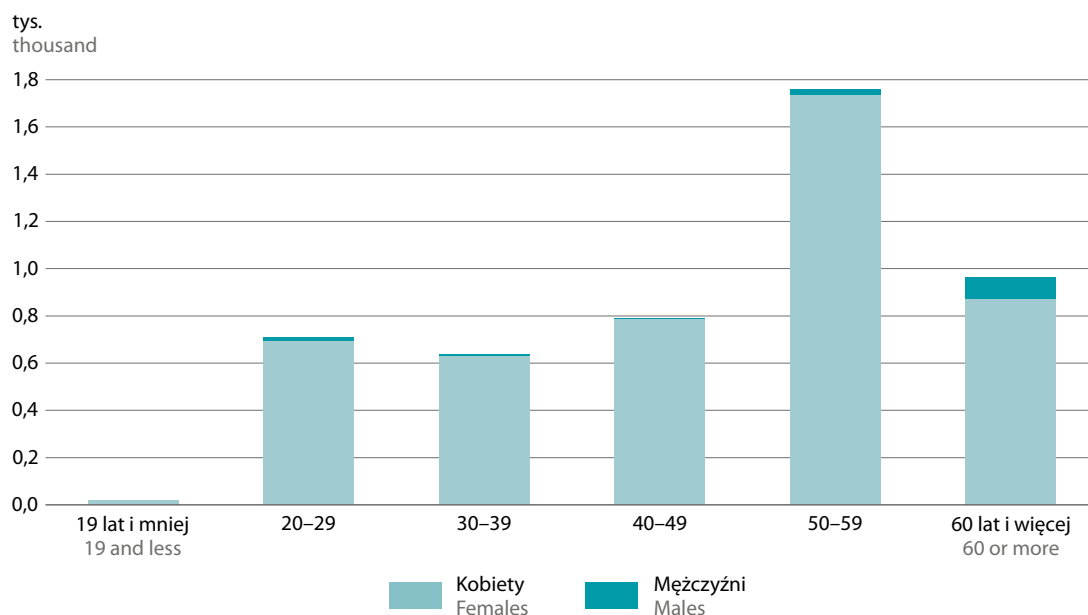

We wszystkich placówkach przebywało 1,5 tys. niepełnosprawnych dzieci (w 2020 r. – 1,3 tys.). Najwięcej w województwie małopolskim, pomorskim i śląskim (po 0,2 tys.), najmniej w województwie świętokrzyskim.

Spośród placówek objętych badaniem 58,4% posiadało udogodnienia dla osób niepełnosprawnych, w większości były to pochylnie, podjazdy i platformy (w 2020 roku – 56,7%).

W badanych placówkach znalazło pracę 31,8 tys. osób, w różnych formach zatrudnienia i wymiarze czasu pracy (w 2020 r. – 28,7 tys.). W grupie tej opiekunki dziecięce stanowiły 71,7%, nauczyciele – 10,3%, pozostali opiekunowie – 8,7%, pielęgniarki – 7,6%, położne 1,7% pracowników ogółem. Dla większości personelu było to główne miejsce zatrudnienia. Odsetek osób, dla których placówka opieki nad małymi dziećmi była podstawowym miejscem pracy, wyniósł 94,8% dla opiekunek dziecięcych, 91,0% w przypadku nauczycieli, 86,5% dla pozostałych opiekunów, zaś najmniej w przypadku pielęgniarek i położnych – odpowiednio: 39,2% i 48,8%.

Wykres 22. Nianie w 2021 r.
Chart 22. Nannies in 2021

Z danych ZUS, przedstawionych na wykresie 22 wynika, że na koniec 2021 r. zarejestrowanych było 4 878 **niań** zatrudnionych na podstawie umowy uaktywniającej (w 2020 r. – 5 559). Większość niań stanowiły kobiety (97,2%). Najliczniej reprezentowaną grupą były osoby w wieku 50-59 lat (1,8 tys.). Mężczyźni byli najliczniej reprezentowani w kategorii wiekowej 60 lat lub więcej (90 osób). Najwięcej niań było w województwie mazowieckim (1,1 tys.) a najmniej w województwie opolskim (40 osób).

Wydatki budżetu państwa na ich składki na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i wypadkowe) oraz na ubezpieczenie zdrowotne wyniosły w 2021 r. ok. 30,1 mln zł.

Pracę w charakterze **dziennego opiekuna** sprawującego opiekę nad dziećmi w warunkach zbliżonych do warunków domowych podjęło 1 637 osób (1 576 dziennych opiekunów w 2020 r.). Pod opieką dziennych opiekunów, według danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, przebywało 8 167 dzieci (w 2020 r. – 9 444). Najwięcej dziennych opiekunów zatrudniono w województwach: mazowieckim (864), najmniej w województwach: opolskim (3), podlaskim (4), świętokrzyskim (7).

5.1 Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH+”

5.1 Programme for the development of institutions for care of children up to the age of 3 "MALUCH+"

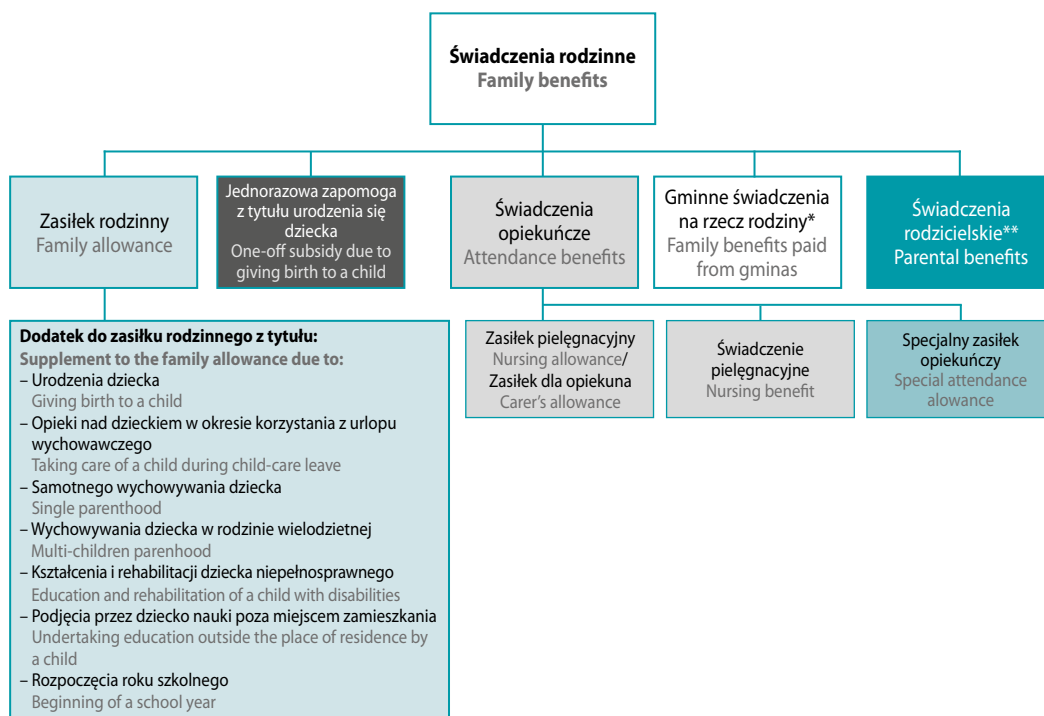
Resortowy program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH+” funkcjonuje na podstawie art. 62, ust. 1 ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 i jest realizowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej we współpracy z wojewodami. Pierwsza edycja programu została ogłoszona w 2011 r. a jego celem jest zwiększenie dostępności terytorialnej i finansowej miejsc opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów dla wszystkich dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki oraz podwyższenie standardów opieki.

Na realizację programu „MALUCH+” 2021 z budżetu państwa wydatkowano 236,1 mln zł, a ze środków Funduszu Pracy 94,1 mln zł. Jak wynika ze sprawozdań wojewódzkich z realizacji programu za 2021 r., z jego środków w 2021 r. powstało ok. 9,2 tys. nowych miejsc opieki, a ok. 71 tys. miejsc opieki otrzymało dofinansowanie do pobytu (na realizację programu „MALUCH+” 2020 przeznaczono kwotę 450 mln zł, z jego środków powstało ok. 9,8 tys. nowych miejsc opieki, a ok. 67,8 tys. dzieci otrzymało dofinansowanie do pobytu).

Rozdział 6. Chapter 6.

Świadczenia rodzinne Family benefits

Świadczenia rodzinne mają na celu finansowe wsparcie rodziny, jeśli na jej utrzymaniu pozostaje dziecko (dzieci) lub osoba niepełnosprawna wymagająca opieki i pomocy. System świadczeń rodzinnych oparty jest o zasadę pomocniczości. Osobami w pierwszej kolejności zobowiązanymi dołożenia na utrzymanie dzieci są ich rodzice. Pomoc państwa w postaci wspomnianych świadczeń rodzinnych przysługuje po sprawdzeniu wszystkich kryteriów obowiązujących dla jej przyznania.

■ Świadczenie, dla którego kryterium dochodowe wynosi 1922 zł netto na osobę w rodzinie.
Benefit for which the income criterion is PLN 1922 net per person in a family.

■ Świadczenie, dla którego kryterium dochodowe wynosi 764 zł na osobę (od 1 listopada 2015 r.).
Benefit for which the income criterion is PLN 764 per person (since 1st November 2015).

■ Świadczenie, dla którego kryterium dochodowe wynosi 674 zł na osobę w rodzinie lub 764 zł – jeśli w rodzinie wychowuje się dziecko niepełnosprawne (od 1 listopada 2015 r.).
Benefit for which the income criterion is PLN 674 per person in a family or PLN 764 – if a child with disabilities is brought up in a family (since 1st November 2015).

■ Świadczenie przyznawane niezależnie od wysokości dochodu.
Benefit granted regardless of the amount of income.

■ Świadczenie przyznawane bezterminowo lub do końca miesiąca, w którym traci ważność orzeczenie o niepełnosprawności.
Allowance granted for an unlimited period or until the end of a month in which a disability decision expires.

* Ustalane uchwałą rady gminy i finansowane z jej budżetu, funkcjonują od 5 września 2015 r.

* Determined by gmina council resolutions and financed from its budget allowed since 5th September 2015.

** Przyznawane od 1 stycznia 2016 r. osobom, które urodziły dziecko nieotrzymującym zasiłku macierzyńskiego lub uposażenia macierzyńskiego.

** Granted since 1st January 2016 for persons who gave birth to a child but not receiving maternity allowance.

Kwoty kryterium dochodowego nadal funkcjonujące w 2021 r. (weryfikacja kryteriów dochodowych jest dokonywana co 3 lata), stosowane w systemie świadczeń rodzinnych (674 zł na osobę w gospodarstwie domowym oraz 764 zł, jeśli w rodzinie wychowuje się dziecko niepełnosprawne) były wyższe niż te w systemie świadczeń z pomocy społecznej, które od 1 października 2018 r. wynoszą 528 zł na osobę w gospodarstwie domowym oraz 701 zł w przypadku osób samotnie gospodarujących.

Niektóre świadczenia rodzinne przyznawane są niezależnie od dochodu. Powyższy schemat ilustruje strukturę świadczeń rodzinnych oraz kwoty kryterium dochodowego dla każdego z nich.

W 2021 r. ze świadczeń rodzinnych skorzystało 1 535,6 tys. rodzin tj. o 7,5% mniej niż w 2020 r. (1 660,7 tys.). Rodzin pobierających zasiłki rodzinne wraz z dodatkami było 679,0 tys., tj. o 17,4% mniej niż w 2020 r., w tym 51,4% rodzin (tj. 348,7 tys. rodzin), które nie osiągnęły dochodów na osobę wyższych niż 400 zł, 41,7% rodzin (tj. 283,1 tys. rodzin), które osiągnęły dochody na osobę w przedziale od 400 zł do wysokości kryterium dochodowego. Spadek liczby rodzin pobierających zasiłki rodzinne związany jest z wysokością kryterium dochodowego, które było niezmiennie od 1 października 2018 r. Część rodzin przy wzroście wynagrodzeń nie spełniała już tego kryterium i w związku z tym nie pobierała zasiłków rodzinnych. W przypadku przekroczenia kwoty uprawniającej daną rodzinę do zasiłku rodzinnego – zasiłek rodzinny i dodatki do niego przysługiwały w wysokości różnicy między łączną kwotą zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami a kwotą, o którą został przekroczony dochód rodziny (tzw. „mechanizm złotówka za złotówkę”). Dochody powyżej poziomu kryterium dochodowego osiągnęło 6,9% rodzin korzystających ze świadczeń (47,1 tys.).

Wśród rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami), rodziny pełne stanowiły 77,1% (523,7 tys. rodzin), 70,5% rodzin (478,4 tys.) pobierających zasiłek rodzinny wychowywało 1 lub 2 dzieci, natomiast 29,5% (200,6 tys.) były to rodziny wielodzietne (z co najmniej 3 dzieci). Rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi (97,0 tys.) stanowiły 14,3% ogółu rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami).

W 2021 r. przeciętna wysokość wydatków na świadczenia rodzinne w przeliczeniu na jednego świadczeniobiorcę zasiłku rodzinnego (na 1 osobę) wyniosła 627,99 zł i była o 18,7% wyższa niż w 2020 r. (529,27 zł). Wzrost wysokości wydatków na świadczenia rodzinne spowodowany był przede wszystkim wzrostem kwoty świadczenia pielęgnacyjnego z 1830 zł w 2020 r. do wysokości 1971 zł w 2021 r. Dodatkowo zmniejszyła się liczba świadczeniobiorców zasiłku rodzinnego.

Wśród świadczeń rodzinnych, dominującą pozycję odnośnie do liczby świadczeń stanowiły **zasiłki rodzinne**, których w 2021 r. przeciętnie miesięcznie wypłacono 1 456,3 tys. Było to o 14,3% mniej niż w 2020 r. (1 698,9 tys.).

W 2021 r. na zasiłki rodzinne wydatkowano kwotę 1 984,8 mln zł i była ona o ok. 14,3% niższa niż w 2020 r. (2 317,1 mln zł). Przeciętna miesięczna kwota zasiłku rodzinnego wynosiła w 2021 r. – 113,58 zł (w 2020 r. – 113,66 zł).

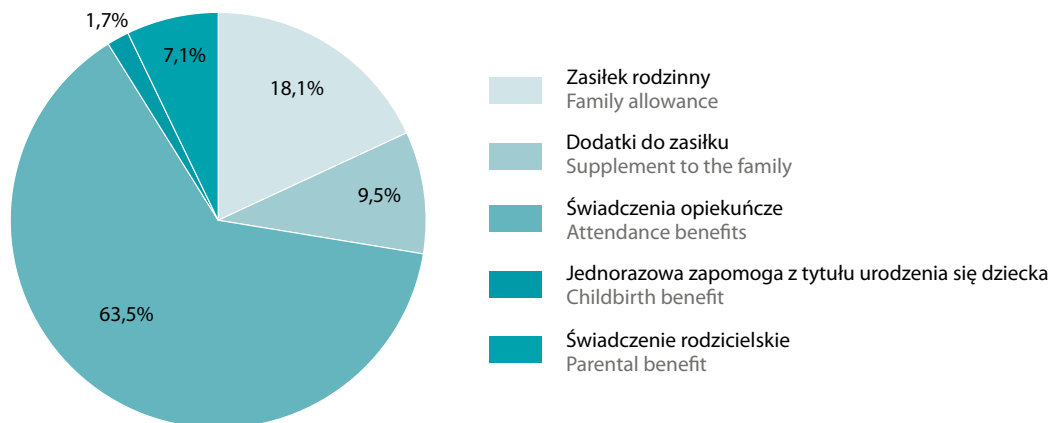
Druga grupa świadczeń rodzinnych to **dodatki do zasiłku rodzinnego**. Aby rodzina mogła z nich skorzystać, musiała mieć prawo do otrzymywania zasiłku rodzinnego. Najwięcej dodatków wypłacono z tytułu: wychowania dziecka w rodzinie wielodzietnej – przeciętnie miesięcznie 275,8 tys. świadczeń, podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania – przeciętnie miesięcznie 160,7 tys. świadczeń oraz rozpoczęcia roku szkolnego – przeciętnie miesięcznie 139,9 tys. świadczeń. W 2021 r. wypłacono dodatki do zasiłków rodzinnych na kwotę 1 043,0 mln zł, tj. o 11,3% mniej w porównaniu do 2020 r. (1 176,1 mln zł).

Kwota **zasiłku pielęgnacyjnego** wyniosła przeciętnie miesięcznie 214,93 zł (w 2020 r. – 215,57 zł). Przeciętna miesięczna kwota **świadczenia pielęgnacyjnego** wyniosła 1 945,65 zł (w 2020 r. – 1 807,44 zł), a **specjalnego zasiłku opiekuńczego** – 614,72 zł (w 2020 r. – 615,15 zł). W 2021 r. na wymienione **świadczenia opiekuńcze** wydatkowano łącznie 6 972,8 mln zł, o 13,6 % więcej niż w 2020 r. (6 139,0 mln zł).

Na **jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia dziecka** (przeciętnie miesięcznie 15,8 tys. świadczeń, w 2020 r. – 17,4 tys. świadczeń) wydano 189,3 mln zł. Ponadto, na zapomogi z tytułu urodzenia dziecka wypłacono ze środków własnych gmin (na podstawie uchwały Rady gminy) 6,4 mln zł, co stanowiło spadek w porównaniu z 2020 r. (12,1 mln zł).

W 2021 r. wypłacono **świadczenia rodzicielskie**¹⁴ w kwocie 784,6 mln zł. Jest to spadek o 9,1% w stosunku do 2020 r. (862,9 mln zł). Przeciętna miesięczna liczba świadczeń wyniosła 72,6 tys., co oznacza spadek o 8,2% w porównaniu z 2020 r. (79,1 tys. świadczeń). Przeciętna miesięczna kwota świadczenia to 900,46 zł.

Wykres 23. Struktura wydatków na świadczenia rodzinne według rodzaju świadczeń w 2021 r.
Chart 23. Structure of expenditures on family benefits by type of benefit in 2021

Dla dzieci i innych osób, które nie otrzymują należnego im wsparcia finansowego od osób zobowiązanych do alimentacji, został stworzony fundusz alimentacyjny. W 2021 r. na świadczenia z funduszu alimentacyjnego wydatkowano kwotę 1 030,5 mln zł. Wypłata środków ma charakter zwrotny, do jej spłaty zobowiązani są dłużnicy alimentacyjni. W 2021 r. przeciętnie miesięcznie udzielono 207,0 tys. świadczeń.

¹⁴ Wprowadzone 1 stycznia 2016 r. świadczenie w wysokości 1000 zł miesięcznie, przysługujące osobom, które urodziły dziecko, a które nie otrzymują zasiłku macierzyńskiego lub uposażenia macierzyńskiego.

Rozdział 7.

Chapter 7.

Pomoc społeczna

Social assistance

Pomoc społeczna, będąca instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie same sobie poradzić, podejmuje działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum; pomaga stworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję; służy kompensowaniu różnorodnych szkód np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób; przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych; daje poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez różne zasiłki i świadczenia uzupełniające niedostatki systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego lub niewystarczające dochody z pracy. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów.

Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując na zasadzie partnerstwa, z podmiotami niepublicznymi, w tym z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi.

7.1 Stacjonarne zakłady pomocy społecznej

7.1 Stationary social welfare facilities

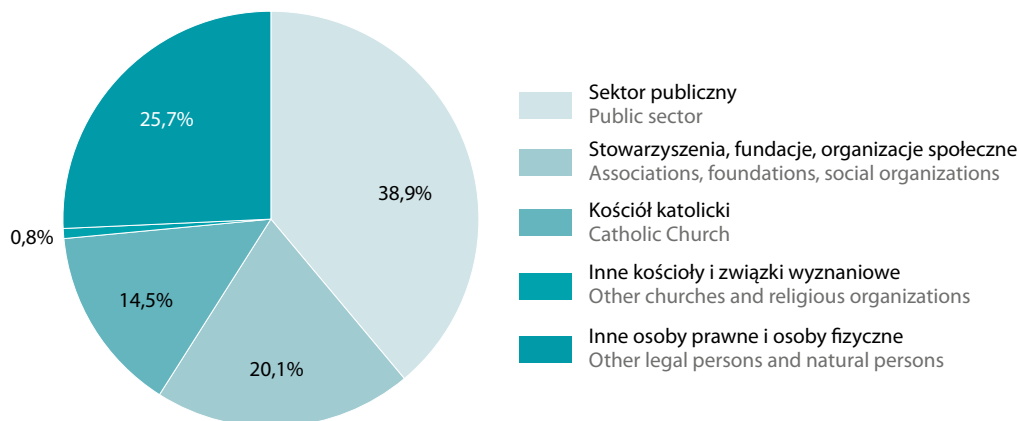
Osoby wymagające wsparcia mogą przebywać w instytucjach świadczących usługi w ramach systemu pomocy społecznej.

Pod koniec 2021 r. funkcjonowało 2 015 **stacjonarnych zakładów pomocy społecznej** (o 164 placówki, czyli 8,9% więcej niż w 2020 r. – 1851), wśród których 44,5% stanowiły domy pomocy społecznej (897), 19,2% to placówki dla osób bezdomnych – schroniska, noclegownie (386), 2,7% – domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży (54), 33,6% – placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej, stacjonarne środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy i pozostałe niezaklasyfikowane do powyższych kategorii (678). Ponadto działało 46 filii zakładów¹⁵ (w 2020 r. – 48).

Dla 802 stacjonarnych placówek pomocy społecznej i ich filii organem prowadzącym był samorząd terytorialny – 38,9% (a w przypadku domów pomocy społecznej 68,9%). Pozostałe zakłady prowadzone były m.in. przez: kościoły i związki wyznaniowe, osoby fizyczne, stowarzyszenia, fundacje i inne podmioty (wykres 24).

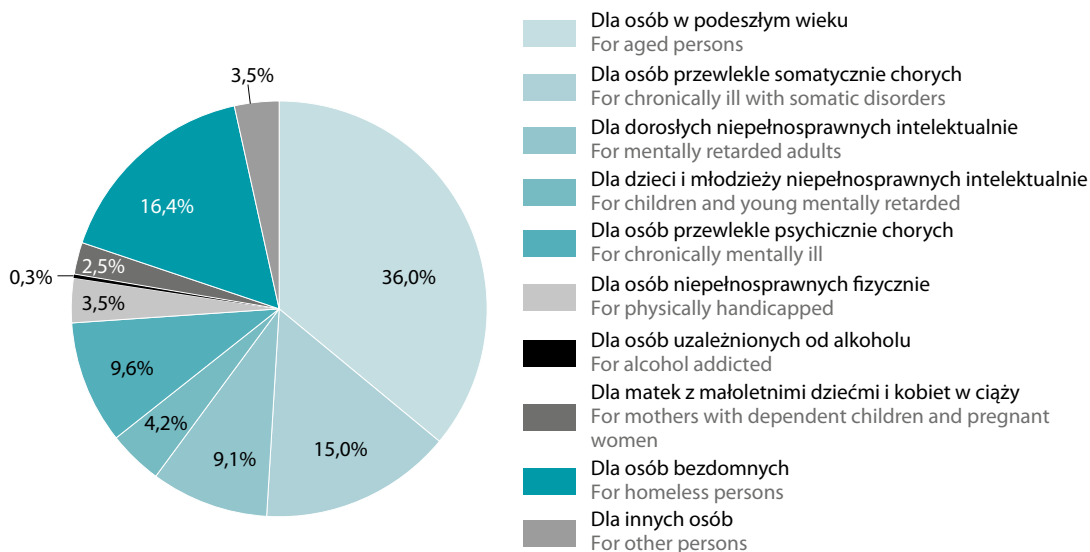
¹⁵ Swoje filie posiadały: domy pomocy społecznej, schroniska dla osób bezdomnych.

Wykres 24. Stacjonarne zakłady pomocy społecznej (łącznie z filiami) według organu prowadzącego w 2021 r.
 Chart 24. Stationary social welfare facilities (including branches) by governing bodies in 2021

Niektóre zakłady świadczą usługi dla różnych grup mieszkańców, posiadają tzw. „oddziały”. Uwzględniając zróżnicowaną działalność skierowaną do poszczególnych grup mieszkańców, możemy mówić o 2 339 takich „miejscach pobytu”¹⁶, spośród których najwięcej przeznaczonych było dla osób w podeszłym wieku (842), dla osób bezdomnych (383) oraz dla osób przewlekle somatycznie chorych (350). Łączny udział 3 wymienionych kategorii stanowił około 2/3 wszystkich miejsc pobytu. Najniższy odsetek, charakteryzował miejsca pobytu dla osób uzależnionych od alkoholu oraz miejsca pobytu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Wykres 25. „Miejsca pobytu” w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2021 r.
 Chart 25. „Places of staying” in stationary social welfare facilities in 2021

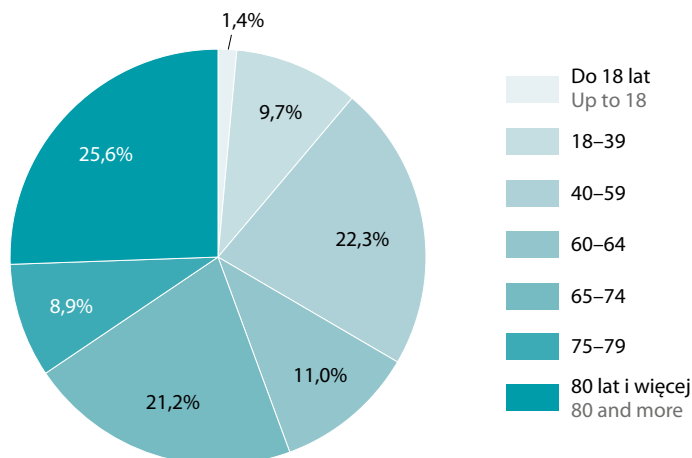

Stacjonarne zakłady pomocy społecznej dysponowały łącznie 127,3 tys. miejsc (o 7,9 tys. więcej niż w 2020 r.). Wskaźnik miejsc na 10 tys. ludności wyniósł 33,4.

¹⁶ Patrz „Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne”

Według stanu na 31 grudnia 2021 r. w domach i zakładach pomocy społecznej przebywało 114,3 tys. mieszkańców, tj. o 9,1 tys. więcej niż w roku poprzednim (105,2 tys.). Od 2005 roku liczba pensjonariuszy zakładów stopniowo rosła, z wyjątkiem spadków w latach 2013, 2019 oraz 2020. Kobiety stanowiły 48,6% pensjonariuszy (55,5 tys.). Pod względem struktury według wieku najmniej liczna była grupa osób młodych (do 18 roku życia), stanowiąca 1,4% ogółu mieszkańców (1,7 tys.). Pensjonariusze w wieku 18-39¹⁷ lat stanowili 9,7% (11,1 tys.), osoby w wieku 40-59¹⁸ – 22,3% (25,5 tys.). Największy udział w rozważanej zbiorowości miały osoby liczące co najmniej 60 lat¹⁹ – łącznie 66,6% (76,1 tys.) – wykres 26. Osoby w wymienionych kategoriach wieku w całej populacji Polski stanowiły odpowiednio: 18,2%, 28,5%, 27,5% oraz 25,8%.

Wykres 26. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według wieku w 2021
Chart 26. Residents of stationary social welfare facilities by age in 2021

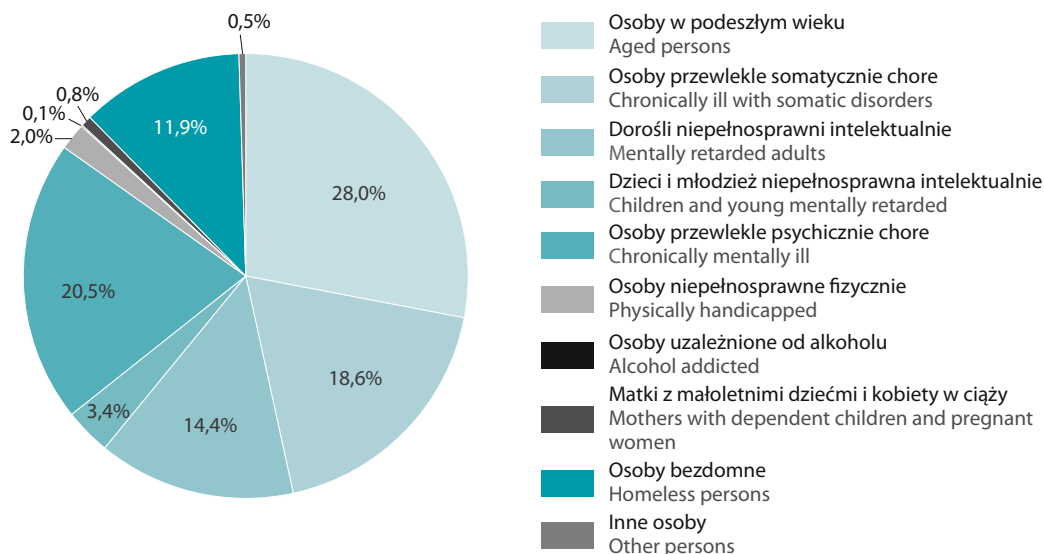
¹⁷ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby w wieku 18-40 lat.

¹⁸ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby w wieku 41-60 lat.

¹⁹ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby liczące co najmniej 61 lat

Wśród mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej największy udział mieli pensjonariusze przebywający w domach i na „oddziałach” dla osób w podeszłym wieku²⁰ – 28,0% (32,0 tys.), przewlekle psychicznie chorych – 20,5% (23,4 tys.) oraz przewlekle somatycznie chorych – 18,6% (21,2 tys.). Strukturę mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej przedstawiono na wykresie 27.

Wykres 27. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według „oddziałów” w 2021 r.
Chart 27. Residents of stationary social welfare facilities by „wards” in 2021

Udział procentowy poszczególnych kategorii określono według liczby osób przebywających w domach lub na „oddziałach”. Przykładowo, nazwa oddziału „dla osób w podeszłym wieku” nie oznacza, że znajdują się tam wyłącznie osoby w podeszłym wieku; mogą tam również przebywać osoby młodsze.

The percentage share of particular categories was determined by the number of people staying at home or in “wards”. For example, the name of the ward “for aged persons” does not mean that there are only elderly people there; younger people can also stay there.

Większość osób przebywających w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (84,8%) uczestniczyła przynajmniej w części w finansowaniu swego pobytu pokrywając koszty z dochodów własnych, np. własnej emerytury, renty, zasiłku stałego, z czego 9,0% z nich pokrywało koszty w pełnej wysokości. Dla 6,1% mieszkańców pobyt opłacany był w całości przez gminę lub budżet państwa, dla 7,5% przez rodzinę, a 1,4% przebywających w omawianych zakładach zwolniono z odpłatności. Pobyt pozostałych osób (niespełna 0,2%) finansowany był z innych źródeł lub w inny sposób.

Wśród osób pracujących w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (niezależnie od formy zatrudnienia), dla których było to główne miejsce pracy (ogółem 66,7 tys. osób), 0,2% stanowili lekarze (0,1 tys.). Dużo więcej zatrudniano pielęgniarek – 5,1 tys. (tj. 7,7% personelu, spośród których 15,4% posiadało tytuł magistra) oraz 1,7 tys. fizjoterapeutów (2,5%, z czego 57,0% z tytułem magistra). 89,6% pracowników omawianych zakładów stanowił personel niemedyczny. Ponadto w opiekę nad mieszkańcami stacjonarnych zakładów pomocy społecznej zaangażowało się 2,6 tys. wolontariuszy.

Nie bez znaczenia na funkcjonowanie zakładów stacjonarnych miał wpływ COVID-19. W ciągu roku u 7,2% mieszkańców (tj. 11,4 tys.) zdiagnozowano COVID-19, z tego 10,8% zmarło (1,2 tys.). Ponadto u 5 580 pracowników zdiagnozowano COVID-19, co stanowiło 8,4% wszystkich zatrudnionych.

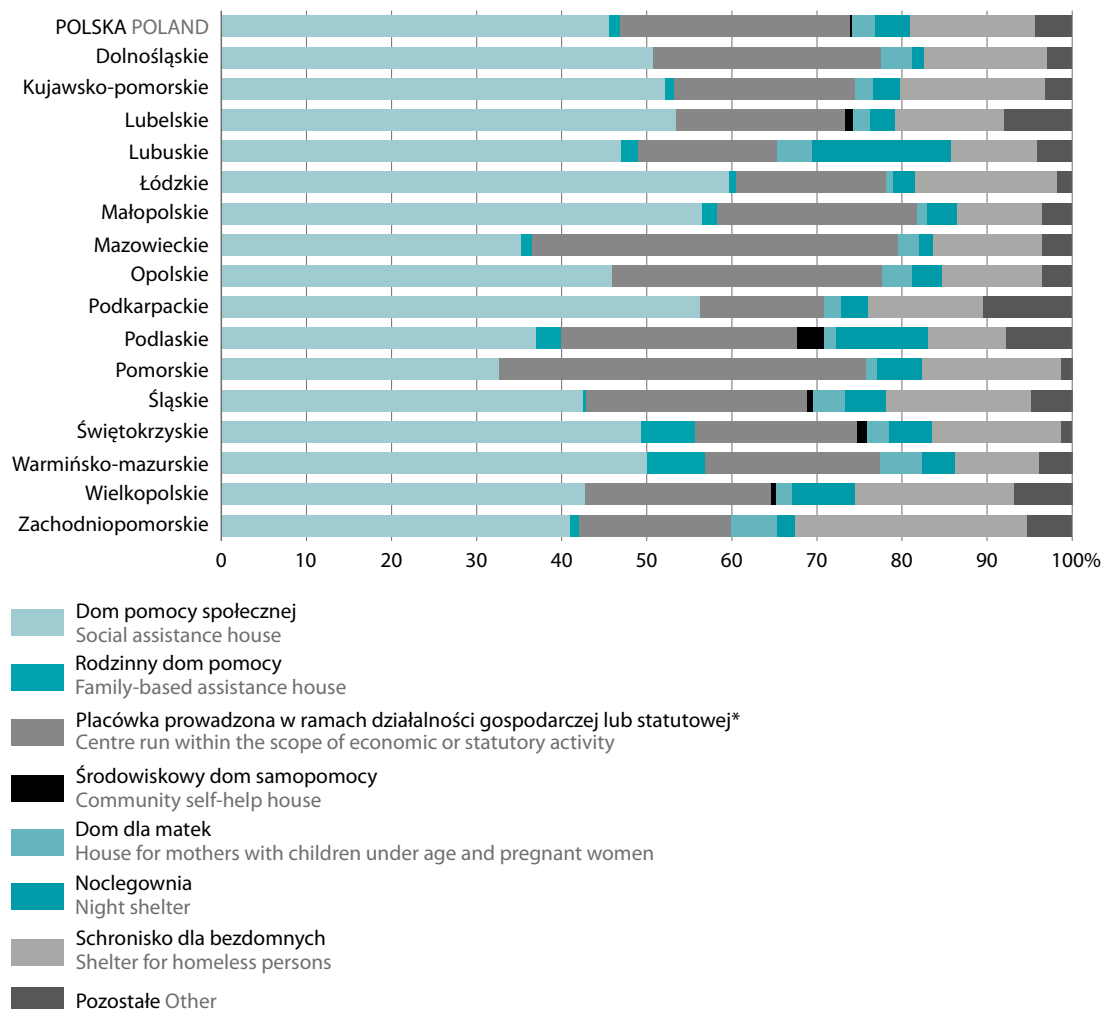
²⁰ Osoby w podeszłym wieku oznaczają osoby przebywające w placówkach dla osób w podeszłym wieku i nie są one tożsame z liczbą osób w wieku powyżej jakiegś określonej granicy.

7.1.1 Porównania międzywojewódzkie stacjonarnych zakładów pomocy społecznej

7.1.1 Interoivodship comparison of stationary social welfare facilities

Wykres 28. Struktura stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (łącznie z filiami) w 2021 r.

Chart 28. Structure of stationary social welfare facilities (including branches) in 2021

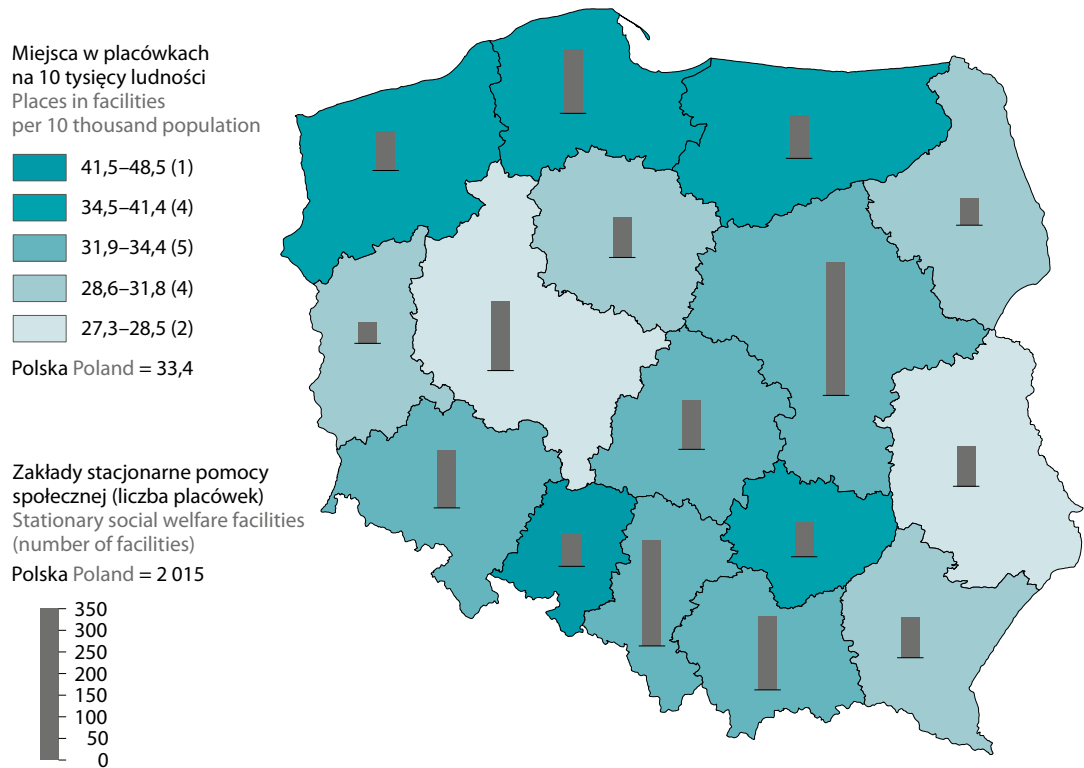

*Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.
Centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity.

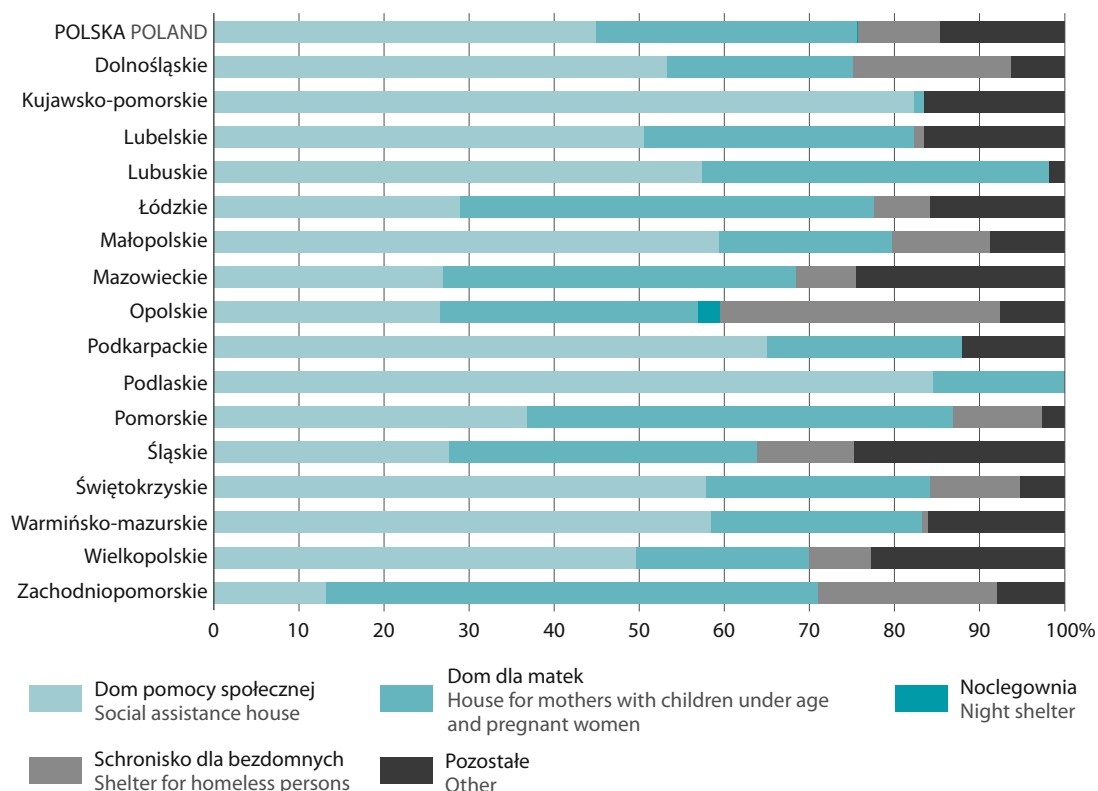
W 7 województwach co najmniej połowę zakładów stacjonarnych stanowiły domy pomocy społecznej. Największy odsetek tego typu placówek odnotowano w województwie łódzkim (59,6%), a najmniejszy w województwie pomorskim (32,7%). Średnia dla Polski wyniosła 45,6%. Stosunkowo dużo było również placówek dla osób bezdomnych (schronisk dla osób bezdomnych oraz noclegowni) – największy odsetek stanowiły one w województwie zachodniopomorskim (29,5%), a najmniejszy w małopolskim (13,5%), podczas gdy średnia dla Polski wyniosła 18,9%. Strukturę stacjonarnych zakładów pomocy społecznej pokazano na wykresie 28.

Wskaźnik miejsc w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności (mapa 8), kształtujący się powyżej średniej dla Polski (33,4) charakteryzował siedem województw a najwyższy odnotowano w województwie opolskim (48,5).

Mapa 8. Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2021 r.
 Map 8. Stationary social welfare facilities in 2021

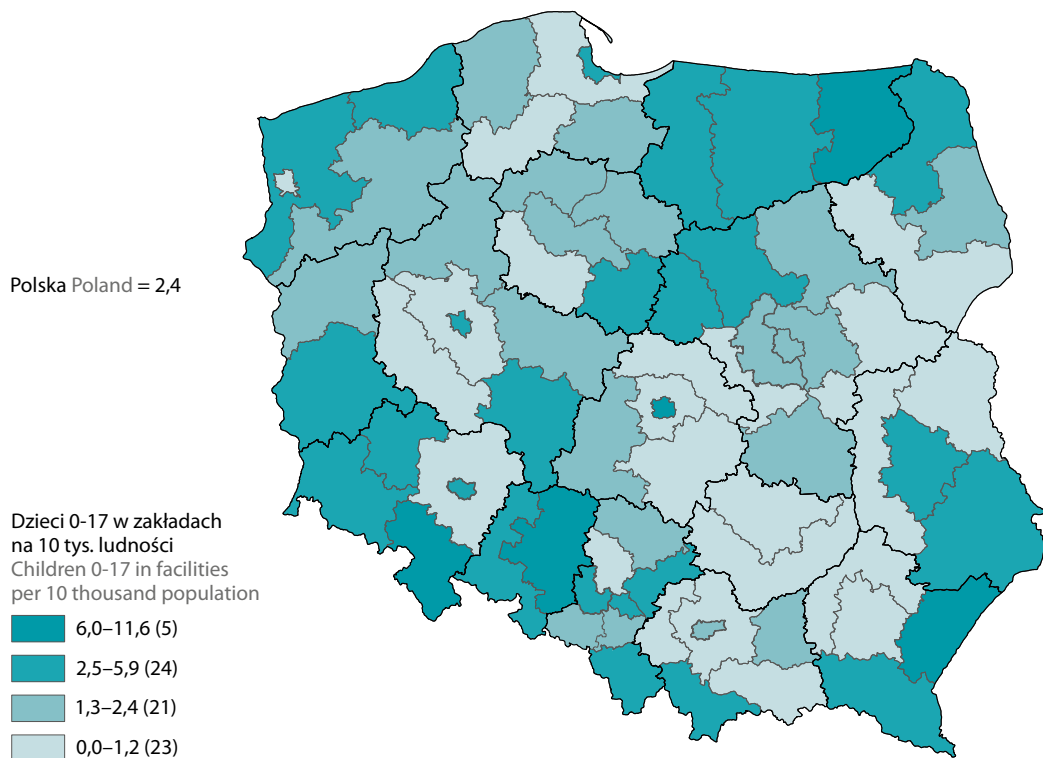
Wykres 29. Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2021 r.
 Chart 29. Children in stationary social welfare facilities in 2021

We wszystkich województwach niepełnoletni mieszkańcy zakładów stanowili niewielki odsetek (średnia dla kraju wyniosła 1,4%) wszystkich umieszczonych w nich osób od 0,4% w województwie świętokrzyskim do 2,7% w województwie dolnośląskim. Biorąc pod uwagę wyłącznie zbiorowość niepełnoletnich pensjonariuszy zakładów, najwięcej dzieci przebywało w domach pomocy społecznej oraz domach dla matek (wykres 29). Odsetek dzieci umieszczonych w domach pomocy społecznej wahał się od 84,6% w województwie podlaskim do 13,2% w województwie zachodniopomorskim. Udział niepełnoletnich osób w placówkach dla bezdomnych wynosił od 35,4% w województwie opolskim do 0,8% w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast w województwach: kujawsko-pomorskim, lubuskim, podkarpackim i podlaskim w tego typu zakładach, nie przebywały osoby do 18 roku życia.

Mapa 9. Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2021 r.

Map 9. Children in stationary welfare facilities per 10 thousand population aged up to 18 by subregions in 2021

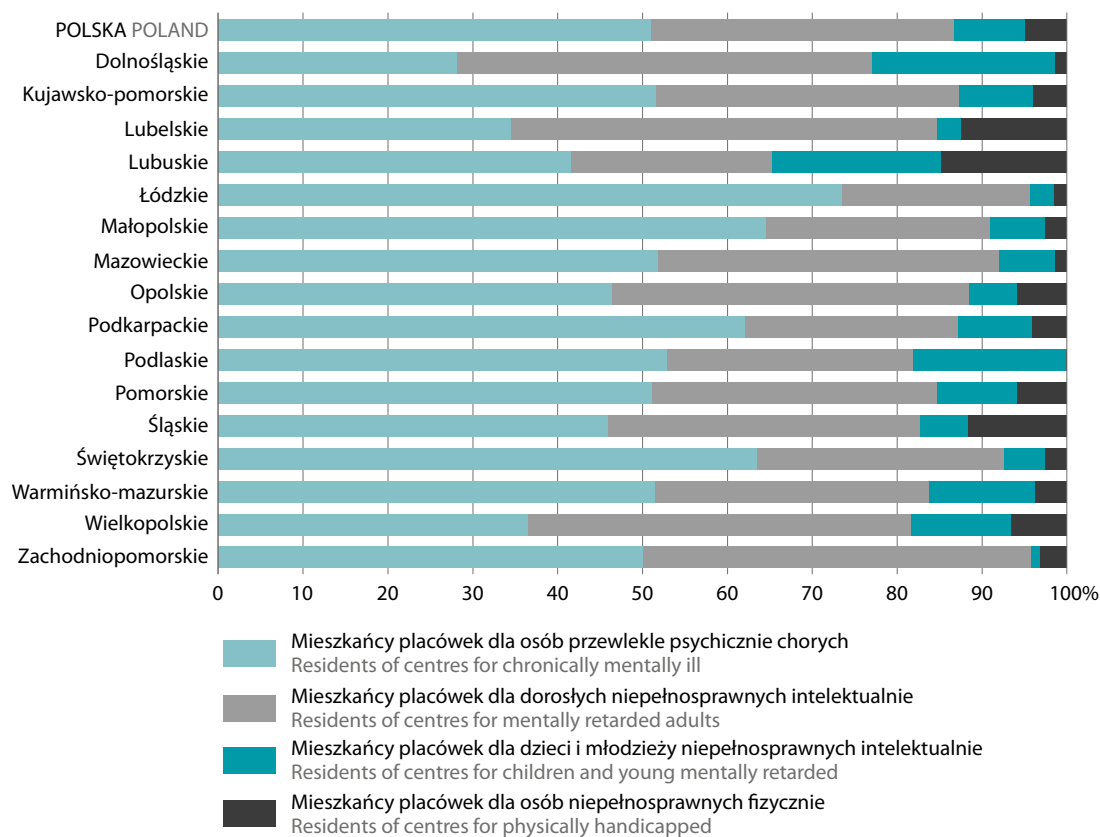

Średnio w Polsce, nieco ponad dwoje dzieci (2,4) na 10 tys. ludności w wieku 0-17 lat, przebywało w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (mapa 9). Najwięcej dzieci na 10 tys. ludności w wieku 0-17 lat (11,6) przebywało w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w podregionie wałbrzyskim. W podregionach: wrocławskim, chojnickim, łódzkim, piotrkowskim, skierniewickim, siedleckim, nowosądeckim i białskim w tego typu placówkach umieszczono wyłącznie osoby pełnoletnie.

Warto zwrócić szczególną uwagę na strukturę mieszkańców zakładów pomocy społecznej z niepełnosprawnościami, wśród których znajdują się: osoby przewlekle psychicznie chore, niepełnosprawne intelektualnie, niepełnosprawne fizycznie (wykres 30). Najwyższy udział w ogólnej liczbie niepełnosprawnych mieszkańców placówek stanowili pensjonariusze zakładów dla osób przewlekle psychicznie chorych (w przypadku czterech województw: łódzkiego, małopolskiego, świętokrzyskiego i podkarpackiego udział przekroczył 60%, natomiast w województwie dolnośląskim udział był najniższy i wyniósł 28,2%). W przypadku mieszkańców zakładów dla osób niepełnosprawnych fizycznie ich udział w ogólnej liczbie mieszkańców placówek dla osób z niepełnosprawnościami, w czterech województwach: podlaskim, mazowieckim, dolnośląskim i łódzkim nie przekroczył 2%, natomiast w województwie lubuskim był najwyższy i stanowił 14,8%).

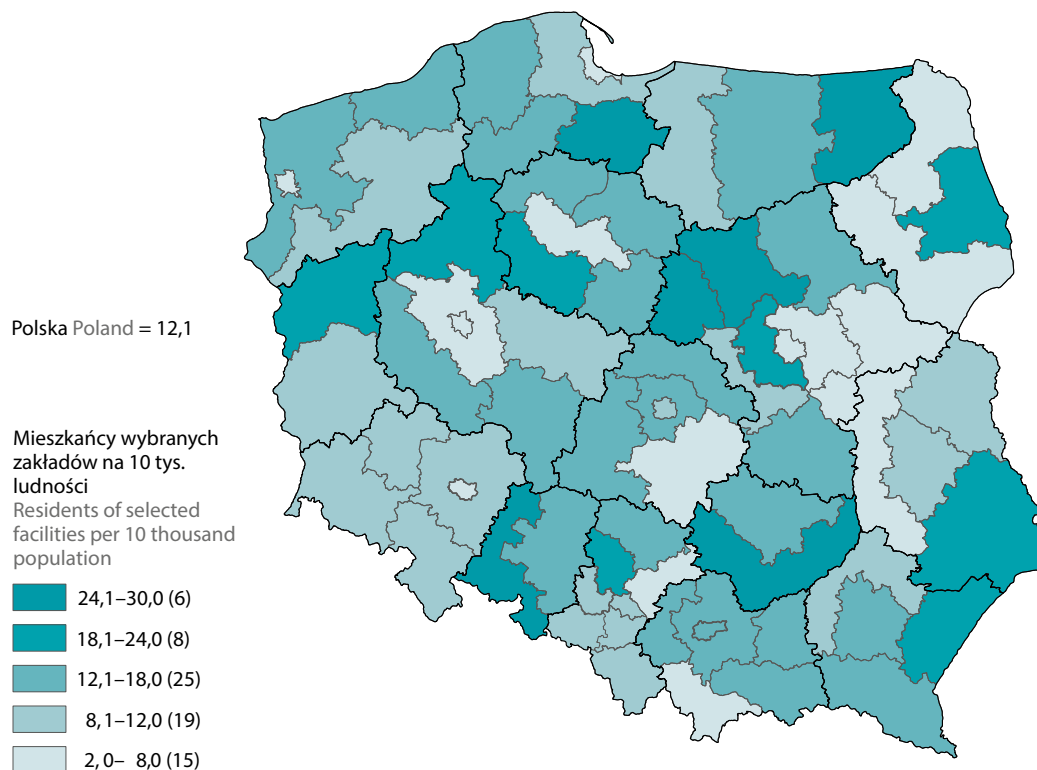
Wykres 30. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych w 2021 r.

Chart 30. Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill in 2021

Liczba mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych (intelektualnie, fizycznie i przewlekle psychicznie chorych) na 10 tys. ludności była zróżnicowana w poszczególnych podregionach (mapa 10) – średnia dla Polski w 2021 r. wyniosła ponad 12 osób. W dużych miastach Polski, tj. Szczecinie, Wrocławiu, Warszawie i Poznaniu oraz w podregionach: trójmiejskim, poznańskim, sosnowieckim liczba ta kształtowała się poniżej pięciu osób. Najwięcej osób na 10 tys. mieszkańców, tj. powyżej 29, przebywało w tego typu placówkach w podregionach: eckim i nyskim.

Mapa 10. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych na 10 tys. ludności w 2021 r.
 Map 10. Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill persons per 10 thousand population in 2021

7.2 Świadczenia pieniężne i niepieniężne w ramach systemu pomocy społecznej²¹

7.2 Monetary and non-monetary benefits in social assistance system

Oprócz stacjonarnych form pomocy społecznej realizowana jest również pomoc środowiskowa²² polegająca na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania. Zmiany w prawodawstwie dokonane w 2004 r. stworzyły dwa nowe, uzupełniające się, ale odrębne systemy wsparcia, tj. system pomocy społecznej i system świadczeń rodzinnych. Prezentowane dalej dane o formach pomocy dotyczą systemu pomocy społecznej²³.

W 2021 r. świadczenia społeczne w ramach zadań własnych i zadań zleconych jednostkom samorządu terytorialnego przyznano na podstawie decyzji prawie 1,0 mln osób bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania (o 126,1 tys. osób mniej niż w 2020 r.). Osoby te wchodziły w skład 739,5 tys. rodzin, w których łącznie było 1,5 mln osób.

²¹ Poczawszy od 2012 r. zmienił się zakres prezentowanych danych poprzez wyłączenie informacji na temat pomocy społecznej dla rodzin zastępczych oraz rodzinnych i socjalizacyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, która jest od 2012 r. regulowana przez ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

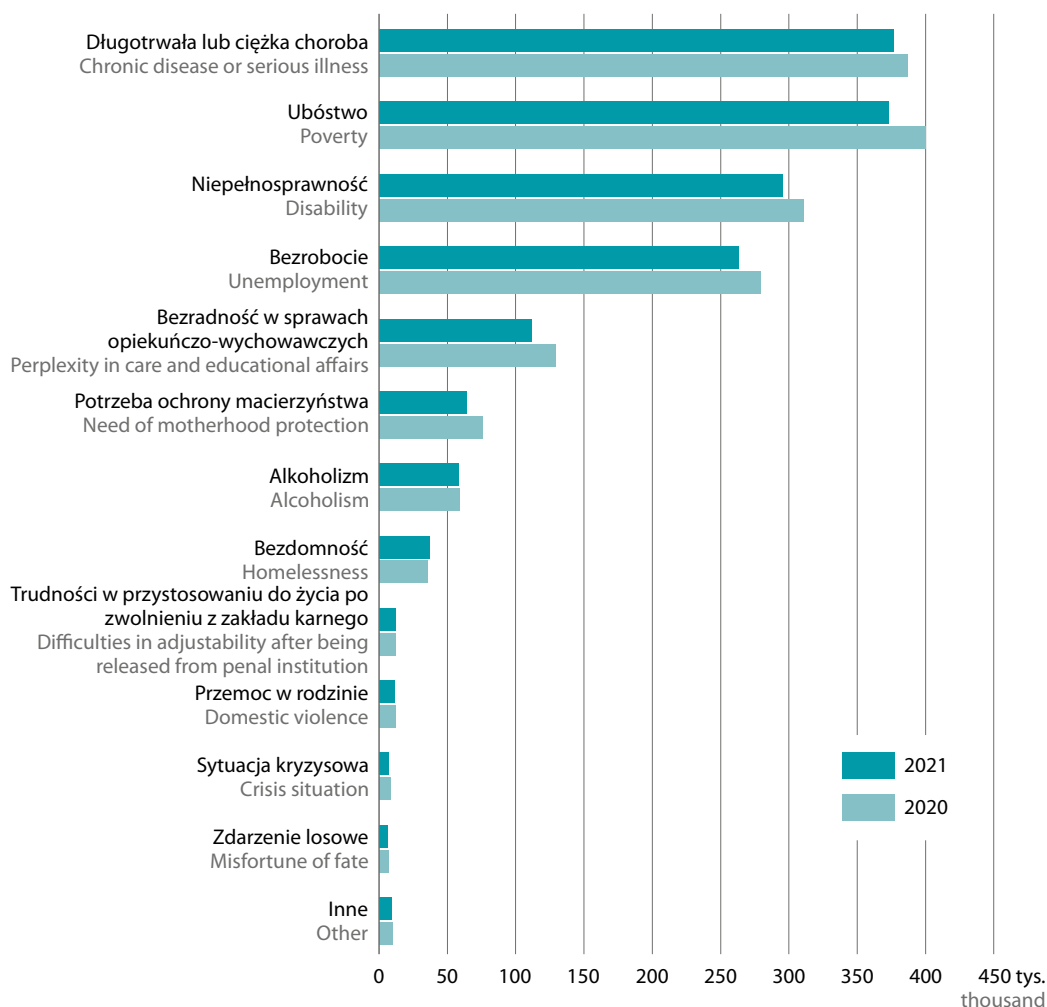
²² Na podstawie wyników badania MRPIPS-03 „Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2021 r.” prowadzonego przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

²³ Patrz pkt 2 str. 84.

Wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wyniósł w skali kraju 255 osób na 10 tys. ludności (w 2020 r. – 287, w 2019 r. – 314), a uwzględniając wszystkie osoby w rodzinach uzyskujących pomoc – 390 osób na 10 tys. ludności (w 2020 r. – 434, w 2019 r. – 485).

Wykres 31. Liczba rodzin korzystających, na podstawie decyzji, z pomocy środowiskowej według powodów przyznania tej pomocy (w tys.) w 2021 r.

Chart 31. Number of families receiving benefits (based on decision) by reasons (in thousands) in 2021

Źródło: sprawozdanie MRPiPS-03.
Source: annual report MRPiPS-03

Jedna rodzina mogła być wykazana kilkakrotnie, jeśli otrzymała pomoc z więcej niż jednego tytułu.
One family could be shown several times if it received help from more than one reason.

Na wykresie 31 przedstawiono liczbę rodzin korzystających z pomocy, według powodów jej przyznania. W kategorii „inne” powody uwzględniono m.in. narkomanię, sieroctwo, klęskę żywiołową lub ekologiczną.

W jednej rodzinie mogło wystąpić kilka przyczyn udzielenia pomocy środowiskowej. W 2021 roku najczęściej pomocy udzielano z powodu:

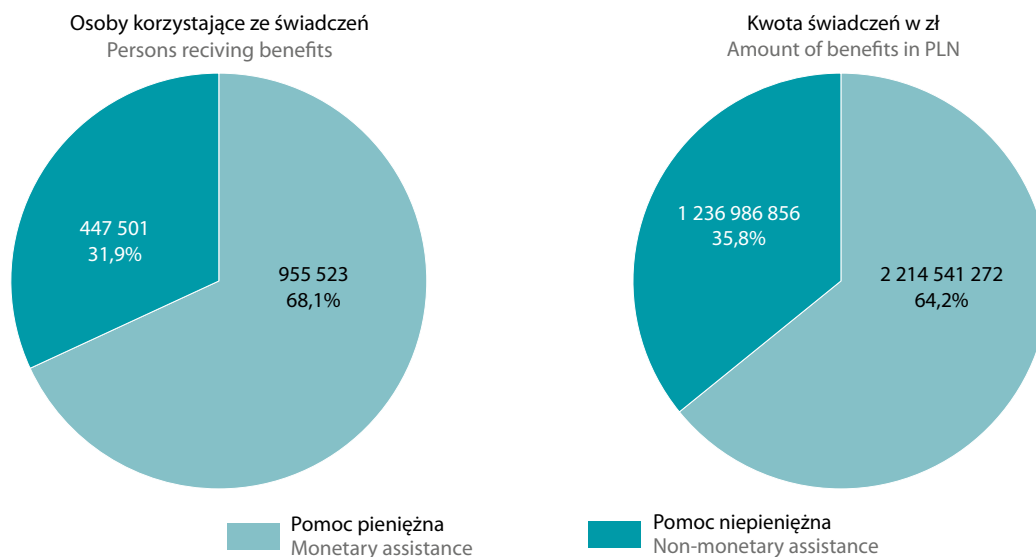
- długotrwałej lub ciężkiej choroby – 376,5 tys. rodzin, liczących łącznie 0,6 mln osób;
- ubóstwa – było ono przyczyną przyznania świadczenia dla 373,1 tys. rodzin, które łącznie liczyły 0,7 mln osób;

- niepełnosprawności – 294,9 tys. rodzin, które łącznie liczyły 0,5 mln osób;
- bezrobocia – 263,3 tys. rodzin, które łącznie liczyły 0,6 mln osób;
- bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego – 111,9 tys. rodzin, w skład których wchodziło łącznie 0,4 mln osób;
- potrzeby ochrony macierzyństwa – 64,4 tys. rodzin, w skład których wchodziło łącznie 0,3 mln osób.

Środowiskową pomoc pieniężną stanowią między innymi różnego rodzaju zasiłki np.: stałe, okresowe, celowe, pomoc na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki, pomoc dla cudzoziemców, natomiast pomoc niepieniężna obejmuje m.in: posiłek, schronienie w placówkach dla bezdomnych, ubranie, sprawienie pogrzebu, usługi opiekuńcze, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej. Osoby potrzebujące mogły otrzymać pomoc zarówno w formie pieniężnej, jak i niepieniężnej. Zsumowana liczba osób korzystających z obu form pomocy społecznej (wykres 32) wyniosła w 2021 r. – 1,4 mln²⁴ tj. o prawie 0,2 mln mniej niż w 2020 roku (1,6 mln).

Wykres 32. Liczba osób korzystających oraz kwota świadczeń przyznanych na podstawie decyzji według rodzaju pomocy środowiskowej w 2021 r.

Chart 32. Number of persons receiving benefits and amount of benefits (based on decision) by type of assistance in 2021

Źródło: opracowanie własne GUS na podstawie sprawozdania MRPIPS-03.
Source: developed by Statistics Poland based on data from MRPIPS-03 report.

W 2021 r. świadczenia w formie pieniężnej otrzymało na podstawie decyzji 955,5 tys. osób (w 2020 r. – 1 049,7 tys.). Zasiłki stałe wypłacane osobom całkowicie niezdolnym do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności przyznano 173,9 tys. osób a zasiłki okresowe – 251,3 tys. osób. Około 65% zasiłków okresowych stanowiły te przyznane z powodu braku możliwości zatrudnienia (163,9 tys. osób), prawie 15% udzielono z powodu niepełnosprawności (36,8 tys. osób) oraz około 14% świadczeń – z powodu długotrwałej choroby (36,0 tys. osób). Dużą grupę beneficjentów (522,5 tys.) stanowiły osoby korzystające z różnych zasiłków celowych. Były one przyznawane z tytułu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, pokrycia części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne, zakup żywności, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, wykonania drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, pokrycia kosztów pogrzebu. Zasiłki były również przyznawane osobie lub rodzinie, która poniosła straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Pozostałe osoby (7,7 tys.) otrzymały pomoc pieniężną w innych formach.

²⁴ W przypadku, gdy osoba otrzymała pomoc w formie pieniężnej i niepieniężnej, była liczona podwójnie.

Świadczenia w formie niepieniężnej przyznano na podstawie decyzji 447,5 tys. osób (w 2020 r. – 518,5 tys.). Był to głównie codzienny gorący posiłek (289,3 tys. osób), zaopatrzenie w bieliznę, odzież i obuwie (1,1 tys. osób), zapewnienie schronienia w noclegowniach, schroniskach i domach dla bezdomnych (25,0 tys. osób), sprawienie pogrzebu zgodnie z wyznaniem zmarłego (5,9 tys. osób), usługi opiekuńcze obejmujące zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, pielęgnację, zapewnienie kontaktów z otoczeniem oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi (125,4 tys. osób). Pozostałe osoby (0,9 tys.) otrzymały pomoc niepieniężną w innych formach.

W ramach pomocy społecznej organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego (zadania własne i zlecone), a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie (zadania własne oraz z zakresu administracji rządowej), na pomoc społeczną w 2021 r. wydano łącznie 3,5 mld zł (o 58,0 mln zł mniej niż w 2020 r.).

Pomoc pieniężna w 2021 r. wyniosła 2,2 mld zł (0 92,5 mln mniej niż w 2020 r.), co stanowiło 64,2% wydatkowanej kwoty ogółem. Z tego na zasiłki stałe przeznaczono 948,0 mln zł tj. 42,8% kwoty wydatkowanej na pomoc pieniężną (o 46,7 mln zł mniej niż w 2020 r.), na zasiłki okresowe – 531,1 mln zł (o 32,9 mln zł mniej niż w 2020 r.) na zasiłki celowe – 698,7 mln zł (o 15,9 mln zł mniej niż w 2020 r.), a na pozostałe formy pomocy pieniężnej – 36,8 mln zł.

W ramach pomocy niepieniężnej na świadczenia wydano ok. 1,2 mld zł, tj. 35,8% kwoty ogółem (o 34,4 mln zł więcej niż w 2020 r.). Na zapewnienie posiłków przeznaczono 224,4 mln zł tj. 18,1% kwoty wydatkowanej na pomoc niepieniężną (o 16,3 mln zł więcej niż w 2020 r.). Podobną kwotę jak w roku poprzednim wydano na ubranie (0,2 mln zł), wyższą na schronienie (144,3 mln zł – o 13,3 mln zł więcej niż w 2020 r.), natomiast na sprawienie pogrzebu 16,8 mln zł (o 1,8 mln zł więcej niż w 2020 r.). Na usługi opiekuńcze wraz ze specjalistycznymi usługami opiekuńczymi wydatkowano kwotę 850,5 mln zł (o 2,9 mln zł więcej niż w 2020 r.), a na pozostałe formy pomocy niepieniężnej – 0,8 mln zł.

7.2.1 Porównania międzywojewódzkie świadczeń pomocy społecznej²⁵

7.2.1 Interoivodship comparison of social assistance benefits

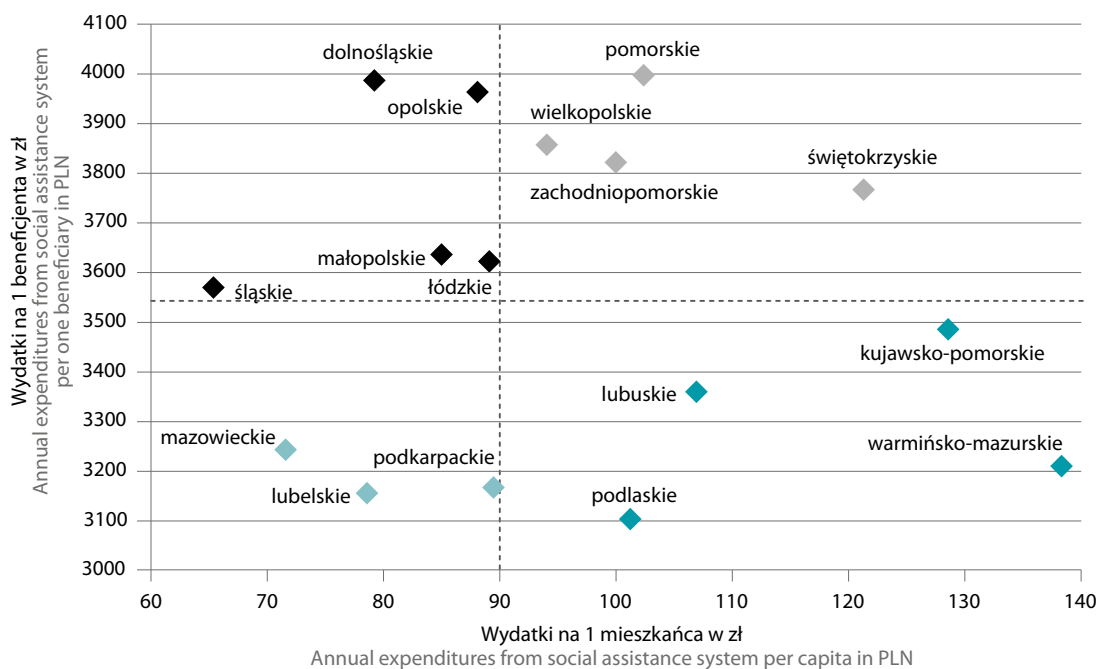
Celem niniejszego rozdziału jest charakterystyka województw pod względem pomocy społecznej, udzielonej w 2021 r. przez zlokalizowane na ich terenie ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Wyniki analiz skali poniesionych wydatków oraz rozmieszczenia beneficjentów zostały wzbogacone o porównania z sytuacją w latach 2010–2020.

Na wykresie 33 podzielono województwa na cztery grupy, porównując roczne kwoty wydatków z systemu pomocy społecznej w przeliczeniu na jednego beneficjenta oraz na jednego mieszkańca z odpowiednimi średnimi krajowymi wydatków (które w 2021 r. były równe odpowiednio: 3 541 zł oraz 90 zł).

²⁵ Niniejsza analiza została opracowana na podstawie danych zbiorczych ze sprawozdań resortowych MRPiPS-03 za okres I–XII 2021 r., które sporządzają ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Ludność wg miejsca zamieszkania i stanu w dniu 30 VI 2021 r. została ustalona **na podstawie danych zamieszczonych** w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Wykres 33. Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2021 r.

Chart 33. Annual expenditures from social assistance system per one beneficiary and per capita by voivodships in 2021

Uwaga. Bez odpłatności gmin za pobyt w domach pomocy społecznej.

Note. Excluding payment of gminas for staying in social welfare houses.

Źródło: opracowanie US w Krakowie na podstawie danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Source: developed by the Statistical Office in Cracow based on data from the Ministry of Family and Social Policy.

Trzy województwa należące do pierwszej grupy (lubelskie, mazowieckie, podkarpackie) charakteryzowały niższe niż przeciętne w Polsce kwoty udzielonej pomocy zarówno na jednego mieszkańca (od 73 zł w województwie mazowieckim do 90 zł w województwie podkarpackim), jak i na jednego beneficjenta (od 3 156 zł w województwie lubelskim do 3 243 zł w województwie mazowieckim).

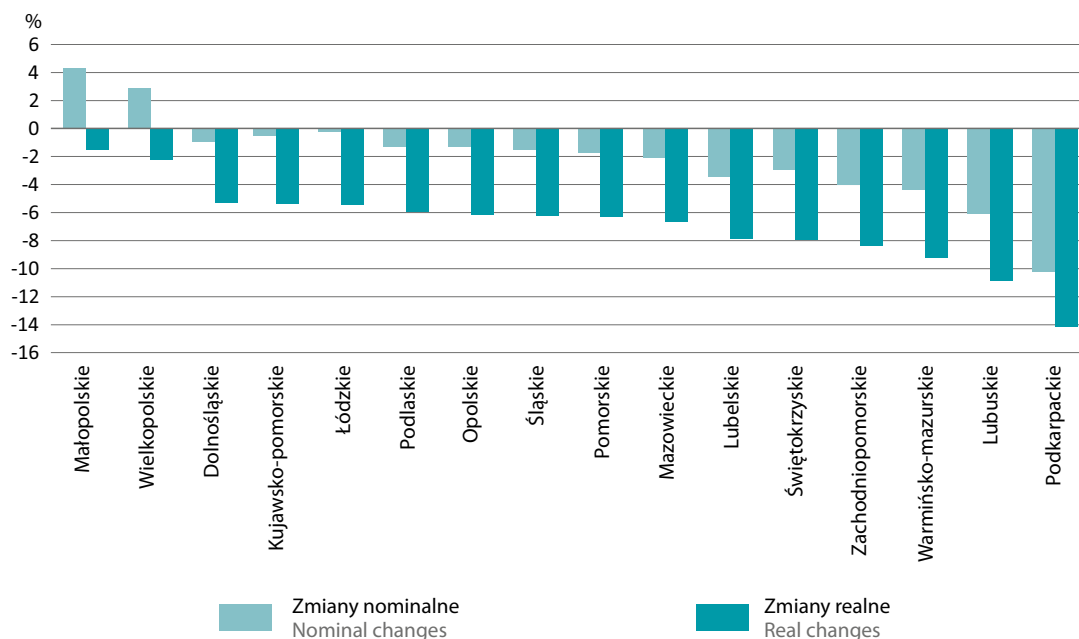
Drugą grupę utworzyły 4 województwa: kujawsko-pomorskie, lubuskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie, w których średnie kwoty przypadające na jednego mieszkańca były wyższe od średniej dla Polski, ale beneficjenci otrzymali pomoc o wartości niższej niż przeciętna dla całego kraju. Najbardziej wyróżniało się w tej grupie województwo warmińsko-mazurskie ze względu na najwyższą średnią kwotę wydatków przypadającą na jednego mieszkańca równą 138 zł, przy średniej wartości wsparcia udzielonego jednemu beneficjentowi wynoszącej 3 210 zł.

W 5 województwach, które utworzyły trzecią grupę (dolnośląskim, łódzkim, małopolskim, opolskim, śląskim), kwoty pomocy społecznej na jednego mieszkańca były niskie (między 66 zł w województwie śląskim a 80 zł w województwie dolnośląskim). Z drugiej strony osoby uprawnione, mieszkające w tych województwach, otrzymały pomoc o przeciętnej wartości powyżej średniej dla Polski: od 3 570 zł w województwie śląskim do 3 622 zł w województwie łódzkim.

Czwarta grupa odznaczała się najwyższymi wartościami obu wskaźników. Należały do niej 4 województwa: pomorskie, świętokrzyskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. W tej grupie województwo świętokrzyskie charakteryzowało się najniższą kwotą pomocy w przeliczeniu na jednego beneficjenta (3 767 zł), a województwo pomorskie – kwotą najwyższą (3 997 zł). W przypadku wydatków na jednego mieszkańca wartości skrajne obliczono dla województw: wielkopolskiego (95 zł) oraz świętokrzyskiego (122 zł).

Wykres 34. Nominalne i realne zmiany wydatków z systemu pomocy społecznej między 2021 r. a 2020 r. według województw

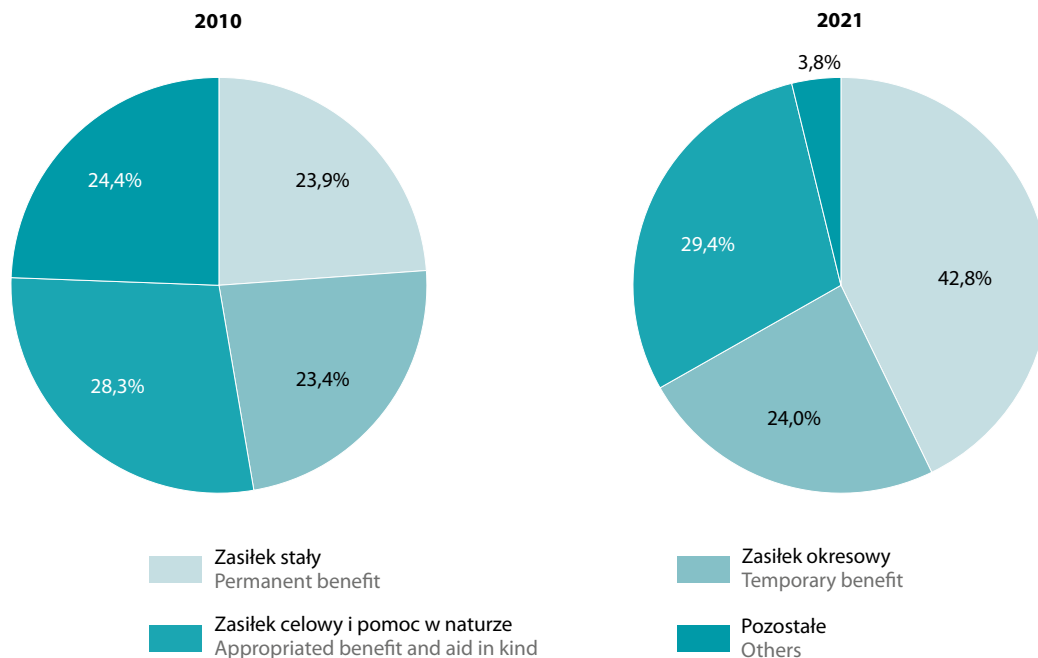
Chart 34. Nominal and real changes of expenditures from social assistance system between 2021 and 2020 by voivodships

Widoczne jest bardzo silne zróżnicowanie zmian wysokości wydatków na świadczenia pomocy społecznej w województwach. W 2021 r. w 2 województwach suma wydatków była wyższa niż w roku poprzednim, a największy wzrost odnotowano w województwie małopolskim – o 12,0 mln zł. W następnej kolejności wzrost dotyczył województwa wielkopolskiego (o 9,4 mln zł). W pozostałych 14 województwach kwoty wydatków w 2021 r. były niższe niż analogiczne kwoty w 2020 r. Największy spadek wystąpił w województwie podkarpackim (o 21,7 mln zł), relatywnie wysoki był również w województwie warmińsko-mazurskim (o 9,0 mln zł).

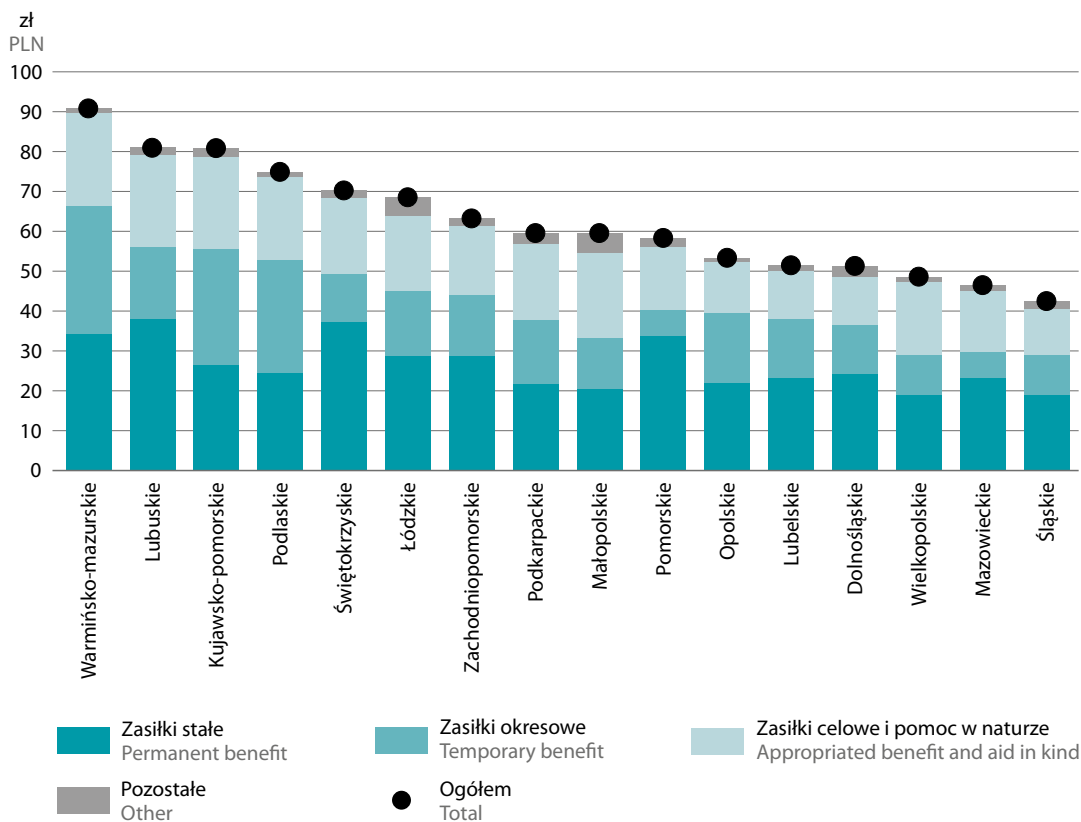
Uwzględnienie wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych, który w 2021 r. wahał się w województwach między 104,6 a 105,9 – prowadzi do odmiennych wyników. Wskazują one na realny spadek wydatków we wszystkich województwach. W 2 województwach nastąpił niewielki realny spadek wydatków pomimo wyższych nominalnych kwot świadczeń w 2021 r. w porównaniu z rokiem poprzednim. Natomiast najwyższy realny spadek wydatków cechował województwo podkarpackie (o 14,2%). W 13 pozostałych województwach również zanotowano realny spadek wydatków, choć nie tak wysoki i powiązany także ze spadkiem nominalnej wartości świadczeń społecznych.

Wykres 35. Struktura wydatków na świadczenia pieniężne.
 Chart 35. Structure of expenditures on monetary benefits

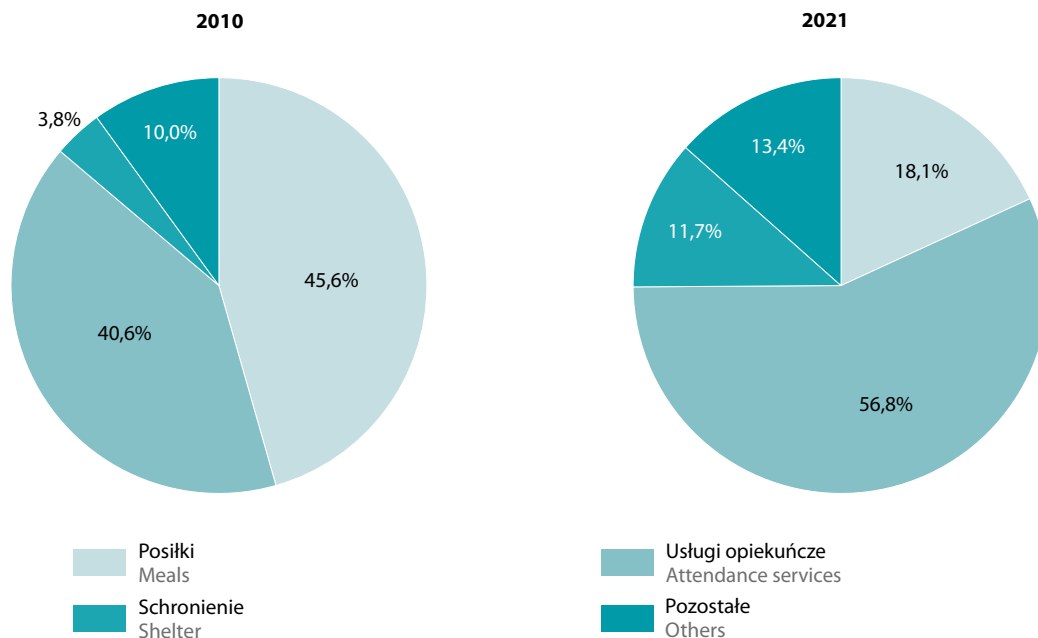
W latach 2010-2021 struktura wydatków na świadczenia pieniężne zmieniała się. Początkowo zasiłki (stałe, okresowe, celowe i w naturze) stanowiły około 75% wszystkich świadczeń pieniężnych, a od 2012 r. ich udział zwiększył się do ponad 90%. W 2021 r. w Polsce przeznaczono na nie 96,2% kwoty wydanej na wszystkie świadczenia pieniężne, a ich udział w województwach wahał się od 91,7% w województwie małopolskim do 98,6% w województwie warmińsko-mazurskim. W latach 2013-2019 udział zasiłków okresowych spadał przy jednoczesnym wzroście udziału zasiłków stałych. Od 2020 r. nastąpiła zmiana w obu przypadkach, ponieważ udział zasiłków okresowych wahał się na granicy 24%, a udział zasiłków stałych spadał. Mimo zmian w strukturze wydatków na świadczenia pieniężne, zasiłek stały stanowił największą część środków finansowych w latach 2015-2021.

Wykres 36. Wydatki na świadczenia pieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2021 r.
 Chart 36. Expenditure on monetary benefits per capita by voivodships in 2021

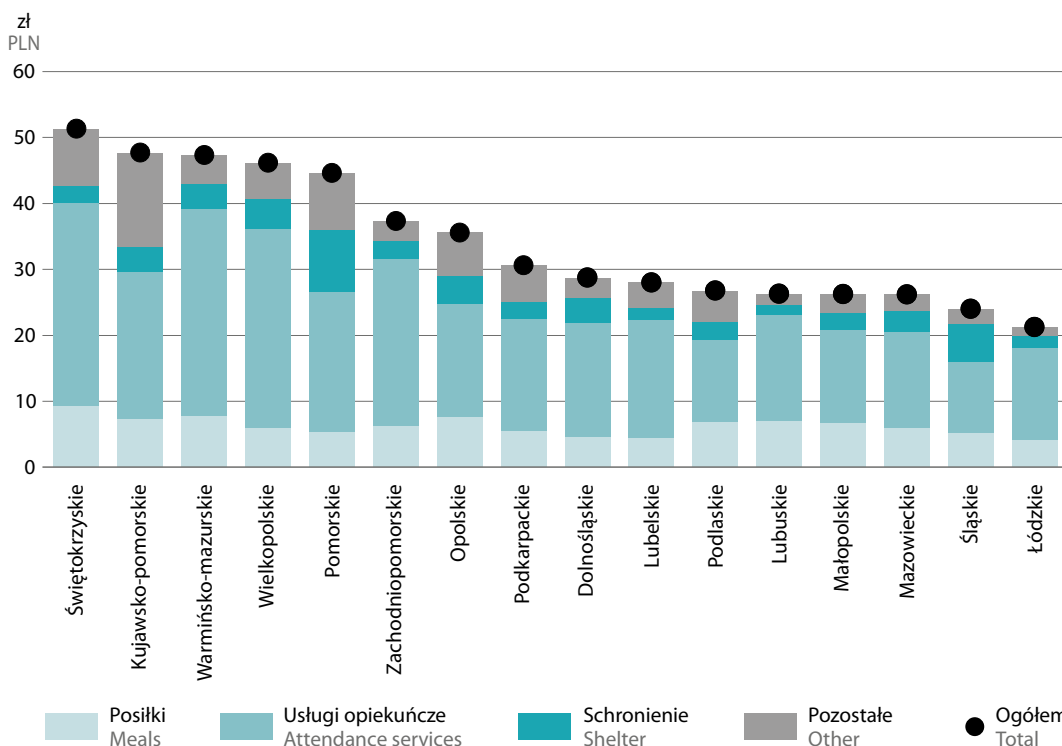
W 2021 r. w przeliczeniu na jednego mieszkańca wydatki na świadczenia w formie pieniężnej były najwyższe w województwie warmińsko-mazurskim i wyniosły średnio 91 zł, natomiast najniższe w województwie śląskim – 43 zł. W 3 województwach: łódzkim, małopolskim i śląskim wydano blisko 16 mln zł na zasiłki celowe związane z klęskami żywiołowymi, które stanowiły około 72% ogólnej kwoty wydatków na te świadczenia pieniężne w Polsce. W miesiącach letnich 2021 r. wystąpiły potężne burze z wichurami i trąbami powietrznymi, które okazały się główną siłą niszczącą w tych województwach, uszkadzając dachy budynków i dewastując samochody.

Wykres 37. Struktura wydatków na świadczenia niepieniężne
 Chart 37. Structure of expenditures on non-monetary benefits

Na pomoc niepieniężną składają się przede wszystkim posiłki i usługi opiekuńcze (wykres 37). W 2021 r. pochłonęły one łącznie 74,9% krajowych wydatków na świadczenia niepieniężne, a ich udział w województwach wahał się od blisko 60% w województwie pomorskim do 87,9% w województwie lubuskim. Od 2013 r. systematycznie spadał odsetek wydatków na posiłki, podczas gdy stale zwiększała się część przeznaczona na usługi opiekuńcze. W 2021 r. nastąpiła zmiana w obu przypadkach, ale nadal wydatki na usługi opiekuńcze stanowią najważniejszą pozycję w strukturze wydatków na świadczenia niepieniężne. Dodatkowo zaobserwowano ponad 3-krotny wzrost odsetka wydatków na schronienie między 2010 r. (3,8%) a 2021 r. (11,7%). W województwie kujawsko-pomorskim wydano ponad 28 mln zł na specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które stanowiły ponad 97% wydatków na pozostałe świadczenia niepieniężne w tym województwie.

Wykres 38. Wydatki na świadczenia niepieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2021 r.
 Chart 38. Expenditure on non-monetary benefits per capita by voivodships in 2021

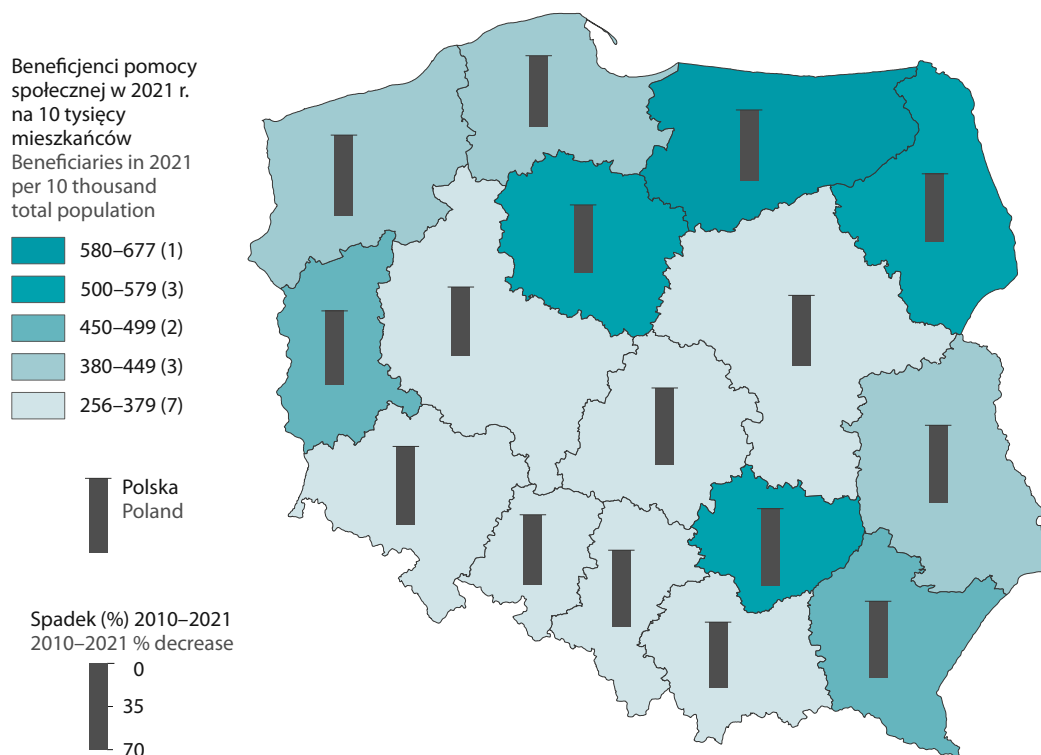

W przypadku świadczeń niepieniężnych najwyższe kwoty w przeliczeniu na jednego mieszkańca – przedstawione na wykresie 38 – odnotowano w województwie świętokrzyskim (51 zł). Na drugim krańcu osi wydatków znalazło się województwo łódzkie, w którym analogiczne sumy były blisko dwa i pół razy niższe (21 zł).

Posiłki przyznawano przede wszystkim dzieciom, które stanowiły od ponad 60% wszystkich beneficjentów posiłków w województwie opolskim do 93,6% w województwie podkarpackim.

Rozmieszczenie beneficjentów w województwach w 2021 r. było istotnie zróżnicowane. Wskaźnik liczby osób, którym przyznano decyzją świadczenie, na 10 tys. mieszkańców (dla Polski wynoszący 255 osób) był najwyższy w województwie warmińsko-mazurskim i wyniósł 431 osób. Wysoka wartość tego wskaźnika wystąpiła w województwie kujawsko-pomorskim (369 osób), natomiast niska w województwie śląskim (186 osób) oraz w województwie dolnośląskim (201 osób). W pozostałych województwach wartość wahała się od 224 osób (zarówno w województwie mazowieckim, jak i opolskim) do 328 w województwie podlaskim.

Mapa 11. Beneficjenci pomocy społecznej wraz z członkami ich rodzin
 Map 11. Social assistance beneficiaries with family members

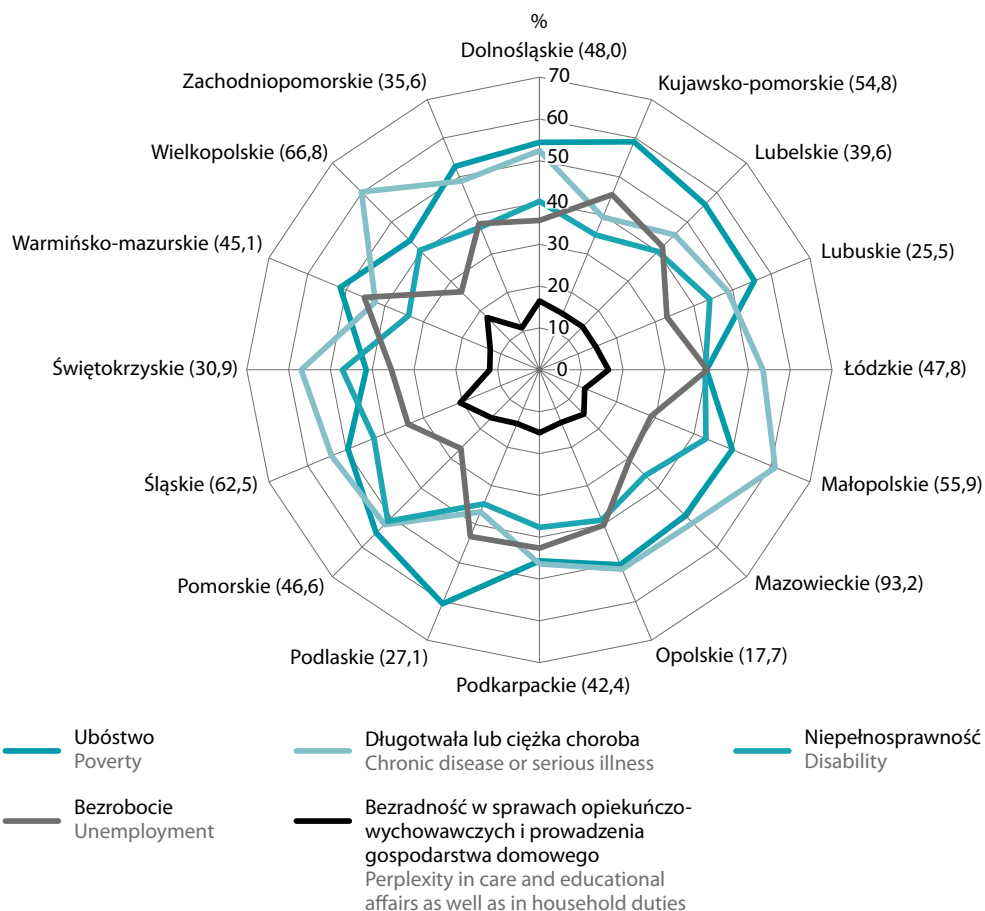

Łączna liczba beneficjentów może być rozumiana dwojako. Po pierwsze, jako liczba osób, którym przyznano świadczenie. W drugim przypadku uwzględnia się również wszystkich członków rodzin osób, do których była adresowana pomoc. Wynika to z faktu, że świadczenia pomocy społecznej są przyznawane między innymi w oparciu o analizę sytuacji materialnej wnioskodawcy i osób mu najbliższych. Tym samym zakłada się, że wsparcie społeczne wpływa na sytuację bytową wszystkich członków rodziny. Najwyższy wskaźnik świadczeniobiorców rozumianych w ten sposób, przypadających na 10 tys. mieszkańców, odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim, gdzie wyniósł on 677 (mapa 11). Oznacza to, że z pomocy skorzystał co piętnasty mieszkaniec. Wartość tego wskaźnika przekraczającą 500 odnotowano w województwach: kujawsko-pomorskim (574), podlaskim (508) i świętokrzyskim (503). Najniższy wskaźnik charakteryzował województwo śląskie (256).

W okresie analizowanych lat 2010–2021 zaobserwowano spadek liczby beneficjentów oraz członków ich rodzin we wszystkich województwach, największy w województwie zachodniopomorskim (o 65,4%). Spadek ten był również wysoki w województwie dolnośląskim (o 64,2%). Najmniejszą zmianą cechowało się województwo małopolskie (o 53,5%).

Wykres 39. Rodziny beneficjentów pomocy społecznej według przyczyn ubiegania się o pomoc oraz według województw w 2021 r.

Chart 39. Families of beneficiaries of social assistance by causes of applying for help in voivodships in 2021

Uwaga. W nawiasach podano ogólną liczbę rodzin beneficjentów w tysiącach.

Note. Total number of families of beneficiaries in brackets in thousand.

Źródło: opracowanie US w Krakowie na podstawie danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Source: developed by the Statistical Office in Cracow based on data from the Ministry of Family and Social Policy.

Procentowy udział rodzin otrzymujących pomoc według najczęściej występujących przyczyn w ogólnej liczbie rodzin beneficjentów każdego województwa zaprezentowano na wykresie 39²⁶. Największa część rodzin beneficjentów deklarowała, że powodem, dla którego potrzebują pomocy, była w 2021 r. długotrwała lub ciężka choroba. W województwach: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubelskim, lubuskim, podlaskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim ubóstwo było najczęstszą przyczyną ubiegania się o pomoc. W województwie świętokrzyskim rodziny częściej wskazywały jako kolejny powód nie ubóstwo a niepełnosprawność. Ponadto w województwie warmińsko-mazurskim drugim najczęściej deklarowanym powodem po ubóstwie było bezrobocie. W województwie łódzkim niewiele mniej rodzin wskazało bezrobocie częściej niż ubóstwo jako przyczynę ubiegania się o pomoc społeczną (różnica wyniosła 0,2 p. proc.). W 13 województwach jako przyczynę ubiegania się o pomoc częściej niż brak pracy podawano długotrwałą lub ciężką chorobę, a największa różnica wskazań wystąpiła w województwie wielkopolskim (33,8 p. proc.). Dodatkowo niepełnosprawność była deklarowana częściej niż bezrobocie w 8 województwach z województwem pomorskim na czele (różnica o 24,7 p. proc.).

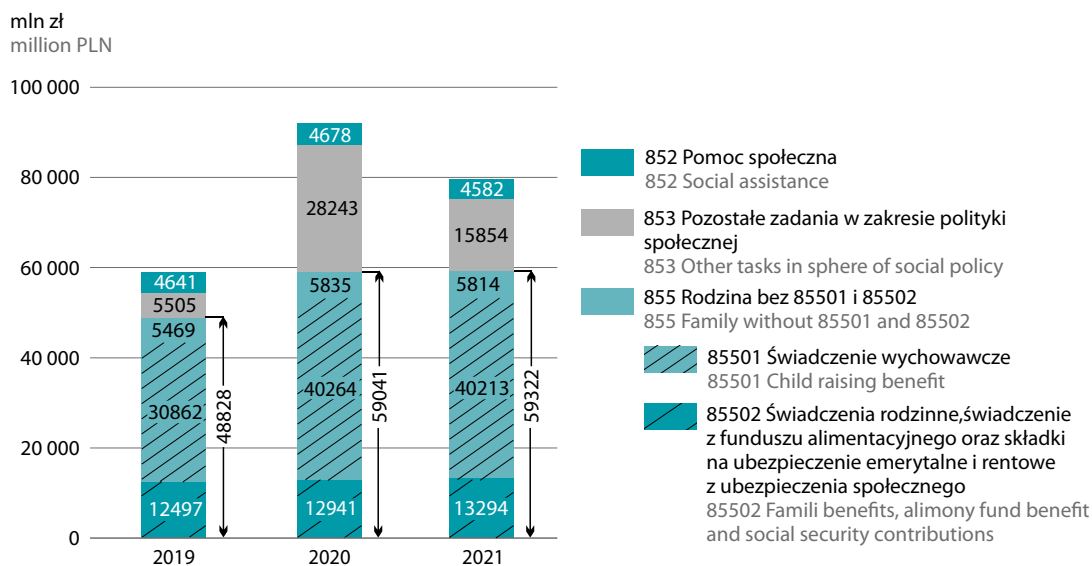
26 Jedna rodzina mogła wskazać więcej niż jedną przyczynę ubiegania się o pomoc.

7.3 Wydatki budżetu państwa w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” i „855 Rodzina”

7.3 Expenditures of the state budget in budget classification: „852 Social assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”

W 2021 r. łączna kwota wydatków z budżetu państwa w działach: 852, 853 i 855 wyniosła 79 757 mln zł, czyli 15,5% ogółu wydatków budżetu (18,2% w 2020 r.). Rozdysponowano o 12 204 mln zł (o 13,3%) mniej niż w 2020 r. Spadek ten związany był z przekazaniem z budżetu państwa niższej dotacji na działalność Funduszu Solidarnościowego.

Wykres 40. Wydatki z budżetu państwa w dziale 852, 853 i 855^a
Chart 40. Expenditures of the state budget in budget divisions: 852, 853 and 855^a

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

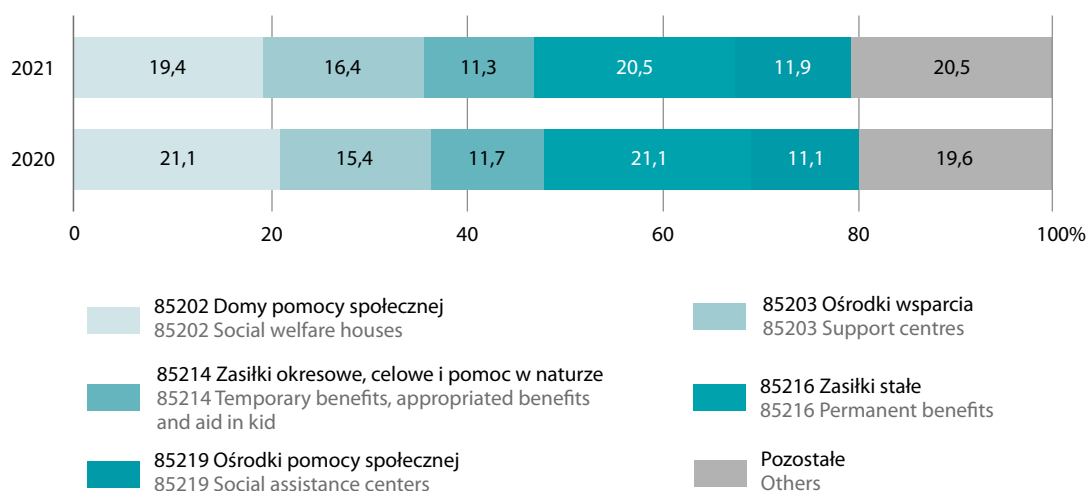
Source: data of the Ministry of Finance.

^a Dział 855 wprowadzony od 1 stycznia 2017 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1121).

^a Since January 1, 2017 includes budget division 855 (Journal of Laws 2016, item 1121).

W dziale „852 Pomoc społeczna” wydatki wyniosły 4 582 mln zł i były o 95,7 mln zł niższe niż w 2020 r.

Wykres 41. Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 852
Chart 41. Structure of state budget expenditures in budget division 852

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
Source: data of the Ministry of Finance.

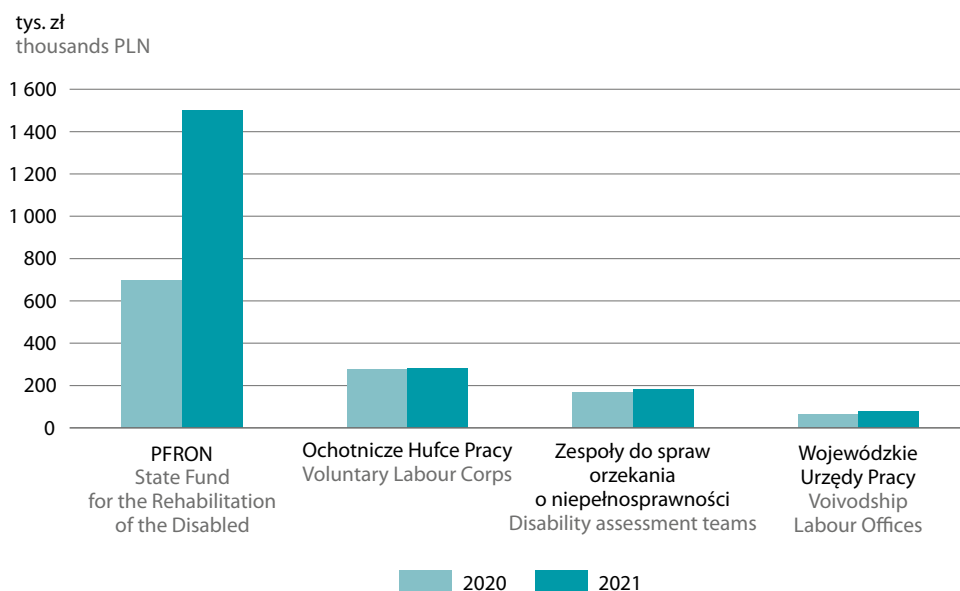
Wśród wydatków w tym dziale odnotowano zmiany w zakresie świadczeń pieniężnych. Zmniejszyły się wydatki na zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (za osoby, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny), na które w 2021 r. skierowano 518 mln zł (o 31 mln zł mniej, niż w 2020 r.). Niższe niż przed rokiem (o 49 mln zł) były również wydatki na zasiłki stałe – 940 mln zł, wobec 988 mln zł w 2020 r.

W 2021 r. na finansowanie domów pomocy społecznej przekazano 890 mln zł (o 97 mln zł mniej, niż w 2020 r.), natomiast zwiększyły się wydatki na ośrodki wsparcia i usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, na które skierowano odpowiednio – 752 mln zł (o 31 mln zł więcej) i 177 mln zł (o 25 mln zł więcej).

Wzrosły również o 25 mln zł wydatki na ośrodki pomocy społecznej (545 mln zł) i o 31 mln zł wydatki przeznaczone na pomoc dla cudzoziemców (92 mln zł).

W 2021 r. z wydatków w dziale „852 Pomoc społeczna” na 1 mieszkańca Polski przypadło 120 zł, wobec 122 zł w 2020 r.

Wykres 42. Wydatki z budżetu państwa w dziale 853 według wybranych rozdziałów budżetowych
 Chart 42. Expenditures of the state budget in budget division 853 by selected budget chapters

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

Wydatki w dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” zamknęły się kwotą 15 854 mln zł i były o ponad 12 mld zł niższe od wydatków z 2020 r. Tak wysoki spadek wydatków był spowodowany obniżeniem wydatków na rozdział 85326 Fundusz Solidarnościowy²⁷, który stanowił 85,1% ogółu wydatków działy 853. W 2021 r. z budżetu państwa przekazano 13,5 mld zł (o 13 mld zł mniej niż w 2020 r.) na Fundusz Solidarnościowy, który finansowany jest nie tylko z dotacji budżetu państwa, lecz także m.in. ze składek ZUS i daniny solidarnościowej.

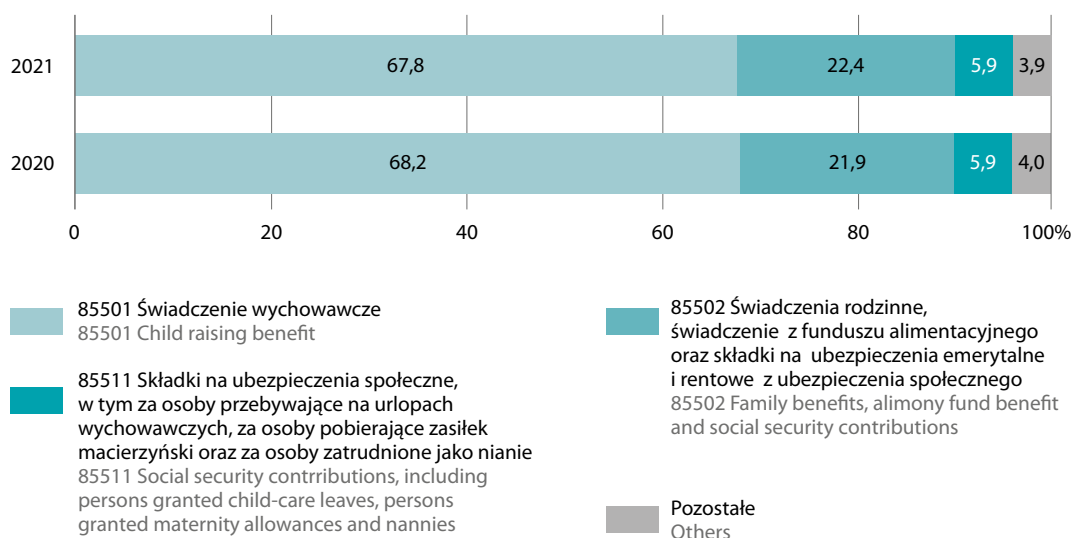
Ze środków Funduszu finansowane były m. in. świadczenia wraz z kosztami ich obsługi w zakresie wsparcia społecznego, zawodowego, zdrowotnego oraz finansowego osób niepełnosprawnych, renta socjalna i zasiłki pogrzebowe po osobach pobierających rentę socjalną a także dodatkowe roczne świadczenia pieniężne dla emerytów i rencistów.

Wśród pozostałych kierunków wydatków działy 853, nadal dominowały dotacje przekazane do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz do Ochoćniczych Hufców Pracy.

W 2021 r. z wydatków w dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” na 1 mieszkańca Polski przypadało średnio 415 zł, wobec 736 zł w 2020 r.

²⁷ Dz.U. 2018 poz. 2192.

Wykres 43. Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 855
 Chart 43. Structure of state budget expenditures in budget division 855

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale „855 Rodzina”, w którym skumulowane zostały środki przeznaczone na wsparcie rodzin z dziećmi zrealizowano 59 322 mln zł (o 281 mln zł więcej, niż w 2020 r.). Najwięcej środków tego działu (67,8%) przeznaczono na wypłaty świadczenia wychowawczego – 40 213 mln zł²⁸. Z kolei na wypłaty świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz na składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego za osoby otrzymujące świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz zasiłek dla opiekuna (łącznie z kosztami obsługi świadczeń) wydatkowano 13 294 mln zł (22,4% wydatków działu). W ramach tego działu sfinansowano również składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe za osoby przebywające na urloпах wychowawczych, za osoby pobierające zasiłki macierzyńskie oraz za osoby zatrudnione jako nianie (3 514 mln zł), oraz składki na ubezpieczenie zdrowotne za osoby przebywające na urloпах wychowawczych, za osoby pobierające zasiłki macierzyńskie, za osoby zatrudnione jako nianie, za osoby sprawujące osobistą opiekę nad dzieckiem, za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów²⁹, na które wydatkowano łącznie 262 mln zł.

W 2021 r. z wydatków w dziale „855 Rodzina” na 1 mieszkańca Polski przypadało średnio 1 554 zł, wobec 1 539 zł w 2020 r.

²⁸ Łącznie z kosztami realizacji świadczenia.

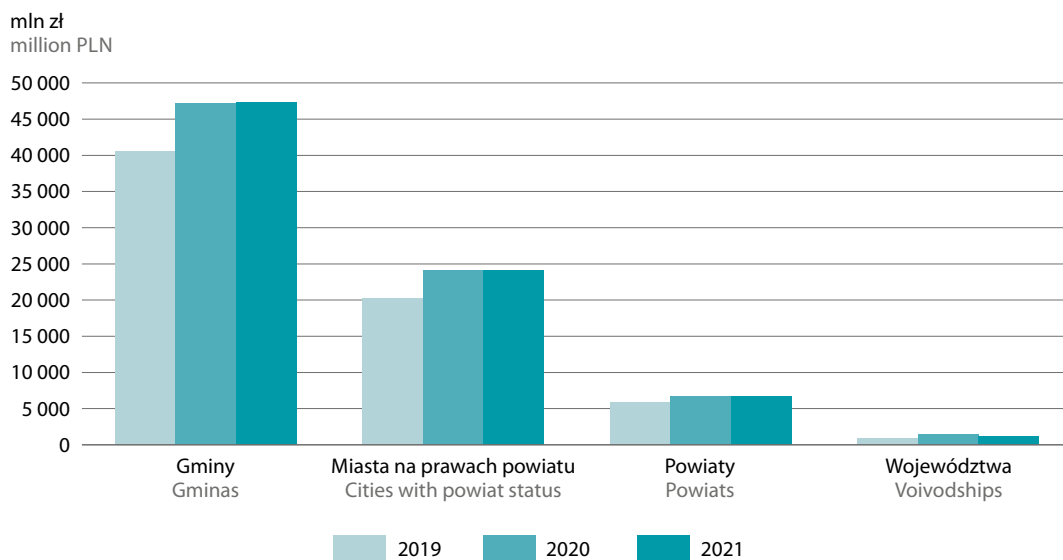
²⁹ Dz. U. z 2018 r., poz. 767.

7.3.1 Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina”

7.3.1 Expenditures of local government entities in budget classification: „852 Social Assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”

W 2021 r. na finansowanie zadań w ramach działów 852, 853 i 855 z budżetów jednostek samorządowych wszystkich kategorii (gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województw samorządowych) przekazano (wraz ze środkami otrzymanymi z budżetu państwa) łącznie 79 277 mln zł, czyli o 240 mln zł, tj. o 0,3% mniej, niż przed rokiem. Udział wydatków z tych działów w strukturze wydatków budżetowych jednostek samorządowych ogółem stanowił 25,1% (26,6% w 2020 r.).

Wykres 44. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855
Chart 44. Expenditures of local government entities in budget divisions: 852, 853 and 855

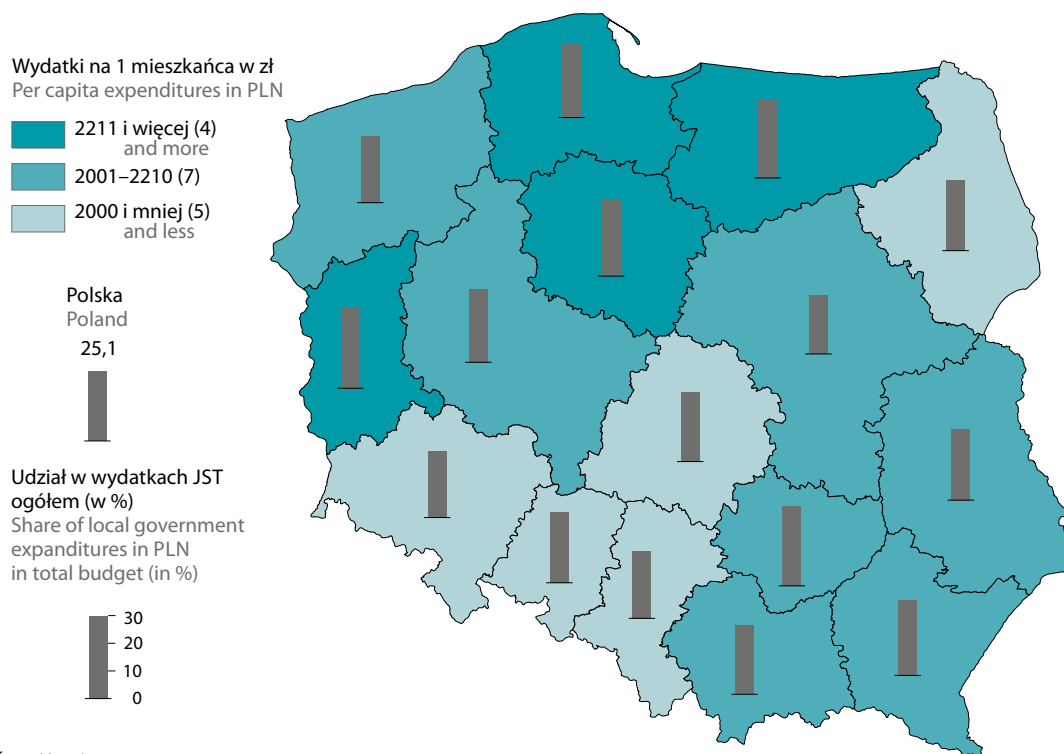
Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale 852 zrealizowano 16 332 mln zł i było to o 552 mln zł więcej niż w roku poprzednim. W dziale 853 – 3 292 mln zł, a w dziale 855 – 59 653 mln zł i było to mniej, niż w roku poprzednim odpowiednio o 174 mln zł i 617 mln zł.

Na 1 mieszkańca Polski, z wydatków w działach 852, 853 i 855 poniesionych przez jednostki samorządowe w 2021 r. przypadało przeciętnie 2 077 zł (w 2020 r. – 2 073 zł), przy czym w ramach działu 852 wydatkowano średnio 428 zł, działu 853 – 86 zł, a działu 855 – 1 563 zł (w 2020 r. odpowiednio: 411 zł, 90 zł i 1 571 zł).

Nie zmienił się rozkład województw, w których na finansowanie zadań z zakresu pomocy społecznej i wsparcia rodzin przeznaczono w przeliczeniu na 1 mieszkańca najwięcej środków. Były to nadal województwa północnej i zachodniej Polski (pomorskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie). W województwie lubuskim wydatki zrealizowane w działach 852, 853 i 855 miały również największy udział w łącznych wydatkach budżetów (28,9%). Udział wydatków w działach: 852, 853 i 855 w wydatkach ogółem jednostek samorządowych ilustruje mapa 12.

Mapa 12. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855 na 1 mieszkańca w 2021 r.
Map 12. Expenditure of local government entities in the budget divisions: 852, 853 and 855 per capita in 2021

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
Source: data of the Ministry of Finance.

Z budżetów gmin w 2021 r. wydatkowano łącznie 47 286 mln zł (dział 852 – 7 205 mln zł, dział 853 – 336 mln zł, dział 855 – 39 744 mln zł). Ponad 80% łącznej kwoty wydatków w tych trzech działach przekazano na realizację dwóch świadczeń pieniężnych³⁰: świadczenia wychowawczego i świadczeń rodzinnych. Wyплаты świadczenia wychowawczego wyniosły 27 910 mln zł, a świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego – 10 201 mln zł.

Z budżetów miast na prawach powiatu wydatki w działach 852, 853 i 855 w 2021 r. wyniosły łącznie 24 099 mln zł (dział 852 – 5 311 mln zł, dział 853 – 804 mln zł, dział 855 – 17 984 mln zł). Na wypłaty świadczenia wychowawczego skierowano 12 335 mln zł, a na wypłaty świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego – 3 276 mln zł. Wyższe środki zaangażowano na finansowanie infrastruktury pomocy społecznej, czyli domów pomocy społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i usług opiekuńczych.

Wydatki powiatów zrealizowane w 2021 r. w działach 852, 853 i 855 wyniosły 6 728 mln zł (dział 852 – 3 526 mln zł, dział 853 – 1 363 mln zł, dział 855 – 1 840 mln zł). Zgodnie z zadaniami tej kategorii jednostek samorządowych zostały one przeznaczone głównie na finansowanie infrastruktury pomocy społecznej. Najwięcej środków wydatkowano na finansowanie domów pomocy społecznej – 2 798 mln zł, placówek opiekuńczo-wychowawczych – 842 mln zł i rodzin zastępczych – 973 mln zł.

Z budżetów województw samorządowych na wydatki w działach 852, 853 i 855 w 2021 r. przeznaczono 1 164 mln zł (dział 852 – 290 mln zł, dział 853 – 788 mln zł, dział 855 – 85 mln zł). W wydatkach dominoowało finansowanie zadań zrealizowanych w ramach rozdziału „Pozostała działalność” – 564 mln zł (48,5% wydatków województw w tych trzech działach) oraz środki na funkcjonowanie wojewódzkich urzędów pracy – 371 mln zł (31,8%).

³⁰ Łącznie z kosztami realizacji świadczeń.

W 2021 r. odnotowano dalszy wzrost wydatków z budżetu państwa skierowanych na wsparcie rodzin w wychowaniu dzieci. Szczególnie widoczne było to w wydatkach na wypłaty świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego. Podobnie w budżetach gmin i miast na prawach powiatu zaobserwowano wzrost wydatków na wymienione świadczenia.

Nadal wsparcie z budżetu państwa kierowane było do seniorów i osób niepełnosprawnych. Emeryci i renciści otrzymali dwa dodatkowe roczne świadczenia finansowane z Funduszu Solidarnościowego. Wzrosły ponad dwukrotnie wydatki na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Zaznaczył się również wzrost wydatków jednostek samorządowych na finansowanie infrastruktury społecznej, czyli domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia i rodzin zastępczych. Wyższe niż przed rokiem były wydatki na usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze.

Równocześnie zmniejszyły się wydatki na zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, a także na zasiłki stałe, zarówno z budżetu państwa, jak i z budżetów gmin i miast na prawach powiatu.

Uwagi metodologiczne

1. Źródła danych statystycznych

W ramach sprawozdawczości Głównego Urzędu Statystycznego badane były: instytucjonalna piecza zastępcza (formularz PS-01), rodzinna piecza zastępcza (formularz PS-02), zakłady stacjonarne pomocy społecznej (formularz PS-03), żłobki i kluby dziecięce (formularz OD-1).

W badaniu instytucjonalnej pieczy zastępczej gromadzone są przede wszystkim dane na temat placówek opiekuńczo-wychowawczych i placówek wsparcia dziennego, ich liczbie według typu placówki, liczbie dzieci i młodzieży przebywających w placówkach według stanu w dniu 31 grudnia oraz w ciągu roku, a także na temat wybranych cech społeczno-demograficznych wychowanków (PS-01).

W przypadku rodzinnej pieczy zastępczej przedmiotem badania jest liczba rodzin poszczególnych typów oraz rodzinnych domów dziecka (RDD), liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych i RDD według stanu na dzień 31 grudnia, a także wybrane cechy społeczno-demograficzne dzieci oraz osób pełniących funkcję rodziny zastępczej i RDD (PS-02). Sprawozdania sporządzane są zbiorczo dla poszczególnych typów rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka przez powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy społecznej.

W sprawozdaniu dotyczącym zakładów stacjonarnych pomocy społecznej gromadzone są dane o ich liczbie i miejscach, o liczbie mieszkańców według płci i wieku oraz źródłach finansowania pobytu (np. z emerytury lub renty, zasiłku stałego pomocy społecznej, pełna odpłatność gminy/budżetu państwa itp.) w poszczególnych rodzajach i typach placówek. Ponadto zbierane są dane o liczbie osób oczekujących na umieszczenie w zakładach, jak również liczbie osób pracujących w placówkach według zawodów (PS-03).

Informacja o działalności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 (liczba placówek i miejsc, liczba dzieci tam przebywających z uwzględnieniem ich wieku i płci, zatrudniony personel) pochodzi ze sprawozdania OD-1, które zastąpiło obowiązujący do 2010 r. formularz ZD-6 „Sprawozdanie żłobka”.

Dane dotyczące programu „Rodzina 500 plus” oraz niektórych innych form wspierania rodziny (asystenci rodziny, poradnictwo specjalistyczne, rodziny wspierające), świadczenia rodzinne pochodzą z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Źródłem wiedzy o świadczeniach pomocy społecznej jest roczne sprawozdanie Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2021 (MRPiPS-03). Jak zapisano w objaśnieniach do sprawozdania MRPiPS-03: „*Kwota łączna świadczeń w danym okresie sprawozdawczym jest wielkością teoretyczną, tzn. nie uwzględnia sytuacji, gdy dane świadczenia z różnych przyczyn nie są wypłacone. Ponadto wielkości w sprawozdaniu nie są korygowane o refundacje ani o zwroty w wyniku nienależnie pobranych świadczeń.*”

Dane na temat poradnictwa rodzinnego pozyskane zostały z Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC.

Dane na temat liczby ubezpieczonych zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu sprawowania opieki nad dziećmi na podstawie umowy uaktywniającej w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (nianie) zostały pozyskane z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, natomiast dane na temat świadczeń rodzinnych oraz o dziennych opiekunach – z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Informacje dotyczące wydatków z budżetu państwa i z budżetów samorządów terytorialnych zostały opracowane na podstawie danych Ministerstwa Finansów, pochodzących z rocznego sprawozdania z wykonania planu wydatków budżetu państwa (Rb-28) i rocznego sprawozdania z wykonania planu wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego – (Rb-28S).

Podstawę prawną określającą procesy związane z gromadzeniem i rozdysponowaniem środków publicznych w budżecie państwa oraz w budżetach jednostek samorządu terytorialnego (gmin, miast na prawach powiatu, powiatów, województw) dla lat 2019–2021 stanowiła ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 305, z późniejszymi zmianami).

Dane o wydatkach budżetowych według działów w latach 2019–2021 opracowano zgodnie z klasyfikacją dochodów i wydatków budżetowych obowiązującą na mocy rozporządzeń Ministra Finansów z lat 2019–2021.

2. Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne

1. Funkcjonowanie pieczy zastępczej, w tym placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych, jak również placówek wsparcia dziennego określa ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r. (tekst jednolity Dz. U. 2022 r. poz. 447, z późniejszymi zmianami).

2. Obecny system pomocy społecznej funkcjonuje od 1 maja 2004 r. w oparciu o ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. 2021, poz. 2268, z późniejszymi zmianami), według której dokonano podziału na świadczenia pieniężne i niepieniężne. Prawo do świadczeń w tym systemie przysługuje osobom i rodzinom, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie, a w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej³¹. W przypadku niektórych świadczeń kryterium dochodowe może być podwyższone uchwałą rady gminy.

3. Aktualny system świadczeń rodzinnych został wprowadzony 1 maja 2004 r. Podstawę prawną systemu stanowi ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jednolity Dz. U. 2022 poz. 615 z późniejszymi zmianami). Głównym źródłem informacji o funkcjonowaniu ustawy są przygotowywane przez gminy raz na kwartał sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o świadczeniach rodzinnych. Sprawozdania mają charakter rzeczowo-finansowy, a ich zakres określa rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej. w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu świadczeń rodzinnych.

4. Funkcjonujący od 1 kwietnia 2016 r. Program „Rodzina 500 plus” to system świadczeń uregulowany w ustawie z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci (Dz.U. 2022, poz. 1577, z późniejszymi zmianami) oraz w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

5. Placówki opieki nad małym dzieckiem działają zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (tekst jednolity Dz. U. 2022, poz. 1324 z późniejszymi zmianami).

6. Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny reguluje wszystkie kwestie dotyczące tej tematyki (tekst jednolity Dz. U. 2021, poz. 1744, z późniejszymi zmianami).

7. Wymienione w badaniach PS-03, OD-1 poszczególne rodzaje udogodnień nie muszą spełniać wymogów zawartych w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z 12 kwietnia 2002 r. Według realizatorów badania, w grupie „platformy/podjazdy/pochylnie” mogły znaleźć się również podjazdy dla wózków dziecięcych (szczególnie w przypadku żłobków).

8. Począwszy od 2007 r., w badaniu zakładów stacjonarnych wprowadzono zmiany metodologiczne, wynikające z przepisów ustawy o pomocy społecznej. Uwzględniono fakt, że część placówek, szczególnie domy pomocy społecznej, może świadczyć usługi dla więcej niż jednej grupy mieszkańców. W wielu przypadkach mówienie o zakładzie, np. dla osób w podeszłym wieku było nieadekwatne do sytuacji, bowiem znajdował się tam również „oddział” dla osób, np. przewlekłe somatycznie chorych. Często zakład ten liczony był dwa razy. Otrzymano informację zarówno o liczbie zakładów liczonych jeden raz, tj. równej liczbie podmiotów sprawozdawczych, jak również o liczbie zakładów uwzględniającej „oddziały” w obrębie placówek. W publikacji prezentowane są obie te informacje.

³¹ Proóg interwencji socjalnej jest ustalany na podstawie badania przeprowadzonego z uwzględnieniem zawartości koszyka dóbr i usług zapewniających zaspokojenie potrzeb egzystencjalnie niezbędnych oraz wysokości cen towarów i usług.

9. Podziału na województwa dokonano według lokalizacji jednostek.
10. Ze względu na zaokrąglenia niektóre wartości w publikacji mogą się nie sumować.

3. Podstawowe definicje³²

Instytucjonalna piecza zastępcza

1. **Instytucjonalna piecza zastępcza** – jest sprawowana w formie:

- placówki opiekuńczo-wychowawczej;
- regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

2. **Placówka opiekuńczo-wychowawcza** – zapewnia dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne, religijne, a także gwarantuje korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia na podstawie odrębnych przepisów. Placówką kieruje dyrektor. Wyróżniamy następujące typy placówek:

- **placówka socjalizacyjna** – zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi; podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi; zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych;
- **placówka interwencyjna** – zapewnia doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki;
- **placówka rodzinna** – zapewnia doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki;
- **placówka specjalistyczno-terapeutyczna** – sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych; placówka zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym – także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne;
- **placówka łącząca zadania placówek** – zapewnia opiekę oraz wychowanie poprzez realizację zadań przewidzianych dla placówki typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego.

3. **Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna** – umieszczane są w niej dzieci, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji i nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W tym samym czasie można w niej umieścić nie więcej niż 30 dzieci.

4. **Interwencyjny ośrodek preadopcyjny** – umieszcza się w nim dzieci do ukończenia pierwszego roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W ośrodku, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci.

³² Definicje zaczerpnięto z ustawy: o pomocy społecznej, o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o świadczeniach rodzinnych, o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3.

Wspieranie rodziny

5. Placówka wsparcia dziennego wspiera funkcje opiekuńcze i wychowawcze rodziny. Może być prowadzona w formie:

- opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych; zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne; realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię;
- pracy podwórkowej – realizowanej przez wychowawcę, polegającej na działaniach animacyjnych i socjoterapeutycznych;
- w połączonych formach, tj. łączących zadania placówki opiekuńczej, specjalistycznej i pracy podwórkowej.

6. Rodzina wspierająca – rodzina, której zadaniem jest pomoc rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Przy współpracy asystenta rodziny, pomaga ona w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

7. Asystent rodziny – osoba wspierająca rodzinę w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pokonaniu trudności życiowych, zwłaszcza dotyczących opieki i wychowania dzieci. Prowadzi pracę z rodziną za jej zgodą w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę, motywując ją do pracy nad sobą, wprowadzenia zmian, aktywnego współdziałania w realizacji planu pracy. Liczba rodzin, z którymi może w tym samym czasie prowadzić pracę nie może przekroczyć 15 rodzin.

8. Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”:

- **Świadczenie wychowawcze** – wprowadzono od 1 kwietnia 2016 r. na mocy ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci. Od 1 lipca 2019 r. przysługuje ono rodzicom lub opiekunom na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągniany przez rodzinę. Świadczenie wypłacane jest w wysokości 500 zł netto.
- Podobne świadczenia przysługują na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia. Dodatki wypłacane są w wysokości 500 zł netto. Prawo do **dotatku wychowawczego** posiada rodzina zastępcza i prowadzący rodzinny dom dziecka, do **dotatku do zryczałtowanej kwoty** – dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, zaś do **dotatku w wysokości świadczenia wychowawczego** – prowadzący pozostałe placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej.

9. Karta Dużej Rodziny – to projekt Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej który rozpoczął się w czerwcu 2014 r. Głównym celem programu jest zapewnienie posiadaczom karty bardziej korzystnego, od ogólnie obowiązującego, dostępu do towarów i usług oraz innych form aktywności. Zniżki mogą być oferowane przez instytucje publiczne lub partnerów handlowych. Kartę mogą otrzymać, niezależnie od otrzymanego dochodu, rodziny wielodzietne mające obecnie lub w przeszłości na utrzymaniu łącznie co najmniej trójkę dzieci: poniżej 18 lat, poniżej 25 roku życia w przypadku, gdy dzieci uczą się w szkole lub w szkole wyższej lub bez względu na wiek w przypadku, gdy dzieci posiadają orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Rodzinną piecza zastępcza

10. Rodzinną piecza zastępcza sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Polega na pracy z rodziną, ukierunkowanej na umożliwienie powrotu dziecka do rodziny. W sytuacji, gdy jest to niemożliwe, prowadzone są działania pozwalające na przysposobienie dziecka lub przygotowanie go do samodzielnego i odpowiedzialnego życia poprzez zaspokojenie potrzeb bytowych, zdrowotnych, emocjonalnych, edukacyjnych, kulturalno-rekreacyjnych i religijnych.

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- rodzina zastępcza;
- rodzinny dom dziecka.

11. **Rodzina zastępcza** – zapewnia opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Wyróżniamy następujące typy rodzin zastępczych:

- **rodzina zastępcza spokrewniona** – tworzona przez wstępnych lub rodzeństwo dziecka; przysługuje jej pomoc finansowa na utrzymanie dziecka;
- **rodzina zastępcza niezawodowa** – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; przysługuje jej świadczenie pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka; w rodzinie umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa);
- **rodzina zastępcza zawodowa** – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; oprócz świadczenia pieniężnego na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka otrzymuje ona także wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej; w rodzinie tej umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa); może działać m.in. jako:
 - **rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego** – przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby, w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie³³;
 - **rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna** – umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie art. 6 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich³⁴, małoletnie matki z dziećmi.

12. **Rodzinny dom dziecka (RDD)** tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. W tym samym czasie może w nim przebywać nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).

13. **Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej** opiekuje się rodzinami zastępczymi i rodzinnymi domami dziecka. Pomaga opracować plan pomocy umieszczonym dzieciom, zapewnia dostęp do właściwych specjalistów. Zajmuje się etapem usamodzielnienia się wychowanków i wspiera osoby już pełnoletnie. Do zadań koordynatora należy również informowanie ośrodków adopcyjnych o dzieciach, które mają uregulowaną sytuację prawną i mogą zostać adoptowane. Koordynator może mieć pod opieką nie więcej niż 15 rodzin lub rodzinnych domów dziecka.

Opieka nad dziećmi do lat 3

14. **Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3** organizowana jest w formie żłobka, oddziału żłobkowego, klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię.

15. **Żłobek** – instytucja wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w której sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, w wymiarze do 10 godzin względem każdego dziecka.

16. **Klub dziecięcy** – instytucja wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w której sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 1 roku życia, w wymiarze do 10 godzin względem każdego dziecka.

17. **Inna jednostka**³⁵ – podmiot inny niż żłobek i klub dziecięcy prowadzący działalność gospodarczą polegającą na sprawowaniu opieki nad dziećmi; zobowiązany w okresie do 3 lat od dnia wejścia w życie

33 Art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jednolity Dz.U. 2021, poz. 1249).

34 Ustawa z dnia 26 X 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz.U. 2018, poz. 969 z późn.zm.).

35 Pojęcie zostało pozostawione ze względu na prezentację w tablicach danych z lat ubiegłych, w których istniały takie formy opieki nad dziećmi do lat 3.

ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (od 4 kwietnia 2011 r.), do spełnienia warunków określonych w ustawie i wpisania się do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

18. **Dzienny opiekun** – osoba fizyczna zatrudniana przez gminę na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

19. **Niania** – osoba fizyczna sprawująca opiekę nad dziećmi na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, zwanej „umową uaktywniającą”. Niania sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia. Umowa uaktywniająca zawierana jest w formie pisemnej między nianią a rodzicami albo rodzicem samotnie wychowującym dziecko. ZUS opłaca składki za nianię od kwoty wynagrodzenia nie większej niż wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę, zaś od nadwyżki tej kwoty, składki płaci rodzic dziecka.

Świadczenia rodzinne

20. Świadczeniami rodzinnymi są:

- zasiłek rodzinny;
- dodatki do zasiłku rodzinnego;
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy, świadczenie pielęgnacyjne;
- zapomogi związane z urodzeniem się dziecka;
- świadczenie rodzicielskie.

Głównymi kryteriami uprawniającymi do świadczeń rodzinnych są: posiadanie dziecka na utrzymaniu oraz przeciętny miesięczny dochód, w przeliczeniu na osobę w rodzinie. Niezależnie od dochodu przyznawane są: zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne.

21. **Zasiłek rodzinny** – ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka i przysługuje: rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie uczącej się do ukończenia 24 roku życia. Zasiłek przysługuje na dziecko do ukończenia 18 lat. Jeżeli dziecko nie kontynuuje nauki, to z dniem osiągnięcia 18 lat, rodzic traci prawo do zasiłku rodzinnego na to dziecko. Stosowane w ustawie o świadczeniach rodzinnych określenie „do ukończenia 18 lat” odpowiada – w sporządzanym przez GUS bilansie ludności – grupie wieku do lat 17 włącznie. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Osobie uprawnionej do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki (można pobierać jednocześnie kilka dodatków) z następujących tytułów:

- urodzenia dziecka (świadczenie jednorazowe);
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- samotnego wychowywania dziecka;
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- rozpoczęcia roku szkolnego;
- podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania.

22. **Świadczenia opiekuńcze** – świadczenie pielęgnacyjne, zasiłek pielęgnacyjny i specjalny zasiłek opiekuńczy.

23. **Świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³⁶ ciąży obowiązek alimentacyjny (rodzice dziecka, krewni w linii prostej, rodzeństwo, rodzina zastępcza spokrewniona z dzieckiem), a także opiekunowi faktycznemu dziecka (osoba, która opiekując się dzieckiem wystąpiła do sądu o przysposobienie tego dziecka), jeżeli

³⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity Dz. U. 2020, poz. 1359).

rezygnują lub nie podejmują pracy zawodowej, by zajmować się osobą niepełnosprawną wymagającą szczególnej opieki.

24. Zasiłek pielęgnacyjny – przeznaczony jest dla niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnych osób dorosłych oraz dla osób, które ukończyły 75 lat. Do zasiłku pielęgnacyjnego nie mają prawa osoby, które nabyły uprawnienie do dodatku pielęgnacyjnego³⁷ wypłacanego przy emeryturze lub rencie z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przyznawany jest nie na okres zasiłkowy, lecz na okres ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności.

25. Specjalny zasiłek opiekuńczy – przyznawany jest osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny oraz małżonkom, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

26. Zapomogi wypłacane w związku z urodzeniem się dziecka – jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka tzw. „becikowe” przysługująca od 2013 r. zależnie od dochodu rodziny, finansowana ze środków budżetu państwa oraz zapomoga wypłacana przez gminę ze środków własnych, o której wypłacie decyduje sama, określając jej wysokość i kryteria otrzymania.

27. Świadczenie rodzicielskie – od 2016 r. forma wsparcia finansowego rodziców i opiekunów dzieci, którzy nie otrzymują zasiłku macierzyńskiego. Do grona tych osób można zaliczyć studentów, osoby bezrobotne, pracujących na umowach cywilnoprawnych, którzy nie opłacają składki na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, jeżeli nie pobierają zasiłku macierzyńskiego.

28. Zasiłek dla opiekuna – świadczenie wypłacane na podstawie ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, będące realizacją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 grudnia 2013 r., sygn. akt K 27/13. Przyznane osobom, które utraciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego z dniem 1 lipca 2013 r. w związku z wygaśnięciem z mocy prawa decyzji przyznającej prawo do świadczenia pielęgnacyjnego.

29. Rodzinę³⁸ w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych tworzą: małżonkowie, rodzice dzieci, opiekun faktyczny oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25 rok życia i legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne.

30. Rodziną wielodzietną w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych jest rodzina wychowująca troje lub więcej dzieci mająca prawo do zasiłku rodzinnego.

31. Dziecko na utrzymaniu – dziecko pozostające na utrzymaniu do ukończenia 25 roku życia – własne, małżonka, dziecko, w sprawie którego toczy się postępowanie o przysposobienie lub dziecko znajdujące się pod opieką prawną.

32. Dziecko niepełnosprawne – dziecko w wieku do ukończenia 16 roku życia, które posiada orzeczenie o niepełnosprawności określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych³⁹.

33. Osoba niepełnosprawna – osoba w wieku 16 lat lub więcej, legitymująca się orzeczeniem o znacznym (a w określonych przypadkach umiarkowanym) stopniu niepełnosprawności określonym w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

³⁷ Dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobie uprawnionej do emerytury lub renty, jeśli uznano ją za całkowicie niezdolną do pracy oraz do samodzielnej egzystencji albo ukończyła 75 lat.

³⁸ Art. 18 Konstytucji RP stanowi: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo, rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

³⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. (tekst jednolity Dz. U. 2021, poz. 573).

Pomoc społeczna

34. **Pomoc społeczna** – instytucja polityki społecznej państwa, mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka.

35. **Dom pomocy społecznej** – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, określonego w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. 2018, poz. 734) przeznaczona dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. Pobyt w domu jest odpłatny. Placówki przeznaczone są dla: osób w podeszłym wieku, osób przewlekle somatycznie chorych, osób przewlekle psychicznie chorych, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, osób niepełnosprawnych fizycznie oraz osób uzależnionych od alkoholu.

Kategorie placówek badane na formularzu PS-03 „Sprawozdanie zakładu stacjonarnej pomocy społecznej” obejmują następujące placówki stacjonarne:

- domy pomocy społecznej;
- rodzinne domy pomocy;
- placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym, w podeszłym wieku, prowadzone w ramach działalności gospodarczej lub statutowej;
- środowiskowe domy samopomocy i inne ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które posiadają miejsca całodobowego pobytu;
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
- noclegownie;
- schroniska i domy dla bezdomnych;
- pozostałe, tj. placówki typu centrum wsparcia rodziny oraz centrum interwencji kryzysowej, udzielające wsparcia, w tym schronienia osobom i rodzinom w stanie kryzysu.

36. **Rodzinny dom pomocy** – świadczy całodobowe usługi bytowe i opiekuńcze osobom wymagającym z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób.

37. **Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, działająca na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub statutowej** – świadczy, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, usługi opiekuńcze i bytowe.

38. **Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, które są dotknięte przemocą lub znajdują się w innej sytuacji kryzysowej.

39. **Osoba bezdomna** – niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym⁴⁰ i niezameldowana na pobyt stały⁴¹ lub zameldowana, ale w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

40. **Schronisko dla bezdomnych** – budynek lub wyodrębnione części budynku, przeznaczone do udzielania całodobowego schronienia osobom bezdomnym wraz z pomieszczeniami pomocniczymi niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania obiektu.

41. **Noclegownia** – budynek, lub wyodrębnione części budynku, przeznaczone do udzielania noclegu osobom bezdomnym, wraz z pomieszczeniami pomocniczymi niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania obiektu.

⁴⁰ W rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy.

⁴¹ W rozumieniu przepisów o ewidencji ludności.

42. **Umieszczeni** (w ciągu roku) w domu /zakładzie pomocy społecznej – osoby, które trafiły do placówki po raz pierwszy w danym roku.

43. **Świadczenia pomocy społecznej** – przybierają formę świadczeń pieniężnych (zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy, specjalny zasiłek celowy, zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie, pomoc pieniężna na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki, świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla uchodźców) oraz świadczeń niepieniężnych (praca socjalna, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych, szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze).

44. **Świadczenia pieniężne** – głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, ale także pomoc na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki.

45. **Świadczenia niepieniężne** – pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia.

46. **Usługi opiekuńcze** – obejmują pomoc świadczoną osobie, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, polegającą na zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiece higienicznej, zaleconej przez lekarza pielęgnacji oraz, w miarę możliwości, zapewnieniu kontaktów z otoczeniem.

47. **Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie** – świadczenie fakultatywne stanowiące pomoc osobie albo rodzinie przyznawaną przez gminę w formie pieniężnej (jednorazowego zasiłku celowego lub nieoprocentowanej pożyczki) lub rzeczowej (udostępnienie maszyn i narzędzi do pracy stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy oraz urządzeń ułatwiających pracę niepełnosprawnym).

48. **Zasiłek celowy** – przyznawany jest w celu zaspokojenia niezbędnych potrzeb bytowych, pokrycia części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne, zakupu żywności, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, wykonania drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, pokrycia kosztów pogrzebu. Może być przyznany osobie lub rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

49. **Zasiłek okresowy** – przysługuje osobie lub rodzinie ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.

50. **Zasiłek stały** – przysługuje osobie całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności.

Methodological notes

1. Sources of statistical data

Within the frame of reporting of the Central Statistical Office, the following were examined: institutional foster care (PS-01 form), family foster care (PS-02 form), social welfare stationary facilities (PS-03 form), nurseries and children's clubs (OD-1 form).

The research of institutional foster care collects mainly data on care and education centers and day support facilities, their number by type of facility, the number of children and youth staying in facilities as of 31st of December and during the year, as well as on selected socio-demographic characteristics of residents (PS-01).

In the case of family foster care, the subject of the study is the number of families of particular types and foster homes (Polish abbreviation: RDD), the number of children residing in foster families and RDDs as of 31st of December, as well as selected socio-demographic characteristics of children and persons performing duties of foster family and RDDs (PS-02). Reports are made collectively for the various types of foster families and foster homes by the powiat family assistance centres and municipal social assistance centres.

The report on stationary social welfare facilities collects data on their number and places, number of residents by sex and age, and sources of financing of stay (e.g. from a retirement or other pensions, permanent benefit, full remuneration of the municipality/state budget, etc.) in individual types and kinds of facilities. In addition, data on the number of people awaiting placement in establishments, as well as the number of employed persons, by occupation (PS-03), are collected.

Information on the activities of institutional forms of care for children up to 3 years (the number of facilities and places, the number of children residing there, taking into account their age and gender, staff employed) comes from the report OD-1, which replaced the ZD-6 "Nursery report" form valid until 2010.

Data relating to the programme "Family 500 plus" and some other forms of supporting families (family assistants, specialist guidance, supporting families), family benefits are obtained from the Ministry of Family and Social Policy.

The source of knowledge about social assistance benefits is the annual report of the Ministry of Family and Social Policy on social assistance benefits - cash, in kind and services for the period of January - December 2021 (MRPIPS-03). As stated in the explanations to the MRPIPS-03 report: "The total amount of the benefits in a given reporting period is a theoretical value, i.e. it does not take into account the situation when the given benefits are not paid out for various reasons. In addition, the amounts included in the report are not revised with the information on refunds or compensations as a result of unduly collected benefits."

Data on family counseling have been obtained from the Institute for Catholic Church Statistics SAC.

Data on the number of insured persons reported for health insurance for custody of children under an activation agreement within the meaning of the Act of 4 February 2011 on the care of children under 3 years of age (nannies) were obtained from the Social Insurance Institution, while data about day carers - from the Ministry of Family and Social Policy.

Information on the expenditures of the state budget and of the budgets of local government units was prepared on the basis of data of the Ministry of Finance presented in the the annual report on the execution of the state budget expenditure plan (Rb-28) and the annual report on the execution of local government units budget expenditure plan (Rb-28S).

The legal basis defining the processes related to the collection and distribution of public funds in the state budget and in the budgets of local government units (gminas, cities with powiat status, powiats, voivodships) for the period 2019-2021 was the Act of 27 August 2009 on public finances (Journal of Laws 2021, item 305 with later amendments).

Data on budget expenditures by divisions in 2019-2021 were prepared in accordance with the classification of budget revenue and expenditure in force on the basis of regulations of the Minister of Finance from the years 2019-2021.

2. Basic methodological explanations

1. The functioning of foster care, including care and education centres, foster families, as well as day-support centres, is specified in the Act of 9th June 2011 concerning Family Support and Foster Care System. (uniform text, Journal of Laws 2022, item 447, with later amendments).
2. The current social assistance system has been in operation since May 1, 2004, based on the Act of March 12, 2004, on social assistance (uniform text, Journal of Laws 2021, item 2268 with later amendments), according to which the division into monetary and non-monetary benefits was made. The right to benefits under this system is granted to persons and families who are unable to overcome difficult life situations by themselves, using their own rights, resources and abilities. The basic condition for granting aid is the occurrence of one of the problems specified in the Act, and in the case of monetary benefits - income, the amount of which does not exceed the income criteria set based on the threshold of social intervention⁴². In the case of some benefits, the income criterion may be increased by resolution of the gminas council.
3. The current system of family benefits was introduced on May 1, 2004. The legal basis of the system is the Act of 28 November 2003 on family benefits (uniform text, Journal of Laws 2022, item 615, with later amendments). The main source of information on the functioning of the law is constituted by the quarterly reports on tasks provided for in the law on family benefits prepared by the gminas. The reports are material and financial in character, and their scope is defined by the Regulation of the Minister of Family and Social Policy on material and financial reports on the performance of family benefits.
4. The "Family 500 plus" programme, which is in operation since 1 April 2016, is a system of benefits regulated in the Act of 11 February 2016 on State aid in raising children (Journal of Laws 2022, item 1577, with later amendments) and in the Act of family support and foster care system.
5. Care facilities for small children operate in accordance with the Act of February 4, 2011 on the childcare for children up to the age of 3 (uniform text, Journal of Laws 2022, item 1324, with later amendments).
6. The Act of 5 December 2014 on the Large Family Card regulates all issues related to this subject (uniform text, Journal of Laws 2021, item 1744, with later amendments).
7. Different types of adaptations for disabled people listed in surveys PS-03, OD-1 are not obliged to meet the requirements of the Regulation of the Minister of Infrastructure of April 12, 2002. According to the authors of the survey, the group of "entry ramp" could also include ramps for prams (especially in case of nurseries).
8. Since 2007, methodological changes resulting from the provisions of the Social Assistance Act have been introduced in the survey of stationary social welfare facilities. It has been taken into account that some facilities, especially social assistance house, can provide services to more than one group of residents. In many cases, referring to a facility, for example for the elderly, was inadequate to the situation, because there was also a "branch" for chronically ill people with somatic disorders. Often, such facility was counted twice. Information was received both on the number of establishments counted once, i.e. equal to the number of reporting entities, as well as on number of establishments including "branches" within establishments. The publication presents both of these information.
9. The division into voivodships was made according to the location of the units.
10. Due to rounding, some values in the publication may not add up.

⁴² The threshold of social intervention is determined on the basis of a study carried out taking into account the contents of the goods and services ensuring the fulfillment of existential necessities and the prices of goods and services.

3. Basic definitions⁴³

Institutional foster care

1. **Institutional foster care** shall be exercised in the form of:

- care and education centre;
- regional care and therapy centre;
- pre-adoptive intervention centre.

2. **Care and education centre** – provides a child who is deprived of full or partial parental care with full-time or periodic care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs; provides access to eligible healthcare services and education. Centre is managed by director. A care and education centre shall be run as:

- **socialization centre** – provides a child with full-time care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs; implements a child assistance plan prepared in cooperation with a family assistant; enables contact with parents and other close persons; unless otherwise decided by a court, takes actions aimed at the child's return to a family; provides a child with access to education adjusted to his/her age and development skills; provides a child with therapeutic actions, provides access to eligible healthcare services;
- **intervention centre** – provides immediate care for a child in the crisis situation, especially if it is required for the centre to place the child under immediate care;
- **family centre** – educates children of various age groups, including adolescents and those becoming independent; enables common education and care for numerous siblings; cooperate with a family foster care coordinator and a family assistant;
- **specialist therapy centre** – provides care for a child with individual needs, in particular: a child with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability; a child requiring the application of special education methods and specialist therapy; a child requiring dealing with their developmental and emotional retardation. The centre provides educational, sociotherapeutic, corrective, compensating, speech therapy, and therapeutic activities compensating for lacks in upbringing in a family and preparing for social life, as well as proper rehabilitation for disabled children;

3. **Regional care and therapy centre** – a centre where children shall be placed, due to their health condition requiring specialist care and rehabilitation and cannot be placed in family foster care or a care and education centre. The total number of 30 children at most may be placed in a regional care and therapy centre at the same time.

4. **Pre-adoptive intervention centre** – a centre where shall be placed children up to the 1 year old, requiring special care who, waiting for adoption, cannot be covered by family foster care. The total number of 20 children at most may be placed in a pre-adoptive intervention centre at the same time.

Family support

5. **Day-support centre** supports the family in its care and education functions. It may be operated in the form of:

- general care centre, including interest circles, day-rooms, clubs, educational centres; provides a child with: care and education, assistance in learning, organisation of leisure time, entertainment and sport classes and development of interests;
- specialized centre – organises sociotherapeutic, therapeutic, corrective, compensating and speech therapy classes, implement an individual corrective programme, a psychocorrective or psychopreventive programme, in particular pedagogic, psychological and sociotherapy;

⁴³ The definitions were taken from the acts: on social assistance, on family support and Foster care system, on family benefits, on childcare for children up to the age of 3.

- street work – carries out motivating and sociotherapeutic activities, conducted by a streetworker;
- in a combination of the forms i.e. combining tasks of the general care, specialized and street work centres.

6. **Supporting family** – a family, whose task is to help families in difficulty in carrying out its care and education functions. In the cooperation with family assistant, it helps in the care and upbringing of the child, running a household, formulating and fulfilling the primary social roles.

7. **Family assistant** – a person supporting the family in fulfilling care and educational functions, overcoming life difficulties, especially those related to the care and upbringing of children. Conducts work with the family with their consent in the place of their residence or in a place indicated by the family, motivating them to work on themselves, introduce changes, actively cooperate in the implementation of the work plan. The number of families he can work with at the same time may not exceed 15 families.

8. **Benefits under the „Family 500 plus“ programme:**

- **Child-rising benefit** – introduced since April 1, 2016 under the Act on state aid in raising children. Since July 1, 2019, it is available to parents or guardians for each child up to the age of 18, regardless of the income. The benefit is paid in the amount of 500 PLN net.
- Similar benefits are due on the basis of the Act on family support and foster care system for each placed child up to the age of 18. Supplements are paid in the amount of PLN 500 net. **Child-raising supplement** is received by foster families and foster homes. **Lump sum supplement** is directed to care and education centres family type. **Supplement equal child-raising benefit** is directed to other institutional foster care centres,

9. **Large Family Card** – is a project of the Ministry of Family and Social Policy, which began in June 2014. The main objective of the programme is to provide card holders more favorable, from the generally applicable, access to goods and services and other activities. Discounts can be offered by public institutions or business partners. The card can receive, regardless of the resulting income large families with a total of three or more children currently or formerly dependent: under 18, under 25 years of age when children learn at school or college or whatever the age when children have a decision on moderate or severe disability.

Family foster care

10. **Family foster care** shall be exercised in case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child. It guarantees a work with a family to make possibility for a child to return to its family, or when it is impossible - efforts aimed at child's adoption or preparation of a child to live an independent and responsible life, satisfaction of children's emotional needs, in particular the needs related to welfare, healthcare, education, culture, recreation and religious.

The forms of family foster care are the following:

- foster family;
- foster home.

11. **Foster family** – provides a child who is deprived of full or partial parental care with full-time or periodic care and education. We distinguish the following types of foster families:

- **related foster family** – established by ascendants or siblings; a family is entitled to receive a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance.
- **not-professional foster family** – established by persons other than ascendants or siblings; a family is entitled to receive a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance; placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings);
- **professional foster family** – established by persons other than ascendants or siblings; in addition to a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance, a family is entitled to remuneration on the account of performance of a foster family function; placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings); may operate for example as:
 - **professional foster family that performs the function of a family emergency house** – shall receive a child on the basis of a court ruling, case when a child was escorted by Police or Border Guard,

upon consent of parents, child or another person in case of immediate threat to the life or health of the child in connection with domestic violence⁴⁴.

– **professional specialized foster family** – shall receive in particular: children with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability, children on the basis of the Law on Proceedings Involving Juveniles⁴⁵, underage mothers with children.

12. **Foster home** is formed by a married couple or a unmarried person; placed in it may be not more than 8 children (except for numerous siblings).

13. **The family foster care coordinator** looks after foster families and foster homes. It helps to develop a plan to help placed children, provides access to the right specialists. He deals with the stage of independence of pupils and supports people who are already adults. The coordinator's tasks also include informing adoption centers about children who have a regulated legal situation and may be adopted. A coordinator may oversee not more than 15 families or foster homes.

Childcare for children up to the age of 3

14. **Childcare for children up to the age of 3** is organized in the form of a nursery school, a branch of nursery, children's club, and exercised by the daily caregiver and nanny.

15. **Nursery** - the institution entered into the Register of nurseries and children's clubs run by the mayor, the mayor or president of the city, which cared for the children aged from 20 weeks of age, for up to 10 hours with respect to each child.

16. **The children's club** - the institution entered into the Register of nurseries and children's clubs run by the mayor, the mayor or president of the city, which cared for the children aged from 1 year old, for up to 10 hours with respect to each child.

17. **Other facilities** - an entity other than a nursery and children's club conducting economic activity in the care of children; required during the period of 3 years from the date of entry into force of the law on the care of children under the age of 3 (4 April 2011), to fulfill the conditions set out in the Act and entered into the register of nurseries and children's clubs.

18. **Day carers** - a person employed by the municipality on the basis of a service contract, which according to the provisions of the Civil Code, the provisions relating to the order. Daily guardian takes care of children aged from 20 weeks of age.

19. **Nanny** - a natural person having the care of children on the basis of a service contract, which according to the provisions of the Civil Code, the provisions relating to the order, known as "the activating agreement." Nanny takes care of children aged from 20 weeks of age. Activates the agreement is concluded in writing between the nanny and the parents or a single parent. ZUS pays contributions for a nanny on the amount of remuneration is not greater than the amount of the minimum wage, and the excess of this amount, contributions paid parent of a child.

Family benefits

20. **Family benefits** include:

- family allowance;
- family allowance supplements;
- attendance benefits: nursing allowance, special attendance allowance and nursing benefit,
- single payment birth grant;
- parental benefit.

⁴⁴ Art. 12a of the Act of 29 July 2005 on Counteracting Domestic Violence (Journal of Laws 2021, item 1249).

⁴⁵ Act of 26 October 1982 on Proceedings in Juvenile Cases (Journal of Laws 2018, item 969, with later amendments).

The main criteria for entitlement to family benefits are: having a dependent child and average monthly income, per family member. Regardless of income, you will receive: nursing allowance and nursing benefit.

21. **Family allowance** - is designed to partially cover childcare expenses; the allowance is granted to: parents, one parent or legal guardian of the child, the child's actual guardian, a person up to the age of 24 who is learning. Family allowance is granted for a child until the age of 18. If a child does not continue education, when the child reaches 18 years old, the parent loses the right to family allowance for the child. Granting the right to family allowance is dependent, among others from fulfilling the income criteria. A person eligible for family allowance is entitled to the following benefits (it is possible to receive several supplements simultaneously) due to:

- giving birth to a child (one-time benefit);
- taking care of a child during child-care leave;
- single parenthood;
- multi-children parenthood;
- education and rehabilitation of a disabled child;
- beginning of the school year;
- undertaking education outside the place of residence by a child.

22. **Attendance benefits** – nursing benefit, nursing allowance, special attendance allowance.

23. **Nursing benefit** – granted to a persons who, under the provisions of the Law of February 25, 1964 - The Family and Guardianship Code⁴⁶ have a maintenance obligation (parents of children, straight relatives, siblings, related foster family), as well as the child's actual guardian (person who takes care of the child in the court of adoption of the child) if they resign or do not take up occupational work to handle a person with a disability requiring special care.

24. **Nursing allowance** – designed for disabled children and adults with disabilities and for those who are over 75 years old. Allowance is not granted to persons who have acquired entitlement to a nursing supplement paid with retirement or pension from the Social Insurance Fund. It is granted not for the benefit period but for the duration of validity of the decision on disability or degree of disability.

25. **Special attendance allowance** - granted to persons who, under the provisions of the Law of February 25, 1964 - The Family and Guardianship Code, are obliged to pay maintenance and spouses if they do not work or resign from employment or other gainful employment in order to have permanent custody of a person with certificate of high level of disability or a disability certificate including the indication of the need for permanent or prolonged care or assistance of another person due to the greatly reduced possibility of independent existence and the need for constant participation of the child's guardian in the process of his treatment, rehabilitation and education.

26. **Subsidy paid due to giving birth to a child** – one-of subsidy available since 2013, depending on family income, financed by the state budget, as well the subsidy paid by the municipality from its own resources, which it decides by itself, determining the amount and criteria of receipt.

27. **Parental benefit** - since 2016 a form of financial support for parents and guardians of children who do not receive maternity allowances. These people include students, unemployed people, employees hired on the basis of a civil law contracts, who do not pay contributions to compulsory sickness insurance, people conducting non-agricultural economic activity if they do not receive maternity allowances.

28. **Allowance for the guardian** - a benefit paid on the basis of the Act of 4 April 2014 on the determination and payment of allowances for guardians, implemented in accordance with the judgment of the Constitutional Tribunal of 5 December 2013, file ref. no. K 27/13. Granted to persons who lost the right to the nursing benefit on 1 July 2013 due to the expiry by operation of law of the decision granting the right to the nursing benefit.

⁴⁶ Act of 25 February 1964, the Family and Guardianship Code (Journal of Laws 2020, item 1359).

29. **Family** (within the meaning of the Act on Family Benefits) consists of: spouses, parents of children, guardian and dependent children up to the age of 25 or a child, who has reached the age of 25 years, with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability if the family is entitled to nursing benefit.

30. **Multi-children family** (within the meaning of the Law on Family Benefits) – a family with three or more children, and entitled to receiving family allowance.

31. **Dependent child** – dependent child up to the age of 25 - his/her spouse, child undergoing adoption proceedings or child under legal guardian

32. **Disabled child** – a child up to the age of 16 with a disability certificate as defined in the Act on Vocational and Social Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities (Journal of Laws 2021, item 573).

33. **Disabled person** – a person at the age of 16 and more with certificate of high level of disability (or in specific cases moderate level of disability) as defined in the Law on Vocational and Social Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities.

Social assistance

34. **Social assistance** - the institution of state social policy, aimed at enabling individuals and families to overcome difficult situations, where they are not able to overcome using their own powers, resources and capabilities. Social assistance organizing government administration and local government, working in this area, in partnership with civil society organizations and non-governmental organizations, the Catholic Church, other churches, religious organizations, and natural and legal persons. Social supports individuals and families in their efforts to meet the needs and enables them to live in conditions appropriate for human dignity.

35. **Social assistance house** – A centre providing welfare, nursing, support and educational services at a level conforming to the standard in force, designed for people requiring full-time care due to their age, illness or disability, unable to live independently in everyday life. Staying at home is for a fee. These facilities are aimed at: the elderly, chronically ill with somatic disorders, chronically mentally ill, mentally retarded adults, children and young mentally retarded, physically handicapped, dependent on alcohol people.

Categories of facilities surveyed on PS-03 form "Stationary social welfare facilities" include the following units:

- social assistance house,
- family-based assistance house,
- centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity,
- community self-help house or other support centre for persons with mental disorders, which have places of twenty-four-hour stay;
- house for mothers with under age children and pregnant women,
- night shelter,
- shelter for homeless persons,
- other.

36. **Family-based assistance house** – A form of care and well-being services provided full-time for persons who, due to old age, illness or disability, require this form of support.

37. **Centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity** – and after receipt of the Voivode's permission, provides care and welfare services.

38. **House for mothers with under age children and pregnant women** – provides round-the-clock, temporary residence for: mothers with under age children, pregnant women, fathers with under age children and other persons taking care of children, who are affected by violence or are in another crisis situation.

39. **Homeless person** – a person not living in a dwelling apartment⁴⁷ and not registered for the permanent stay⁴⁸, or a person not being registered for the permanent stay in an apartment in which living is not possible.

40. **Shelter for homeless persons** – building or separate parts of the building, intended to provide round-the-clock homeless people shelter together with auxiliary rooms necessary for the proper functioning of the facility.

41. **Night shelter** – building or separate parts of the building, intended to provide overnight accommodation to the homeless people, along with auxiliary rooms necessary for the proper functioning of the facility.

42. **Placed** (during the year) at the home/social welfare facility – persons who have been admitted to the facility for the first time in a given year.

43. **Social assistance benefits** - take the form of cash benefits (permanent benefit, periodic benefit, special purpose allowance, allowance and loan for economic self-emancipation, financial aid for self-reliance and continuing education, cash benefit for maintenance and covering expenses related to learning Polish non-monetary benefits (social work, credit card, health insurance contributions, social security contributions, material aid, including economic self-employment, funeral, specialist counseling, crisis intervention, shelter, meal, necessary clothing, caring in the place of residence, in support centers and in family support homes, specialist care services in the place of residence and in support centers, sheltered accommodation, stay and home welfare services, assistance in obtaining appropriate Housing, including sheltered housing, help with getting a job, development aid - in-kind for self-employed persons, training, family counseling and family therapy led by adoption centers).

44. **Monetary assistance** - mainly benefits permanent, temporary and targeted, but also help to become independent and continue their education.

45. **Non-monetary assistance** - assistance in the form of: shelter, food, clothing, care, social work, counseling, specialized in particular legal, psychological, pedagogical, as well as stay in the support centers.

46. **Care services** - include assistance provided to a person who due to age, illness or other reasons require the help of others, consisting in satisfying everyday needs, hygienic care, care prescribed by your doctor and, if possible, to ensure contact with the environment.

47. **Assistance for gaining economic independence** – optional assistance to help a person or a family in in cash (one-off special-purpose or non-interest-bearing loan) or support in-kind (providing machines and tools for working with their own work facilities and facilities to facilitate disabled work) granted by the commune (gmina).

48. **Appropriated benefit** - is awarded in order to meet essential living needs, to pay part or all of the expenses for health care services, the purchase of food, fuel, clothing, essential household items, to perform minor renovations and repairs in the apartment, to cover funeral costs. It can be given to a person or family who have suffered losses as a result of a random event, natural or ecological disaster.

49. **Temporary benefit** - granted to a person or family because of long illness, disability, unemployment, the possibility of maintaining or acquiring the rights to benefits from other social security systems.

50. **Permanent benefit** - granted to a person totally unable to work due to age or disability.

⁴⁷ As defined in the provisions on the protection of tenants and housing resources of a commune.

⁴⁸ According to the provisions on population records and identity cards.